

PRZEDMIOTOWE ZASADY OCENIANIA.....	1
Klasa I -zakres podstawowy	3
Klasa I - zakres rozszerzony	8
Klasa II -zakres podstawowy	17
Klasa II- zakres rozszerzony.....	24
KLASA III - zakres podstawowy.....	33
Klasa III - zakres rozszerzony	37
Klasa IV - zakres rozszerzony	45

PRZEDMIOTOWE ZASADY OCENIANIA

1. Nazwa zajęć edukacyjnych i klasa: **GEOGRAFIA, KL. 1,2,3,4**

2. Przyjęta punktacja i odpowiadające liczbie punktów oceny:

90% - 99% - ocena: bardzo dobry
 75% - 89% - ocena: dobry
 60% - 74% - ocena: dostateczny
 40% - 59% - ocena: dopuszczający
 0% - 39% - ocena: niedostateczny

Ocenę celującą otrzymuje uczeń, który w 100% opanował wiedzę i umiejętności z danego przedmiotu określone programem nauczania.

3. Wagi ocen do poszczególnych form oceniania.

Forma:	Waga:
<i>Prace klasowe, sprawdziany, testy</i>	4
<i>Kartkówki</i>	2
<i>Odpowiedź ustna, projekt, praca domowa</i>	2
<i>Aktywność na zajęciach</i>	1

4. Szczegółowe wymagania edukacyjne niezbędne do otrzymania przez ucznia poszczególnych śródrocznych i rocznych ocen klasyfikacyjnych z zajęć edukacyjnych, wynikających z realizowanego programu nauczania opisane są w załącznikach.

5. Prawa ucznia, w tym warunki i tryb poprawy ocen:

- brak podręcznika lub innych potrzebnych na lekcji źródeł jest traktowany jako nieprzygotowanie do lekcji;
- uczeń, który otrzymał ocenę niedostateczną z pracy pisemnej ma jedną możliwość poprawy oceny w terminie nie dłuższym niż 2 tygodnie od otrzymania oceny – termin wyznacza nauczyciel. Poprawa jest możliwa na pełną skalę ocen;

- jeśli uczeń był nieobecny na pracy klasowej lub sprawdzianie i nie pisał ich w wyznaczonym terminie 2 tygodni, to przy ustalaniu oceny śródrocznej i rocznej brak oceny z tej formy pracy ma wartość 1.

6. Sposób informowania uczniów i rodziców o efektach procesu oceniania:

- oceny z odpowiedzi ustnych i prac pisemnych są jawne zarówno dla ucznia jak i jego rodziców;
- sprawdzone i ocenione prace uczeń otrzymuje do wglądu na lekcji, na której są wpisywane oceny;
- rodzicom i uczniom nieobecny na lekcji prace udostępnia się na zebraniu z rodzicami lub po uprzednim umówieniu się z nauczycielem;
- sprawdzone i ocenione prace pisemne nauczyciel przechowuje do końca roku szkolnego.

Klasa I -zakres podstawowy

Wymagania na poszczególne oceny				
Konieczne (ocena dopuszczająca)	Podstawowe (ocena dostateczna)	Rozszerzające (ocena dobra)	Dopełniające (ocena bardzo dobra)	Wykraczające (ocena celująca)
2	3	4	5	6
I. Obraz Ziemi				
<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> dokonyje podziału nauk geograficznych na dyscypliny, wymienia źródła informacji geograficznej, wyjaśnia znaczenie terminów: <i>mapa</i>, <i>skala</i>, wymienia elementy mapy, wymienia rodzaje map, omawia i czyta legendę mapy, rozpoznaje rodzaje map w atlasie, rozpoznaje i rozróżnia rodzaje skal, opisuje na podstawie mapy turystycznej dowolny obszar. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> opisuje przedmiot i cele badań geograficznych, wymienia źródła informacji potrzebne do charakterystyki własnego regionu, wymienia funkcje GIS, klasyfikuje mapy ze względu na skalę oraz ze względu na treść, porównuje i szereguje skale, wymienia najczęściej stosowane metody prezentowania informacji na mapach, rozdzieli formy terenu na mapie na podstawie układu poziomic, podaje przykłady zastosowania map topograficznych, posługuje się mapą hipsometryczną, odnajduje na mapie obiekty geograficzne przedstawione na fotografii. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> określa miejsce geografii wśród innych nauk, omawia przydatność i możliwości wykorzystania źródeł informacji geograficznej, interpretuje dane liczbowe przedstawione w tabelach, na wykresach i diagramach, przedstawia przykłady zastosowania różnych rodzajów map, stosuje różne rodzaje skal i je przekształca, posługuje się skalą mapy do obliczania odległości w terenie, rozdzieli ilościowe i jakościowe metody przedstawiania informacji geograficznej, podaje przykłady zastosowania różnego rodzaju map, wskazuje różnice w sposobie przedstawiania rzeźby terenu na mapach topograficznej i ogólnogeograficznej, określa współrzędne geograficzne na mapie. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> wykazuje interdyscyplinarny charakter nauk geograficznych, wymienia przykłady informacji pozyskiwanych na podstawie obserwacji i pomiarów prowadzonych w terenie, porównuje metody jakościowe i ilościowe prezentacji informacji geograficznej, interpretuje zdjęcia satelitarne, czyta i interpretuje treści różnych rodzajów map, charakteryzuje działania systemu nawigacji satelitarnej GPS. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> podaje przykłady praktycznego zastosowania geografii, przedstawia możliwości wykorzystania różnych źródeł informacji geograficznych i ocenia ich przydatność, omawia przykłady wykorzystania narzędzi GIS do analiz zróżnicowania przestrzennego środowiska geograficznego, wykazuje przydatność fotografii i zdjęć satelitarnych do uzyskiwania informacji o środowisku geograficznym, wyznacza współrzędne geograficzne z użyciem odbiornika GPS.
II. Ziemia we wszechświecie				

Wymagania na poszczególne oceny

<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • posługuje się terminami: <i>gwiazda, planeta, księżyc, planetoida, meteoroid, kometa</i>, • wymienia ciała niebieskie tworzące Układ Słoneczny, • wymienia kolejno nazwy planet Układu Słonecznego, • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>ruch obiegowy, wysokość górowania Słońca, noc polarna, dzień polarny</i>, • podaje cechy ruchu obiegowego Ziemi, • wymienia strefy oświetlenia Ziemi i wskazuje na mapie świata ich granice, • posługuje się terminami: <i>ruch obrotowy, czas uniwersalny, czas strefowy</i>, • wymienia cechy ruchu obrotowego. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje i porównuje planety Układu Słonecznego, w tym Ziemię, • podaje przyczyny zmian oświetlenia Ziemi w ciągu roku, • podaje przyczyny zmian długości dnia i nocy w różnych szerokościach geograficznych, • wymienia skutki ruchu obrotowego Ziemi, • wymienia rodzaje czasów na Ziemi, • wyjaśnia, czym są czas uniwersalny i czas strefowy. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje ciała niebieskie: planety karłowate, księżyce, planetoidy, meteoroidy, komety, • rozpoznaje ciała niebieskie na zdjęciach i mapach kosmosu, • podaje cechy Ziemi odróżniające ją od innych planet Układu Słonecznego, • przedstawia następstwa ruchu obiegowego Ziemi, • opisuje poszczególne strefy oświetlenia Ziemi, • wyjaśnia przyczyny zróżnicowania czasu na Ziemi, • analizuje mapę stref czasowych na Ziemi. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia teorie pochodzenia i budowy wszechświata, • rozpoznaje wybrane gwiazdozbiory nieba północnego, • omawia powstawanie Układu Słonecznego, • porównuje cechy budowy planet grupy ziemskiej oraz planet olbrzymów, • wyjaśnia przyczyny zmian oświetlenia Ziemi w ciągu roku, • przedstawia dowody na ruch obrotowy Ziemi, • podaje przykłady oddziaływania siły Coriolisa i jego skutki w środowisku przyrodniczym, • oblicza czas strefowy na podstawie mapy stref czasowych. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • porównuje odległości we wszechświecie i uzasadnia złożoność wszechświata, • wyjaśnia wpływ zmian oświetlenia Ziemi w ciągu roku na życie i działalność człowieka, • wyjaśnia wpływ różnic czasu na życie i działalność człowieka.
--	--	---	---	---

III. Atmosfera

<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia czynniki wpływające na rozkład temperatury powietrza, • odczytuje z mapy klimatycznej temperaturę powietrza na Ziemi, • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>ciśnienie atmosferyczne, wyż baryczny, niż baryczny</i>, • odczytuje z mapy klimatycznej wartości ciśnienia atmosferycznego, • wskazuje na mapie ciśnienia atmosferycznego rozmieszczenie stałych wyżów barycznych i niżów barycznych na Ziemi, • wyjaśnia znaczenie terminu <i>kondensacja pary wodnej</i>, • wymienia przyczyny występowania opadów na Ziemi, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje czynniki wpływające na rozkład temperatury powietrza, • opisuje na podstawie map rozkład temperatury powietrza na Ziemi w styczniu i w lipcu, • wskazuje na mapie obszary, w których zaznacza się wpływ prądów morskich i wysokości bezwzględnych na temperaturę powietrza, • opisuje na podstawie map rozkład ciśnienia atmosferycznego na Ziemi w styczniu i w lipcu, • wyjaśnia przyczyny ruchu powietrza, • wskazuje na mapie obszary objęte cyrkulacją pasatową, • wymienia czynniki wpływające na rozkład opadów atmosferycznych, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • porównuje rozkład temperatury w lipcu i w styczniu na półkuli północnej i półkuli południowej, • oblicza średnią roczną temperaturę powietrza w danej stacji klimatycznej, • wykazuje zależność ciśnienia atmosferycznego od temperatury powietrza, • wyjaśnia mechanizm powstawania układów barycznych na podstawie schematu, • przedstawia warunki niezbędne do powstania opadu atmosferycznego, • wyjaśnia na podstawie map tematycznych wpływ prądów morskich na wielkość opadów atmosferycznych na Ziemi, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wskazuje przyczyny nierównomiernego rozkładu temperatury powietrza na Ziemi, • omawia na podstawie klimatogramu roczny przebieg temperatury powietrza we własnym regionie, • wyjaśnia przyczyny zróżnicowania ciśnienia atmosferycznego na Ziemi, • opisuje na podstawie schematu globalną cyrkulację atmosfery, • omawia na podstawie klimatogramu rozkład opadów atmosferycznych w ciągu roku we własnym regionie, • przedstawia na podstawie map synoptycznej i zdjęć satelitarnych prognozę pogody dla danego obszaru, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wykazuje na podstawie schematu związków między szerokością geograficzną a rozkładem temperatury powietrza na Ziemi, • wyjaśnia mechanizm cyrkulacji powietrza w strefie międzyzwrotnikowej i wyższych szerokościach geograficznych, • podaje przyczyny występowania strefy podwyższonego i obniżonego ciśnienia na kuli ziemskiej, • wyjaśnia przyczyny występowania dużych sum opadów atmosferycznych w
--	--	---	---	---

Wymagania na poszczególne oceny

<ul style="list-style-type: none"> wymienia i wskazuje na mapie obszary o najmniejszych i największych rocznych sumach opadów na Ziemi, wyjaśnia znaczenie terminów: <i>pogoda</i>, <i>prognoza pogody</i>, wymienia elementy pogody, ustala warunki pogodowe na podstawie mapy synoptycznej, wyjaśnia znaczenie terminów: <i>klimat</i>, <i>strefa klimatyczna</i>, wskazuje na mapie strefy klimatyczne na Ziemi, opisuje na podstawie map tematycznych dowolną strefę klimatyczną na Ziemi. 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje na podstawie mapy zróżnicowanie opadów na Ziemi, wymienia sposoby pozyskiwania danych meteorologicznych, charakteryzuje pogodę panującą na wybranym obszarze na podstawie mapy synoptycznej, podaje różnicę między pogodą a klimatem. 	<ul style="list-style-type: none"> podaje przykłady obszarów, na których występują zmienne warunki pogodowe w ciągu całego roku, porównuje uproszczoną mapę pogody z mapą synoptyczną, omawia czynniki klimatotwórcze, opisuje na podstawie klimatogramów i mapy stref klimatycznych typy klimatów, wykazuje różnicę między klimatem morskim i kontynentalnym. 	<ul style="list-style-type: none"> uzasadnia znaczenie prognozowania pogody w działalności człowieka na podstawie dostępnych źródeł informacji, charakteryzuje i porównuje strefy klimatyczne i typy klimatów na Ziemi oraz uzasadnia ich zasięgi, opisuje cechy klimatu lokalnego w miejscu zamieszkania. 	<p>strefie klimatów równikowych,</p> <ul style="list-style-type: none"> omawia na przykładach dynamikę zmian zachodzących w atmosferze, wyjaśnia ich przyczyny oraz ukazuje ich skutki, wyjaśnia, na czym polega strefowość i astrefowość klimatów na Ziemi, wyjaśnia wpływ lokalnych czynników na klimat wybranych regionów.
---	--	---	---	--

IV. Hydrosfera

<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminu <i>hydrosfera</i>, podaje charakterystyczne cechy hydrosfery, przedstawia podział wszechoceanu na mapie świata, wskazuje na mapie wybrane morza i zatoki oraz podaje ich nazwy, odczytuje z mapy zasolenie powierzchniowej warstwy wód oceanicznych, wymienia rodzaje prądów morskich, wyjaśnia znaczenie terminów: <i>rzeka</i>, <i>dorzecze</i>, <i>system rzeczny</i>, <i>zlewisko</i>, wymienia rodzaje rzek, wskazuje na mapie świata przykładowe rzeki główne, systemy rzeczne i zlewiska, wyjaśnia znaczenie terminów: <i>lodowiec górski</i>, <i>lądolód</i>, <i>granica wiecznego śniegu</i>. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> opisuje cechy fizykochemiczne wód morskich, wyjaśnia, czym są prądy morskie, przedstawia rozkład prądów morskich na świecie na podstawie mapy, opisuje na podstawie schematu system rzeczny wraz z dorzeczem, charakteryzuje na podstawie mapy sieć rzeczna na poszczególnych kontynentach, wyjaśnia różnicę między lodowcem górskim i lądolodem, wymienia części składowe lodowca górskiego, wskazuje na mapie świata obszary występowania lodowców górskich i lądolodów. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> analizuje rodzaje i wielkość zasobów wodnych na Ziemi, podaje przyczyny zróżnicowania zasolenia wód morskich, omawia problem zanieczyszczenia wód morskich, uzasadnia zależność gęstości sieci rzecznej na Ziemi od warunków klimatycznych, przedstawia sposoby zasilania najdłuższych rzek Europy, Azji, Afryki i Ameryki Północnej i Ameryki Południowej, opisuje warunki powstawania lodowców, omawia wpływ zaniku pokrywy lodowej na życie zwierząt w Arktyce. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> opisuje rodzaj i wielkość zasobów we własnym regionie, objaśnia mechanizm powstawania i układ powierzchniowych prądów morskich, omawia na wybranym przykładzie ze świata znaczenie przyrodnicze i gospodarcze wielkich rzek, wyjaśnia przyczyny występowania granicy wiecznego śniegu na różnej wysokości, omawia etapy powstawania lodowca górskiego. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> wykazuje znaczenie wody dla funkcjonowania systemu przyrodniczego Ziemi, omawia wpływ prądów morskich na życie i gospodarkę człowieka, przedstawia podstawowy podział jezior ze względu na genezę masy jeziornej, omawia wpływ zanikania pokrywy lodowej w obszarach okołobiegunowych na gospodarkę, życie mieszkańców oraz ich tożsamość kulturową.
--	---	--	--	---

Wymagania na poszczególne oceny

V. Litosfera. Procesy wewnętrzne				
<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>litosfera, skorupa ziemska</i>, • wymienia warstwy Ziemi, • wymienia główne minerały budujące skorupę ziemską, • wymienia podstawowe rodzaje skał występujących na Ziemi, • wyjaśnia, czym są procesy endogeniczne i je klasyfikuje, • wskazuje na mapie największe płyty litosfery i ich granice, • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>plutonizm, wulkanizm, trzęsienia Ziemi</i>, • omawia budowę stożka wulkanicznego na podstawie schematu, • podaje na podstawie źródeł informacji przykłady wybranych trzęsień ziemi występujących na świecie. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • podaje cechy budowy wnętrza Ziemi, • wymienia powierzchnie nieciągłości we wnętrzu Ziemi, • opisuje warunki powstawania różnych rodzajów skał, • podaje przykłady skał o różnej genezie, • omawia podstawowe założenia teorii tektoniki płyt litosfery, • odróżnia ruchy górotwórcze od ruchów epejrogenicznych, • wskazuje na mapie obszary występowania ruchów epejrogenicznych, • wymienia produkty wulkaniczne, • wyjaśnia różnicę między magmą i lawą, • wskazuje na mapie obszary sejsmiczne i asejsmiczne. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje właściwości fizyczne poszczególnych warstw Ziemi, • wyjaśnia różnice między skorupą oceaniczną a skorupą kontynentalną, • charakteryzuje wybrane skały o różnej genezie, • rozpoznaje wybrane skały, • omawia przyczyny przemieszczania się płyt litosfery, • wskazuje na mapie świata przykłady gór powstałych w wyniku kolizji płyt litosfery, • podaje przyczyny ruchów epejrogenicznych, • charakteryzuje formy powstałe wskutek plutonizmu, • opisuje rodzaje wulkanów ze względu na przebieg erupcji i rodzaj wydobywających się produktów wulkanicznych, • wskazuje na mapie ważniejsze wulkany i określa ich położenie w stosunku do granic płyt litosfery, • opisuje przyczyny i przebieg trzęsienia ziemi. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje zmiany temperatury, ciśnienia i gęstości zachodzące we wnętrzu Ziemi wraz ze wzrostem głębokości, • omawia zastosowanie skał w gospodarce, • rozróżnia góry fałdowe, góry zrębowe i góry wulkaniczne, • opisuje na podstawie schematu powstawanie gór w wyniku kolizji płyt litosfery, • podaje przykłady świadczące o ruchach pionowych na lądach, • wyjaśnia wpływ ruchu płyt litosfery na genezę procesów endogenicznych, • wykazuje zależność między ruchami płyt litosfery a występowaniem wulkanów i trzęsień Ziemi. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia związek budowy wnętrza Ziemi z ruchem płyt litosfery, • podaje przykłady występowania i wykorzystania skał we własnym regionie, • wskazuje różnice w procesach powstawania wybranych gór, na przykład Himalajów i Andów, • wymienia przykłady wpływu środowiska przyrodniczego na działalność człowieka.
V. Litosfera. Procesy zewnętrzne				
<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • klasyfikuje procesy egzogeniczne kształtujące powierzchnię Ziemi, • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>wietrzenie, zwietrzelina</i>, • wyróżnia rodzaje wietrzenia, • wyjaśnia znaczenie terminu <i>kras</i>, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia czynniki rzeźbotwórcze, • podaje czynniki wpływające na intensywność wietrzenia na kuli ziemskiej, • omawia warunki, w jakich zachodzą procesy krasowe, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje procesy zewnętrzne modelujące powierzchnię Ziemi (erozja, transport, akumulacja), • wyjaśnia, na czym polega wietrzenie fizyczne, wietrzenie chemiczne i wietrzenie biologiczne, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • przedstawia różnice między wietrzeniem mrozowym a wietrzeniem termicznym, • omawia genezę wybranych form krasowych powierzchniowych i podziemnych, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia przyczyny zróżnicowania intensywności procesów rzeźbotwórczych rzek, wiatru, lodowców i lądolodów, mórz oraz wietrzenia,

Wymagania na poszczególne oceny

<ul style="list-style-type: none"> wymienia skały, które są rozpuszczane przez wodę, wymienia podstawowe formy krasowe, wymienia rodzaje erozji rzecznej, wymienia typy ujść rzecznych, wyjaśnia znaczenie terminów: <i>lodowiec górski, lądolód</i>, wymienia rodzaje moren, wyjaśnia znaczenie terminów: <i>abrazja, klif, plaża, mierzeja</i>, wymienia czynniki kształtujące wybrzeża morskie, podaje czynnik wpływający na siłę transportową wiatru, wymienia rodzaje wydm, wymienia rodzaje pustyń, podaje nazwy największych pustyń na Ziemi i wskazuje je na mapie. 	<ul style="list-style-type: none"> odróżnia formy krasu powierzchniowego i krasu podziemnego, rozdziela erozję wgłębną, erozję wsteczną i erozję boczną, porównuje na podstawie infografiki cechy rzeki w biegu górnym, środkowym i dolnym, wskazuje na mapie największe delty i ujścia lejkowate, wymienia formy rzeźby terenu powstałe wskutek rzeźbotwórczej działalności lodowców, omawia proces powstawania różnych typów moren, rozdziela na podstawie fotografii formy rzeźby terenu powstałe wskutek działalności lodowców górskich i lądolodów, wymienia przykłady niszczącej i budującej działalności morza, rozdziela typy wybrzeży na podstawie map i fotografii, wymienia formy terenu powstałe w wyniku rzeźbotwórczej działalności wiatru, wyjaśnia na podstawie ilustracji różnice między wydmą paraboliczną a barchanem. 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia czynniki wpływające na przebieg zjawisk krasowych, wskazuje na mapie znane na świecie, w Europie i w Polsce obszary krasowe, wyjaśnia, na czym polega rzeźbotwórcza działalność rzek, rozpoznaje na rysunkach i fotografiach formy powstałe w wyniku rzeźbotwórczej działalności rzek, charakteryzuje typy ujść rzecznych na podstawie schematu, dokonuje podziału form rzeźby polodowcowej na formy erozyjne i akumulacyjne, charakteryzuje formy rzeźby terenu powstałe wskutek działalności lodowców górskich i lądolodów, charakteryzuje formy rzeźby terenu powstałe wskutek rzeźbotwórczej działalności morza (klif, mierzeja) na podstawie schematu i zdjęć, omawia czynniki warunkujące procesy eoliczne, omawia warunki powstawania różnego rodzaju wydm. 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje przebieg oraz skutki erozji, transportu i akumulacji w różnych odcinkach biegu rzeki, analizuje na podstawie schematu etapy powstawania meandrów, opisuje niszczącą, transportową i akumulacyjną działalność lodowca górskiego i lądolodu, porównuje typy wybrzeży morskich, podaje ich podobieństwa i różnice, opisuje niszczącą, transportującą i budującą działalność wiatru, rozdziela na podstawie zdjęć formy rzeźby erozyjnej i akumulacyjnej działalności wiatru. 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje skutki rzeźbotwórczej działalności rzek, wiatru, lodowców i lądolodów, mórz oraz wietrzeń.
---	--	---	--	--

VI. Pedosfera i biosfera

<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> porządkuje etapy procesu glebotwórczego, wymienia czynniki glebotwórcze, rozdziela gleby strefowe i niestrefowe, podaje nazwy stref roślinnych, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje najważniejsze poziomy glebowe na podstawie schematu profilu glebowego, prezentuje na mapie rozmieszczenie głównych typów gleb strefowych i niestrefowych, podaje cechy głównych stref roślinnych na świecie, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> omawia cechy głównych typów gleb strefowych i niestrefowych, charakteryzuje główne typy gleb, opisuje rozmieszczenie i warunki występowania głównych stref roślinnych na świecie, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje procesy i czynniki glebotwórcze, w tym zachodzące na obszarze, na którym jest zlokalizowana szkoła, opisuje czynniki wpływające na piętrowe zróżnicowanie roślinności na Ziemi. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> wskazuje zależność między klimatem a występowaniem typów gleb i formacji roślinnych w układzie strefowym, wykazuje zależność szaty roślinnej od wysokości nad poziomem morza.
--	---	---	---	--

Wymagania na poszczególne oceny

- wskazuje na mapie zasięg występowania głównych stref roślinnych,
- wymienia gatunki roślin charakterystyczne dla poszczególnych stref roślinnych,
- wymienia piętra roślinne na przykładzie Alp.

- porównuje na podstawie schematu piętrowość w wybranych górach świata.

- charakteryzuje piętra roślinne na wybranych obszarach górskich,
- podaje wspólne cechy piętrowości na przykładzie wybranych gór świata.

Klasa I - zakres rozszerzony

Wymagania na poszczególne oceny

na ocenę dopuszczającą	na ocenę dostateczną	na ocenę dobrą	na ocenę bardzo dobrą	na ocenę celującą
2	3	4	5	6
VI. Obraz Ziemi				
<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • dokonuje podziału nauk geograficznych na dyscypliny • wymienia źródła informacji geograficznej • wymienia metody badań geograficznych • wymienia rodzaje wykresów i diagramów • podaje definicje mapy i skali • wymienia elementy mapy • określa rodzaje map • wyróżnia rodzaje skal • omawia i czyta legendę mapy • rozpoznaje rodzaje map • opisuje dowolny obszar na podstawie mapy turystyczno-topograficznej 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje przedmiot i cele badań geograficznych • wymienia źródła informacji potrzebne do charakterystyki własnego regionu • konstruuje plan pracy dla wybranego problemu badawczego w zakresie geografii • wymienia funkcje GIS • klasyfikuje mapy ze względu na różne kryteria • porównuje i szereguje skale • posługuje się podziałką mapy • wymienia najczęściej stosowane metody prezentowania informacji na mapach • rozróżnia formy rzeźby na mapie, analizując układ poziomic 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • określa miejsce geografii wśród innych nauk • omawia źródła informacji geograficznej, ich przydatność i możliwości wykorzystania • przedstawia podstawowe ilościowe i jakościowe metody badań geograficznych oraz możliwości ich wykorzystania na wybranych przykładach • opracowuje kwestionariusz ankiety na wybrany temat dotyczący problemu badawczego • wyjaśnia, na czym polega cyfrowa metoda prezentacji zjawisk GIS • stosuje wybrane metody kartograficzne do prezentacji cech 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wykazuje interdyscyplinarny charakter nauk geograficznych • wymienia przykłady informacji pozyskiwanych na podstawie obserwacji i pomiarów prowadzonych w terenie • prezentuje i analizuje cechy środowiska geograficznego za pomocą GIS • tworzy dokumentację obserwacji terenowych za pomocą odbiornika GPS (smartfona) • oblicza skalę mapy na podstawie odległości lub powierzchni • porównuje metody jakościowe i metody ilościowe prezentacji zjawisk na mapach 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • podaje przykłady praktycznego zastosowania geografii • przedstawia możliwości wykorzystania różnych źródeł informacji geograficznych i ocenia ich przydatność • omawia przykłady wykorzystania narzędzi GIS do analiz zróżnicowania przestrzennego środowiska geograficznego • dostrzega i określa związki przyczynowo-skutkowe między elementami środowiska na danym terenie na podstawie mapy cyfrowej • przeprowadza wywiad i opracowuje wyniki z zajęć terenowych

	<ul style="list-style-type: none"> • podaje przykłady wykorzystania mapy topograficznej • odnajduje na mapie obiekty geograficzne przedstawione na fotografii 	<p>ilościowych i jakościowych środowiska geograficznego</p> <ul style="list-style-type: none"> • interpretuje dane liczbowe przedstawione za pomocą tabeli, wykresów i diagramów • analizuje źródła kartograficzne oraz formułuje wnioski na ich podstawie • stosuje różne rodzaje skal i przekształca je • posługuje się skalą mapy do obliczenia odległości i powierzchni • wyróżnia graficzne i kartograficzne metody przedstawiania informacji geograficznej • posługuje się mapą hipsometryczną • podaje przykłady zastosowania różnego rodzaju map • wskazuje różnice w sposobie przedstawiania rzeźby na mapie topograficznej i mapie ogólnogeograficznej • oblicza skalę mapy na podstawie odległości lub powierzchni • orientuje mapę topograficzną w terenie 	<ul style="list-style-type: none"> • określa przydatność fotografii i zdjęć satelitarnych do pozyskiwania informacji o środowisku geograficznym • interpretuje treść fotografii i zdjęć satelitarnych oraz wskazuje wady i zalety każdego z przedstawionych obszarów • czyta i interpretuje treści różnych rodzajów map • charakteryzuje działania systemu nawigacji satelitarnej GPS 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje przydatność fotografii i zdjęć satelitarnych do pozyskiwania informacji o środowisku geograficznym • prezentuje przykłady technologii informacyjno-komunikacyjnych i geoinformacyjnych do pozyskiwania, przechowywania, przetwarzania i prezentacji informacji geograficznych • określa współrzędne geograficzne na mapie oraz z wykorzystaniem GPS
--	---	--	---	--

VII. Ziemia we wszechświecie

<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • posługuje się terminami: <i>planeta, księżyc, planetoida, meteoroida, kometa</i> • wymienia ciała niebieskie tworzące Układ Słoneczny • wymienia planety Układu Słonecznego • opisuje teorię heliocentryczną • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>ruch obiegowy, wysokość górowania Słońca, noc polarna i dzień polarny</i> • podaje cechy ruchu obiegowego Ziemi • wydziela strefy oświetlenia Ziemi i ich granice 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje i porównuje planety Układu Słonecznego, w tym Ziemię • porównuje teorię heliocentryczną z teorią geocentryczną • opisuje Słońce jako gwiazdę • opisuje cechy ruchu obiegowego Ziemi na podstawie schematu • podaje przyczyny zmian oświetlenia Ziemi w ciągu roku • omawia czas trwania zmian długości dnia i nocy w różnych szerokościach geograficznych • podaje różnice między horyzontem a widnokrzem 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje ciała niebieskie we wszechświecie • rozpoznaje ciała niebieskie na zdjęciach i mapach kosmosu • rozpoznaje gwiazdozbiory nieba północnego • podaje cechy Ziemi odróżniające ją od innych planet Układu Słonecznego • opisuje Ziemię widzianą z kosmosu • przedstawia następstwa ruchu obiegowego Ziemi • opisuje poszczególne strefy oświetlenia Ziemi 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia teorie pochodzenia i budowy wszechświata • omawia powstawanie Układu Słonecznego • porównuje cechy budowy planet Układu Słonecznego • charakteryzuje typy galaktyk i ich budowę • omawia przyczyny zmian oświetlenia Ziemi w ciągu roku • omawia zmiany wysokości górowania Słońca w różnych szerokościach geograficznych 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • prezentuje współczesne metody badań kosmicznych i ich znaczenie • porównuje odległości we wszechświecie i kształtuje wyobrażenie o ogromie i złożoności wszechświata • przedstawia osiągnięcia naukowców, w tym Polaków, w poznawaniu wszechświata • wykazuje zależność między nachyleniem osi ziemskiej a dopływem energii słonecznej do powierzchni Ziemi
--	--	--	---	--

<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>ruch obrotowy, czas uniwersalny i czas strefowy</i> • podaje cechy ruchu obrotowego • podaje parametry fizyczne Słońca • wymienia fazy Księżyca • wymienia rodzaje czasów na Ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia widomą wędrówkę Słońca nad horyzontem na podstawie schematu • wyjaśnia występowanie faz Księżyca na podstawie schematu • charakteryzuje czas uniwersalny i czas strefowy • podaje nazwy europejskich stref czasowych 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia konsekwencje ruchu obrotowego Ziemi • charakteryzuje zaćmienie Słońca i Księżyca na podstawie ilustracji • wyjaśnia przyczyny różnicowania czasu na Ziemi • analizuje mapę stref czasowych • oblicza czas słoneczny dowolnego miejsca na Ziemi na podstawie różnicy długości geograficznej • omawia czas urzędowy obowiązujący w niektórych państwach • wyjaśnia, czym jest międzynarodowa linia zmiany daty 	<ul style="list-style-type: none"> • oblicza wysokość górowania Słońca na dowolnej szerokości geograficznej w dniach równonocy i przesilen • przedstawia dowody na ruch obrotowy Ziemi • podaje przykłady i wskazuje skutki występowania siły Coriolisa dla środowiska przyrodniczego • wykazuje zależność miejscowego czasu słonecznego od długości geograficznej • oblicza miejscowy czas słoneczny z uwzględnieniem przekraczania międzynarodowej linii zmiany daty 	<ul style="list-style-type: none"> • wyznacza współrzędne geograficzne dowolnego punktu na powierzchni Ziemi na podstawie wysokości górowania Słońca w dniach równonocy i przesilen • opisuje przykłady wpływu zmian oświetlenia Ziemi w ciągu roku na życie i działalność człowieka • opisuje przykłady wpływu różnic czasu na życie i działalność człowieka
--	--	--	---	--

VIII. Atmosfera

<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia główne składniki powietrza atmosferycznego • wymienia czynniki wpływające na rozkład temperatury powietrza • odczytuje z mapy izoterm temperaturę powietrza na Ziemi • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>średnia roczna amplituda temperatury powietrza, dobowa amplituda temperatury powietrza</i> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>ciśnienie atmosferyczne, wyż baryczny, niż baryczny</i> • odczytuje z mapy izobar wartość ciśnienia atmosferycznego • wyznacza kierunki wiatrów względem izobar w wyżu i niżu atmosferycznym • wskazuje na mapie izobar rozmieszczenie stałych wyżów i niżów atmosferycznych na Ziemi • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>kondensacja, temperatura punktu rosy, jądra kondensacji, wilgotność powietrza, resublimacja</i> • opisuje miary wilgotności powietrza 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje zróżnicowanie temperatury i ciśnienia powietrza w przekroju pionowym atmosfery • opisuje czynniki wpływające na rozkład temperatury powietrza • omawia rozkład temperatury powietrza w styczniu i w lipcu na podstawie mapy • omawia roczne amplitudy temperatury powietrza na Ziemi na podstawie mapy tematycznej • wskazuje obszary, w których zaznacza się wpływ prądów morskich i wysokości bezwzględnych na temperaturę powietrza • omawia rozkład ciśnienia atmosferycznego na Ziemi w styczniu i w lipcu na podstawie mapy • podaje przyczyny ruchu powietrza • podaje przykłady obszarów objętych wiatrami stałymi • wyjaśnia proces powstawania pasatów • wymienia czynniki wpływające na rozkład opadów atmosferycznych 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje warstwową budowę atmosfery na podstawie schematu • charakteryzuje zjawiska i procesy zachodzące w różnych warstwach atmosfery • porównuje rozkład temperatury w poszczególnych porach roku na półkuli północnej i półkuli południowej • oblicza średnią roczną temperaturę powietrza dla wybranej stacji meteorologicznej • oblicza średnią roczną amplitudę temperatury powietrza • wykazuje zależność ciśnienia atmosferycznego od temperatury powietrza • odróżnia prądy konwekcyjne (wstępujące i zstępujące) od wiatrów • analizuje powstawanie ośrodków barycznych na podstawie schematu • omawia krążenie powietrza w ośrodkach barycznych na półkuli północnej i półkuli południowej na podstawie schematu 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje pole magnetyczne Ziemi na podstawie infografiki • wskazuje przyczyny nierównomiernego rozkładu temperatury powietrza na Ziemi • omawia roczny przebieg temperatury powietrza we własnym regionie na podstawie klimatogramu • oblicza temperaturę powietrza na podstawie gradientu adiabatywnego • wyjaśnia przyczyny zróżnicowania ciśnienia atmosferycznego na Ziemi • wyjaśnia na podstawie schematu, czym jest globalna cyrkulacja atmosferyczna • wyjaśnia genezę wiatrów stałych, okresowych i lokalnych • omawia na podstawie klimatogramu wielkość rocznej sumy opadów atmosferycznych we własnym regionie • opisuje zjawiska towarzyszące ciepłym i chłodnym frontom atmosferycznym • analizuje mapy synoptyczne i zdjęcia satelitarne w celu przygotowania prognozy pogody 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia znaczenie atmosfery dla życia na Ziemi • wykazuje związek między budową atmosfery a zjawiskami i procesami meteorologicznymi • omawia zjawisko inwersji temperatury powietrza • formułuje prawidłowości dotyczące zróżnicowania rocznej amplitudy temperatury powietrza na Ziemi • omawia ekstremalne wartości temperatury na świecie • wskazuje na mapie obszary występowania ekstremalnych temperatur na Ziemi • wyjaśnia mechanizm cyrkulacji powietrza w strefie międzyzwrotnikowej i w wyższych szerokościach geograficznych • wyjaśnia przyczyny występowania strefy podwyższonego i obniżonego ciśnienia na kuli ziemskiej • omawia znaczenie wiatrów stałych, okresowych i lokalnych dla przebiegu pogody
---	--	--	--	--

<ul style="list-style-type: none"> wymienia rodzaje opadów atmosferycznych wymienia przyczyny występowania opadów na Ziemi wymienia i wskazuje na mapie przykładowe obszary o najmniejszych i największych rocznych sumach opadów na Ziemi wyjaśnia znaczenie terminów: <i>pogoda, prognoza pogody, mapa synoptyczna</i> określa elementy pogody określa z mapy synoptycznej warunki pogodowe wyjaśnia znaczenie terminów: <i>klimat, strefa klimatyczna</i> podaje przykład klimatu lokalnego wskazuje na mapie główne strefy klimatyczne na Ziemi opisuje dowolną strefę klimatyczną na Ziemi na podstawie mapy podaje przykłady klimatów astrefowych 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje zróżnicowanie opadów na Ziemi na podstawie mapy wyróżnia rodzaje frontów atmosferycznych i je omawia wymienia sposoby pozyskiwania danych meteorologicznych charakteryzuje pogodę panującą na wybranym obszarze na podstawie mapy synoptycznej wyjaśnia różnicę między klimatem lokalnym a mikroklimatem analizuje klimatogramy głównych stref klimatycznych rozpoznaje strefę klimatyczną na podstawie opisu lub klimatogramu podaje cechy klimatu górskiego 	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje na mapie obszary występowania wiatrów stałych, okresowych i lokalnych przedstawia warunki niezbędne do powstania opadu atmosferycznego wskazuje przyczyny nierównomiernego rozkładu opadów atmosferycznych na Ziemi rozpoznaje rodzaje opadów i osadów atmosferycznych odróżnia front ciepły od frontu chłodnego na podstawie ich budowy i towarzyszących im zjawisk atmosferycznych przedstawia podstawy prognozowania pogody podaje przykłady obszarów, na których występują zmienne warunki pogodowe w ciągu roku porównuje uproszczoną mapę pogody z mapą synoptyczną wyjaśnia znaczenie prognozowania pogody dla gospodarki omawia czynniki klimatotwórcze kształtujące klimat na Ziemi wymienia obszary o specyficznym klimacie lokalnym w Polsce opisuje typy klimatów na podstawie klimatogramów i mapy klimatycznej wykazuje różnice między klimatem morskim a klimatem kontynentalnym opisuje klimaty strefowe i astrefowe 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia na wybranych przykładach wpływ czynników meteorologicznych i geograficznych na poszczególne elementy pogody omawia ekstremalne zjawiska atmosferyczne: burze, trąby powietrzne, szkwały podaje czynniki warunkujące mikroklimat miejsca, w którym znajduje się szkoła charakteryzuje i porównuje strefy klimatyczne i typy klimatów na Ziemi i uzasadnia ich zasięgi rozpoznaje strefę klimatyczną i typ klimatu na podstawie rocznego przebiegu temperatury powietrza i sum opadów atmosferycznych opisuje cechy klimatu lokalnego w miejscu zamieszkania 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia przyczyny występowania dużych sum opadów atmosferycznych w strefie klimatów równikowych omawia charakterystyczne zmiany pogody w czasie przemieszczania się frontów atmosferycznych interpretuje meteorologiczne zdjęcia satelitarne omawia dynamikę zmian zachodzących w atmosferze, ukazuje związane z nimi zagrożenia i skutki tych zmian wyjaśnia przyczyny modyfikujące przebieg stref klimatycznych wyjaśnia, na czym polega strefowość klimatów na Ziemi wyjaśnia wpływ lokalnych czynników na klimat wybranych regionów
--	--	--	---	--

IX. Hydrosfera

<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminu <i>hydrosfera</i> oraz podaje charakterystyczne cechy hydrosfery wymienia elementy składowe cyklu hydrologicznego przedstawia podział wszechoceanu na mapie świata 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> omawia cykl hydrologiczny na podstawie schematu przedstawia bilans wodny na Ziemi i jego zróżnicowanie w różnych warunkach klimatycznych wskazuje na mapie obszary o deficycie oraz nadmiarze wody 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> analizuje rodzaje i wielkość zasobów wodnych na Ziemi podaje przyczyny zróżnicowania zasolenia wód morskich oblicza zasolenie wody w procentach wyjaśnia przyczyny zróżnicowania zasolenia mórz 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> opisuje rodzaj i wielkość zasobów wodnych w swoim regionie omawia rolę retencji w cyklu hydrologicznym przedstawia zróżnicowanie temperatury wód oceanicznych 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> wykazuje znaczenie wody dla funkcjonowania systemu przyrodniczego Ziemi omawia wpływ prądów morskich na życie i gospodarkę człowieka
---	--	--	---	---

<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, czym różni się morze od oceanu • wymienia rodzaje mórz • wskazuje na mapie wybrane morza i zatoki i podaje ich nazwy • wymienia cechy wody morskiej • odczytuje z mapy zasolenie wody na podstawie izohalin • wymienia rodzaje prądów morskich • rozróżnia rodzaje pływów morskich • wyjaśnia znaczenie terminów: rzeka, dorzecze, system rzeczny, zlewisko • wyróżnia rodzaje rzek • wskazuje na mapie świata przykładowe rzeki główne, systemy rzeczne i zlewiska • wymienia podstawowe typy ustrojów rzecznych • wymienia kryteria klasyfikacji jezior • wymienia funkcje sztucznych zbiorników wodnych • wyjaśnia znaczenie terminów: lodowiec górski, lądolód, granica wiecznego śniegu • wymienia formy występowania lodu na Ziemi • wymienia typy lodowców górskich • wskazuje na mapie obszary występowania wód artezyjskich na Ziemi • wymienia obszary występowania gejzerów 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia cechy fizykochemiczne wód morskich • charakteryzuje gęstość wody morskiej • wymienia rodzaje ruchów wody morskiej • przedstawia rozkład prądów morskich na świecie na podstawie mapy • omawia genezę tsunami • wymienia przyczyny powstawania pływów morskich • omawia system rzeczny wraz z dorzeczem na podstawie schematu • charakteryzuje na podstawie mapy sieć rzeczna na poszczególnych kontynentach • wymienia rodzaje zasilania rzek • omawia rozmieszczenie jezior na kuli ziemskiej • wskazuje na mapie największe sztuczne zbiorniki wodne • wyjaśnia różnicę między lodowcem górskim a lądolodem • wymienia części składowe lodowca górskiego • wskazuje na mapie świata obszary występowania lodowców górskich i lądolodów • wskazuje na mapie świata obszary występowania wieloletniej zmarzliny • charakteryzuje rodzaje wód podziemnych na podstawie schematu • analizuje schemat basenu artezyjskiego • omawia powstawanie źródeł i ich rodzaje na podstawie ilustracji 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia problem zanieczyszczenia wód morskich • podaje przyczyny występowania poszczególnych rodzajów ruchów wody morskiej • omawia falowanie wiatrowe i przyczyny powstawania fal morskich • charakteryzuje prądy morskie, ich rodzaje oraz rozkład na świecie • omawia skutki tsunami • omawia mechanizm powstawania pływów wskutek oddziaływania Księżycy i Słońca • określa rolę rzek w obiegu wody na Ziemi • omawia przyczyny zróżnicowania sieci rzecznej na Ziemi • opisuje cechy ustrojów rzecznych na świecie • przedstawia uwarunkowania występowania jezior na Ziemi • analizuje plany batymetryczne wybranych jezior • porównuje kształt i głębokość jezior różnych typów • opisuje warunki powstawania lodowców • omawia proces powstawania lodu lodowcowego • opisuje cechy lądolodu Antarktydy i Grenlandii • omawia warunki powstawania wieloletniej zmarzliny • klasyfikuje wody podziemne • charakteryzuje wody artezyjskie i subartezyjskie oraz podaje różnice między nimi • przedstawia warunki powstawania źródeł • opisuje typy wód mineralnych 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia przyczyny zróżnicowania termicznego mórz w układzie pionowym i układzie poziomym • objaśnia mechanizm powstawania powierzchniowych prądów morskich i ich układ • wyjaśnia powstawanie upwellingu przybrzeżnego na podstawie ilustracji • prezentuje ustrój rzeki płynącej najbliższej szkoły • omawia znaczenie przyrodnicze i gospodarcze wielkich rzek na wybranym przykładzie ze świata • charakteryzuje genetyczne typy jezior • rozpoznaje wybrane typy genetyczne jezior na podstawie planów batymetrycznych • wyjaśnia przyczyny odmiennej wysokości występowania granicy wiecznego śniegu w różnych szerokościach geograficznych • charakteryzuje typy lodowców górskich na podstawie fotografii oraz ilustracji • omawia proces powstawania bariery lodowej i góry lodowej • przedstawia uwarunkowania występowania wód podziemnych • opisuje rodzaje wód podziemnych występujących w okolicach szkoły • omawia mechanizm funkcjonowania gejzerów 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia ruch cząsteczek wody podczas falowania oraz parametry fali na podstawie schematu • omawia mechanizm ENSO i jego wpływ na środowisko geograficzne • wykazuje na przykładach zależność sieci rzecznej od budowy geologicznej i rzeźby terenu • rozpoznaje ustrój rzeczny wybranych rzek świata, Europy i Polski • omawia znaczenie jezior w życiu i działalności człowieka • omawia wpływ zanikania pokrywy lodowej w obszarach okołobiegunowych na gospodarkę, życie mieszkańców i ich tożsamość kulturową • omawia znaczenie gospodarcze wód podziemnych
---	---	--	--	---

X. Procesy wewnętrzne kształtujące powierzchnię Ziemi

<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>litosfera, skorupa ziemska, prądy konwekcyjne</i> • wymienia warstwy wnętrza Ziemi • wymienia główne pierwiastki i minerały budujące skorupę ziemską • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>skała, minerał</i> • wymienia główne rodzaje skał występujących na Ziemi • wyjaśnia, czym są procesy endogeniczne i klasyfikuje je • wskazuje na mapie główne płyty litosfery i ich granice, grzbiety śródoceaniczne, strefy subdukcji i ryftu • wymienia orogenezy w historii Ziemi • wymienia deformacje tektoniczne • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>plutonizm, wulkanizm, trzęsienia ziemi, obszary sejsmiczne, obszary asejsmiczne</i> • odróżnia intruzje zgodne od niezgodnych • odróżnia wulkany czynne od wygasłych • wymienia produkty erupcji wulkanicznych • podaje różnicę między epicentrum a hipocentrum trzęsienia ziemi • podaje przykłady wybranych trzęsień ziemi występujących na świecie • podaje przyczyny ruchów epejrogenicznych • wyjaśnia znaczenie terminu <i>ruchy izostatyczne</i> • odczytuje dane z krzywej hipsograficznej • wskazuje na mapie najgłębsze rowy oceaniczne na Ziemi i podaje ich nazwy • wyjaśnia znaczenie terminu <i>skamieniałość przewodnia</i> 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje cechy budowy wnętrza Ziemi • wymienia powierzchnie nieciągłości we wnętrzu Ziemi • podaje różnice między minerałem a skałą • rozpoznaje minerały skałotwórcze • opisuje warunki powstawania różnych rodzajów skał • podaje przykłady skał o różnej genezie • wskazuje na mapie obszary występowania najbardziej rozpowszechnionych skał • omawia podstawowe założenia teorii tektoniki płyt litosfery • prezentuje typy granic płyt litosfery z wykorzystaniem mapy tematycznej • odróżnia ruchy górotwórcze od ruchów epejrogenicznych • wymienia typy genetyczne gór • podaje przykłady różnych typów genetycznych gór • wskazuje na mapie obszary występowania ruchów epejrogenicznych • opisuje warunki powstawania wulkanów na podstawie schematu • omawia rozmieszczenie wulkanów na Ziemi • przedstawia rodzaje trzęsień ziemi • wskazuje na mapie rozmieszczenie obszarów sejsmicznych na Ziemi • wymienia podobieństwa i różnice między ruchami epejrogenicznymi a izostatycznymi • charakteryzuje ukształtowanie poziome i pionowe powierzchni Ziemi • omawia podział dziejów Ziemi • omawia etapy powstawania skamieniałości na podstawie schematu 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje skład chemiczny i właściwości fizyczne poszczególnych warstw wnętrza Ziemi • opisuje stopień geotermiczny • wskazuje różnice między skorupą kontynentalną a skorupą oceaniczną • charakteryzuje wybrane skały o różnej genezie • rozpoznaje wybrane skały • wymienia przyczyny wzajemnego przemieszczania się płyt skorupy ziemskiej • omawia procesy spredingu i subdukcji na podstawie infografiki • wskazuje na mapie świata przykłady gór powstałych w wyniku kolizji płyt litosfery • charakteryzuje typy genetyczne gór i podaje ich cechy • rozpoznaje na podstawie schematów deformacje tektoniczne • podaje przyczyny ruchów epejrogenicznych • omawia procesy plutoniczne i podaje ich skutki • charakteryzuje typy intruzji magmatycznych • omawia budowę wulkanu • wskazuje na mapie ważniejsze wulkany i określa ich położenie w stosunku do granic płyt litosfery • omawia przyczyny trzęsień ziemi • charakteryzuje skalę Richtera i skalę Mercallego • przedstawia rozchodzenie się fal sejsmicznych na podstawie ilustracji • omawia wielkie formy ukształtowania lądów i dna oceanicznego • wskazuje na mapie batymetrycznej wielkie formy dna oceanicznego 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje zmiany temperatury, ciśnienia i gęstości zachodzące we wnętrzu Ziemi wraz ze wzrostem głębokości • oblicza temperaturę w głębi skorupy ziemskiej na podstawie stopnia geotermicznego • przedstawia genezę skał magmowych, osadowych i przeobrażonych • przedstawia gospodarcze zastosowanie skał • wyjaśnia mechanizm działania prądów konwekcyjnych • charakteryzuje powstawanie gór w wyniku kolizji płyt litosfery na podstawie schematu • podaje przykłady świadczące o ruchach pionowych skorupy ziemskiej • opisuje etapy powstawania gór fałdowych i zrębowych • omawia wpływ ruchu płyt litosfery na genezę procesów endogenicznych • prezentuje typy wulkanów ze względu na przebieg erupcji i rodzaj materiału • podaje przykłady negatywnych i pozytywnych skutków erupcji wulkanicznych • wykazuje zależność między ruchami płyt skorupy ziemskiej a rozmieszczeniem wulkanów • wykazuje zależność między ruchami płyt skorupy ziemskiej a obszarami występowania trzęsień ziemi • wskazuje negatywne skutki trzęsień ziemi i erupcji wulkanicznych • omawia wpływ procesów geologicznych na ukształtowanie powierzchni Ziemi • analizuje tabelę stratygraficzną 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wskazuje wpływ budowy wnętrza Ziemi na genezę procesów endogenicznych • podaje przykłady występowania i wykorzystania skał we własnym regionie • wyjaśnia wpływ procesów geologicznych na powstawanie głównych struktur tektonicznych na wybranych przykładach • wskazuje różnice w procesach powstawania wybranych gór, np. Himalajów i Andów • wymienia przykłady wpływu zjawisk wulkanicznych na środowisko przyrodnicze i działalność człowieka • rozpoznaje skały występujące w najbliższej okolicy na powierzchni lub użyte w znajdujących się tam budynkach i budowach • omawia zależność pomiędzy wiekiem orogenezy a wysokością gór • podaje przykłady skutków występowania procesów epejrogenicznych i izostatycznych • wykazuje zależność wielkich form rzeźby terenu od budowy skorupy ziemskiej na przykładach ze świata i z Europy • prezentuje zasady ustalania wieku względnego i wieku bezwzględnego skał oraz wydarzeń geologicznych • rozpoznaje okres geologiczny na podstawie zestawu skamieniałości przewodnich • odtworza wydarzenia geologiczne i przyrodnicze w dziejach Ziemi na podstawie profilu geologicznego
---	---	--	--	---

		<ul style="list-style-type: none"> • omawia metody odtwarzania dziejów Ziemi • przedstawia najważniejsze wydarzenia geologiczne i przyrodnicze w dziejach Ziemi (fałdowania, transgresje i regresje morskie, zlodowacenia, rozwój świata organicznego) • rozpoznaje okres geologiczny na podstawie opisu 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie skamieniałości przewodnich w odtwarzaniu dziejów Ziemi • analizuje oraz interpretuje mapy i profile geologiczne 	
--	--	---	---	--

XI. Procesy zewnętrzne kształtujące powierzchnię Ziemi

<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • klasyfikuje procesy egzogeniczne kształtujące powierzchnię Ziemi • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>wietrzenie, zwietrzelina</i> • wyróżnia rodzaje wietrzenia (fizyczne, chemiczne, biologiczne) • wymienia produkty wietrzenia • wymienia rodzaje ruchów masowych • wyjaśnia znaczenie terminu <i>kras</i> • wymienia skały rozpuszczalne przez wodę • wymienia podstawowe formy krasowe • wymienia elementy doliny rzecznej na podstawie schematu • wymienia rodzaje erozji rzecznej • wymienia typy ujść rzecznych • wskazuje na mapie delty i ujścia lejkowate • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>lodowiec górski, lądolód</i> • wymienia rodzaje moren • rozróżnia formy rzeźby terenu powstałe wskutek działalności lodowców górskich i lądolodów na ilustracji oraz fotografii • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>abrazja, klif, plaża, mierzeja</i> • wymienia czynniki kształtujące wybrzeża morskie 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia czynniki wpływające na efekty procesów zewnętrznych • wymienia czynniki decydujące o intensywności wietrzenia na kuli ziemskiej • omawia procesy krasowe • omawia właściwości rozpuszczające wody • odróżnia formy krasu powierzchniowego od krasu podziemnego • odróżnia terasę zalewową od terasy nadzalewowej • odróżnia erozje wglębną, wsteczną i boczną • wskazuje na mapie delty i ujścia lejkowate • wymienia formy rzeźby terenu powstałe wskutek rzeźbotwórczej działalności lodowców • omawia powstawanie różnych typów moren • wymienia przykłady niszczącej i budującej działalności morza • rozróżnia typy wybrzeży na podstawie map i fotografii • wymienia formy terenu powstałe w wyniku rzeźbotwórczej działalności wiatru 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia procesy zewnętrzne modelujące powierzchnię Ziemi (erozja, transport, akumulacja) • charakteryzuje zjawiska wietrzenia fizycznego, chemicznego i biologicznego • przedstawia formy i produkty powstałe w wyniku poszczególnych rodzajów wietrzenia • omawia rozwój rzeźby terenu powstałej pod wpływem ruchów masowych • przedstawia czynniki wpływające na przebieg zjawisk krasowych • przedstawia uwarunkowania tempa rozpuszczania skał • omawia cechy rzeźby krasowej • wskazuje na mapie obszary krasowe znane na świecie, w Europie i w Polsce • porównuje cechy rzeki w biegach górnym, środkowym i dolnym • rozpoznaje na rysunkach i fotografiach formy powstałe w wyniku rzeźbotwórczej działalności rzek • charakteryzuje typy ujść rzecznych na podstawie mapy i zdjęć satelitarnych • klasyfikuje formy rzeźby polodowcowej na formy erozyjne i formy akumulacyjne 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia intensywność poszczególnych rodzajów wietrzenia na Ziemi na podstawie schematu • omawia skutki procesu wietrzenia • omawia genezę wybranych form krasowych powierzchniowych i podziemnych • omawia skutki ruchów masowych • omawia sposoby zapobiegania ruchom masowych oraz minimalizowania ich następstw • wymienia etapy rozwoju form krasu powierzchniowego • podaje cechy rzeźbotwórczej działalności rzeki – erozji, transportu, akumulacji – w jej górnym, środkowym i dolnym biegu • analizuje powstawanie meandrów na podstawie schematu • opisuje niszczącą, transportową i akumulacyjną działalność lodowców • charakteryzuje krajobraz młodoglacjalny • omawia procesy i formy na wybrzeżu stromym • porównuje typy wybrzeży morskich oraz podaje ich podobieństwa i różnice • charakteryzuje niszczącą, transportującą i budującą działalność wiatru 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia przyczyny zróżnicowania procesów rzeźbotwórczych rzek, wiatru, lodowców i lądolodów, mórz oraz wietrzenia • omawia skutki rzeźbotwórczej działalności rzek, wiatru, lodowców i lądolodów, mórz oraz wietrzenia • wykazuje wpływ czynników przyrodniczych i działalności człowieka na grawitacyjne ruchy masowe • przedstawia przykłady ograniczeń w zakresie zagospodarowania terenu, wynikające z budowy geologicznej podłoża, rzeźby terenu i grawitacyjnych ruchów masowych • wyjaśnia przyczyny zróżnicowania procesów rzeźbotwórczych (erozji i akumulacji) na poszczególnych odcinkach rzeki (górnym, środkowym i dolnym) • opisuje fazy rozwoju zakola rzecznej i powstawanie starorzecza na podstawie ilustracji
---	---	---	--	--

<ul style="list-style-type: none"> wymienia czynniki wpływające na intensywność rzeźbotwórczej działalności wiatru wymienia rodzaje wydm wymienia rodzaje pustyń podaje nazwy największych pustyń na Ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia różnice między wydmą paraboliczną a barchanem 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje formy rzeźby terenu powstałe wskutek działalności lodowców górskich i lądolodów wymienia czynniki wpływające na tempo cofania się wybrzeży klifowych przedstawia proces powstawania mierzei na podstawie schematu charakteryzuje formy rzeźby terenu powstałe wskutek rzeźbotwórczej działalności morza (klif, mierzeja) omawia uwarunkowania procesów eolicznych omawia warunki tworzenia się wydm 	<ul style="list-style-type: none"> rozdziela formy rzeźby erozyjnej i akumulacyjnej działalności wiatru na podstawie fotografii 	
--	--	---	--	--

XII. Pedosfera i biosfera

<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminów: <i>gleba, przydatność rolnicza gleb, żyzność, urodzajność</i> rozdziela gleby strefowe, śródstrefowe i niestrefowe rozdziela podstawowe profile glebowe wyjaśnia znaczenie terminu <i>formacje roślinne</i> podaje nazwy formacji roślinnych wskazuje na mapie zasięg występowania głównych stref roślinnych wymienia charakterystyczne gatunki roślinne w każdej ze stref roślinnych wymienia piętra roślinne na przykładzie Tatr 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje najważniejsze poziomy glebowe na podstawie ilustracji profili glebowych wskazuje na mapie rozmieszczenie głównych typów gleb strefowych i niestrefowych podaje charakterystyczne cechy głównych stref roślinnych na Ziemi porównuje piętrowość w wybranych górach świata 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> przedstawia uwarunkowania powstawania gleb omawia podstawowe profile glebowe omawia cechy głównych typów gleb strefowych, śródstrefowych i niestrefowych wyjaśnia różnicę między żyznością a urodzajnością opisuje rozmieszczenie i warunki występowania głównych stref roślinnych na świecie charakteryzuje piętra roślinne na wybranych obszarach górskich podaje wspólne cechy piętrowości na przykładzie wybranych gór świata 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje czynniki glebotwórcze i procesy glebotwórcze, w tym zachodzące na obszarze, na którym znajduje się szkoła dopasowuje do profili glebowych odpowiednie nazwy gleb omawia przydatność rolniczą wybranych typów gleb na świecie omawia czynniki wpływające na piętrowe zróżnicowanie roślinności na Ziemi 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> analizuje profil glebowy i rozpoznaje proces glebotwórczy wskazuje przyczyny zróżnicowania profili glebowych poszczególnych typów gleb wskazuje zależność między klimatem a występowaniem typów gleb i formacji roślinnych w układzie strefowym wykazuje zależność szaty roślinnej od wysokości nad poziomem morza
--	--	---	--	---

Warsztaty terenowe

<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> podaje współrzędne geograficzne miejsca odkrytki geologicznej za pomocą odbiornika GPS 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> porządkuje chronologicznie wydarzenia geologiczne w odkrywce geologicznej wymienia struktury tektoniczne oraz ich elementy składowe widoczne w odkrywce geologicznej 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> analizuje odkrywkę geologiczną i na jej podstawie wnioskuje o przeszłości geologicznej regionu 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> analizuje mapę geologiczną obszaru, na którym są prowadzone zajęcia terenowe, i porównuje ją z informacjami odczytanymi z odkrytki geologicznej 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> dostrzega prawidłowości dotyczące procesów geologicznych i geomorfologicznych w miejscu obserwacji
--	---	--	---	--

<ul style="list-style-type: none"> wymienia i rozpoznaje dominujące skały widoczne w odkrywcze geologicznej 		<ul style="list-style-type: none"> rozpoznaje efekt procesów rzeźbotwórczych zachodzących w miejscu obserwacji terenowych 	<ul style="list-style-type: none"> dokonuje obserwacji procesów geologicznych i geomorfologicznych zachodzących w okolicy miejsca zamieszkania 	<ul style="list-style-type: none"> sporządza dokumentację z przeprowadzonych zajęć terenowych i przedstawia jej wyniki w wybranej formie
--	--	--	---	---

Klasa II -zakres podstawowy

Wymagania na poszczególne oceny				
konieczne (ocena dopuszczająca)	podstawowe (ocena dostateczna)	rozszerzające (ocena dobra)	dopełniające (ocena bardzo dobra)	wykraczające (ocena celująca)
2	3	4	5	6
I. Zmiany na mapie politycznej				
<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>państwo, eksklawa, terytorium zależne</i> • wymienia elementy państwa • wymienia wielkie państwa i minipaństwa • określa różnice w powierzchni państw • podaje powierzchnię Polski • podaje aktualną liczbę państw świata • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>kolonializm, dekolonizacja</i> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>integracja, dezintegracja</i> • wymienia przyczyny procesów integracyjnych na świecie • wymienia państwa w Europie powstałe po 1989 r. • podaje przykłady organizacji międzynarodowych • wymienia przyczyny konfliktów zbrojnych na świecie • wyjaśnia różnice między terroryzmem a konfliktem zbrojnym • wymienia wskaźniki rozwoju gospodarczego i społecznego państw 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • podaje przykłady eksklaw i wskazuje je na mapie • wskazuje na mapie wielkie państwa i minipaństwa • określa pozycję Polski w Europie pod względem powierzchni • wskazuje na mapie świata obszary kolonialne krajów europejskich z połowy XX w. • wyjaśnia różnicę między integracją a dezintegracją państw • podaje przykłady procesów integracji i dezintegracji w Europie po 1989 r. • określa główne cele ONZ • wskazuje na mapie świata miejsca ważniejszych konfliktów zbrojnych i ataków terrorystycznych w wybranych regionach w XXI w. • podaje definicje wskaźników rozwoju krajów: PKB, HDI, MPI • omawia na wybranych przykładach cechy krajów o różnym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • podaje przykłady terytoriów zależnych w XXI w. na świecie • odczytuje na mapach aktualny podział polityczny • wyjaśnia przyczyny zmian na mapie politycznej świata • omawia na przykładach procesy integracji i dezintegracji w Europie po 1989 r. • podaje przykłady organizacji międzyrządowych i pozarządowych • podaje przykłady organizacji międzynarodowych, których członkiem jest Polska • omawia przyczyny konfliktów zbrojnych na świecie • charakteryzuje wybrane konflikty na świecie w latach 90. XX w. i na początku XXI w. • omawia przyczyny dysproporcji w rozwoju społeczno-gospodarczym państw świata • omawia składowe wskaźnika HDI na przykładzie Polski • opisuje zróżnicowanie przestrzenne państw świata według wskaźników HDI i MPI 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • podaje przykłady krajów nieuznawanych na arenie międzynarodowej • wymienia skutki kolonializmu • omawia wpływ kolonializmu na współczesny podział polityczny świata • opisuje zmiany, które zaszły na mapie politycznej świata po II wojnie światowej • analizuje przyczyny integracji politycznej, gospodarczej i militarnej na świecie na przykładzie Unii Europejskiej • omawia skutki konfliktów zbrojnych i ataków terrorystycznych na świecie • ocenia strukturę PKB Polski na tle innych krajów • porównuje strukturę PKB państw znajdujących się na różnych poziomach rozwoju społeczno-gospodarczego 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • przedstawia przyczyny i skutki dekolonizacji • wykazuje związek między zasięgiem kolonii a językiem urzędowym w państwach Ameryki Południowej • analizuje wpływ kolonizacji na dysproporcje w rozwoju państw • omawia pozytywne i negatywne skutki integracji politycznej i gospodarczej na świecie • przedstawia wpływ mediów na społeczny odbiór przyczyn i skutków konfliktów na świecie na wybranych przykładach • omawia konsekwencje zróżnicowania poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego krajów i regionów na świecie

II. Ludność i urbanizacja

<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none">• podaje aktualną liczbę ludności świata i prognozy zmian• porównuje kontynenty pod względem liczby ludności• wymienia najludniejsze państwa na świecie• wyjaśnia znaczenie terminów: <i>przyrost naturalny, współczynnik urodzeń, współczynnik zgonów, współczynnik przyrostu naturalnego</i>• opisuje model przejścia demograficznego• wyjaśnia znaczenie terminów: <i>eksplozja demograficzna, regres demograficzny</i>• wymienia typy demograficzne społeczeństw• wymienia dominujące na świecie modele rodziny• wyjaśnia znaczenie terminu <i>współczynnik dzietności</i>• wyjaśnia znaczenie terminów: <i>ekumena, subekumena, anekumena</i>• wymienia czynniki rozmieszczenia ludności w podziale na przyrodnicze, społeczno-gospodarcze i polityczne• wymienia bariery osadnicze• wyjaśnia znaczenie terminu <i>wskaźnik gęstości zaludnienia</i>• wymienia najgęściej zaludnione kraje na świecie• wyjaśnia znaczenie terminów: <i>imigracja, emigracja, reemigracja, saldo migracji</i>• przedstawia podział migracji• podaje główne kierunki współczesnych migracji ludności na świecie• wymienia odmiany ludzkie – główne i mieszane	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none">• przedstawia przyczyny zmian liczby ludności świata• podaje różnice w przyroście naturalnym w krajach wysoko i słabo rozwiniętych pod względem społeczno-gospodarczym• oblicza współczynniki urodzeń, zgonów i przyrostu naturalnego• opisuje fazy rozwoju demograficznego• podaje przykłady państw, w których występuje eksplozja demograficzna i regres demograficzny• porównuje piramidy wieku i płci w wybranych krajach wysoko i słabo rozwiniętych pod względem społeczno-gospodarczym• wymienia przyczyny starzenia się społeczeństw• podaje przykłady państw starzejących się• wymienia modele rodziny i omawia ich występowanie na świecie• podaje wybrane czynniki rozmieszczenia ludności na świecie• opisuje ograniczenia w rozmieszczeniu ludności• oblicza wskaźnik gęstości zaludnienia dla wybranego obszaru• wskazuje obszary słabo zaludnione i bezludne• podaje główne przyczyny migracji na świecie• wskazuje na mapie kraje emigracyjne i imigracyjne• odróżnia uchodźstwo od migracji ekonomicznej• charakteryzuje główne i mieszane odmiany ludzkie• wymienia przykłady krajów jednolitych oraz zróżnicowanych pod względem narodowościowym	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none">• analizuje dynamikę zmian liczby ludności świata• wyjaśnia przyczyny różnic między wartością przyrostu naturalnego w krajach wysoko i słabo rozwiniętych pod względem społeczno-gospodarczym• opisuje przyczyny występowania eksplozji demograficznej i regresu demograficznego na świecie• omawia zróżnicowanie struktury wieku na świecie• wymienia czynniki kształtujące strukturę wieku• omawia zróżnicowanie współczynnika dzietności• analizuje wpływ wybranych czynników na rozmieszczenie ludności na świecie• opisuje bariery osadnicze• omawia cechy rozmieszczenia ludności na świecie• analizuje zróżnicowanie gęstości zaludnienia na świecie• omawia obszary zamieszkałe i niezamieszkałe na świecie• omawia współczesne migracje zagraniczne• analizuje saldo migracji zagranicznych na świecie• wyjaśnia przyczyny dodatniego lub ujemnego salda migracji na świecie• opisuje zróżnicowanie narodowościowe wybranych krajów• omawia zróżnicowanie etniczne wybranych krajów• omawia strukturę religijną w wybranych krajach• przedstawia zróżnicowanie religijne w Polsce	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none">• wyjaśnia przyczyny zmian tempa wzrostu liczby ludności na świecie• analizuje przestrzenne różnice w wielkości wskaźników urodzeń, zgonów i przyrostu naturalnego na świecie• analizuje przyczyny kształtujące przyrost naturalny w poszczególnych fazach przejścia demograficznego• analizuje i porównuje piramidy wieku i płci w wybranych krajach świata• omawia przyczyny i skutki starzenia się ludności oraz jego zróżnicowanie na świecie• określa społeczno-kulturowe uwarunkowania zróżnicowania modelu rodziny• porównuje współczynnik dzietności w krajach wysoko i słabo rozwiniętych pod względem społeczno-gospodarczym• przedstawia prawidłowości w rozmieszczeniu ludności świata• opisuje problemy uchodźców w wybranych państwach• przedstawia konsekwencje zróżnicowania narodowościowego i etnicznego ludności na wybranych przykładach• przedstawia konsekwencje zróżnicowania religijnego i kulturowego ludności na świecie• analizuje sieć osadniczą wybranych regionów świata na podstawie map cyfrowych• przedstawia gęstość zaludnienia obszarów miejskich na wybranych etapach urbanizacji	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none">• przedstawia skutki zmian tempa wzrostu liczby ludności na świecie• ocenia konsekwencje eksplozji demograficznej i regresu demograficznego w wybranych państwach• analizuje i ocenia zróżnicowanie ludności świata pod względem dzietności w różnych regionach świata• przedstawia społeczno-ekonomiczne i ekologiczne skutki nadmiernej koncentracji ludności• omawia skutki ruchów migracyjnych dla społeczeństw i gospodarki wybranych państw świata• podaje przykłady działań, które mogą ograniczyć negatywne przejawy zróżnicowania rasowego, narodowościowego i etnicznego ludności świata• analizuje wpływ religii na życie człowieka i na gospodarkę• omawia wkład kręgów kulturowych w dziedzictwo kulturowe ludzkości• opisuje wpływ środowiska przyrodniczego i kulturowego oraz rozwoju społeczno-gospodarczego na zróżnicowanie poziomu rozwoju sieci osadniczej na świecie• analizuje przyczyny i skutki urbanizacji wybranych regionów świata• przedstawia zależność między udziałem ludności wiejskiej w ogólnej liczbie ludności a poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego kraju
---	--	---	--	--

<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>naród, mniejszość narodowa, mniejszość etniczna</i> • wymienia mniejszości narodowe w Polsce • wyjaśnia znaczenie terminu <i>religia</i> • wymienia religie uniwersalne • wymienia i wskazuje na mapie główne kręgi kulturowe na świecie • wymienia rodzaje jednostek osadniczych • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>miasto, wieś</i> • wymienia czynniki lokalizacji jednostek osadniczych i rozwoju sieci osadniczej • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>urbanizacja, wskaźnik urbanizacji</i> • wymienia płaszczyzny urbanizacji • podaje fazy urbanizacji • podaje typy zespołów miejskich • podaje różnicę między wsią a obszarem wiejskim • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>wieś, obszar wiejski</i> • wymienia kryteria podziału jednostek osadniczych • podaje na wybranych przykładach funkcje wsi 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje zróżnicowanie narodowościowe i etniczne w Polsce • charakteryzuje wielkie religie i wskazuje na mapie obszary ich występowania • podaje cechy wybranych kręgów kulturowych ludności świata • przedstawia strukturę wyznaniową w Polsce • charakteryzuje osadnictwo wiejskie • omawia czynniki kształtujące sieć miejską • omawia płaszczyzny procesu urbanizacji • przedstawia wskaźnik urbanizacji i jego zróżnicowanie w Polsce i na świecie • opisuje fazy urbanizacji • wymienia typy aglomeracji i podaje przykłady w Polsce i na świecie • wymienia czynniki wpływające na rozwój obszarów wiejskich 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje kręgi kulturowe ludności świata i wskazuje je na mapie • omawia zróżnicowanie typów wsi na przykładzie Europy • opisuje zróżnicowanie sieci osadniczej na świecie • wymienia przyczyny urbanizacji wybranych regionów świata • charakteryzuje typy zespołów miejskich, podaje ich przykłady w Polsce i na świecie oraz wskazuje je na mapie • charakteryzuje obszary wiejskie na świecie • omawia zmiany funkcji współczesnych wsi 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia przyczyny przestrzennego zróżnicowania poziomu urbanizacji na świecie • wymienia skutki urbanizacji wybranych regionów świata • podaje przyczyny zacierania się granic między miastem a wsią • wyjaśnia przyczyny depopulacji niektórych wsi w Polsce i w Europie 	
---	--	---	---	--

III. Sektory gospodarki. Globalizacja

<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • przedstawia podział gospodarki na sektory • wymienia funkcje poszczególnych sektorów gospodarki • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>globalizacja, indeks globalizacji</i> • wymienia płaszczyzny globalizacji 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia znaczenie poszczególnych sektorów gospodarki • opisuje funkcje poszczególnych sektorów gospodarki • wyjaśnia, czym jest struktura zatrudnienia • wymienia kraje o najwyższym indeksie globalizacji na świecie 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • porównuje strukturę zatrudnienia w wybranych krajach w latach 90. XX w. i obecnie • opisuje zmiany w strukturze zatrudnienia w Polsce po 1950 r. • omawia przebieg procesów globalizacji na płaszczyźnie gospodarczej, społecznej i politycznej 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia zmiany w strukturze zatrudnienia ludności Polski na tle krajów o różnym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego • wykazuje zależność między wskaźnikiem indeksu globalizacji a poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego kraju • analizuje skutki globalizacji na przykładzie Polski 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • przedstawia przyczyny i prawidłowości zmiany roli sektorów gospodarki w rozwoju cywilizacyjnym w wybranych krajach świata i w Polsce • przedstawia wpływ globalizacji na gospodarkę światową i życie człowieka
--	---	---	---	---

IV. Rolnictwo, leśnictwo i rybactwo

<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none">wymienia przyrodnicze i pozaprzyrodnicze czynniki rozwoju rolnictwawymienia formy użytkowania ziemiwymienia elementy tworzące strukturę użytków rolnychwymienia najważniejsze grupy roślin uprawnych i podaje przykłady należących do nich roślinwymienia czołowych producentów wybranych roślin uprawnychwymienia najważniejsze grupy zwierząt gospodarskich i podaje przykłady zwierząt należących do każdej grupywyjaśnia znaczenie terminu <i>pogłowie</i>podaje kraje o największym pogłowie bydła, trzody chlewnej, owiec i drobiu na świeciewymienia funkcje lasówwymienia czynniki decydujące o rozmieszczeniu lasów na Ziemiwyjaśnia, czym jest <i>wskaźnik lesistości</i>wyjaśnia znaczenie terminów: <i>rybactwo, rybołówstwo, akwakultura, marikultura</i>podaje kraje, w których rybołówstwo odgrywa istotną rolę <p>wymienia najczęściej potawiane organizmy wodne</p>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none">przedstawia zróżnicowanie warunków przyrodniczych produkcji rolnej na świecieomawia formy użytkowania ziemi na świecie i w Polsceopisuje strukturę użytków rolnych na świecie i w Polsceomawia czynniki wpływające na rozmieszczenie uprawprzedstawia podział i zastosowanie roślin uprawnychprzedstawia podział zwierząt gospodarskich i kierunki ich chowuwyjaśnia różnicę między chowem a hodowląomawia rozmieszczenie lasów na Ziemiprzedstawia rozmieszczenie głównych łowisk na świecieomawia rozmieszczenie najbardziej eksploatowanych łowisk na świecie <p>wyjaśnia, czym jest przełowienie</p>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none">wyjaśnia wpływ czynników przyrodniczych i pozaprzyrodniczych na rozwój rolnictwa na świecieporównuje strukturę użytkowania ziemi w Polsce ze strukturą użytkowania ziemi w wybranych krajachopisuje warunki i rejony upraw wybranych roślin oraz ich głównych producentówdostrzega różnicę między chowem intensywnym a chowem ekstensywnymomawia czynniki przyrodnicze wpływające na rozmieszczenie pogłowa zwierząt gospodarskich na świecieomawia przestrzenne zróżnicowanie wskaźnika lesistości na świecie i w Polsceprzedstawia sposoby wykorzystania lasów na świecieopisuje wielkość i znaczenie rybołówstwa na świecieomawia znaczenie akwakultury w gospodarce morskiej świata	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none">opisuje zróżnicowanie przyrodniczych warunków produkcji rolnej w wybranym kraju lub regionieomawia zmiany w strukturze użytkowania ziemi na świecieomawia warunki i rejony uprawy oraz głównych producentów zbóż, roślin przemysłowych, bulwiastych i korzeniowychomawia uprawę warzyw i owoców oraz używek na świecieomawia czynniki gospodarcze i religijno-kulturowe wpływające na rozmieszczenie pogłowa zwierząt gospodarskich na świeciecharakteryzuje rozmieszczenie i wielkość pogłowa bydła, trzody chlewnej, owiec i drobiu na świecieopisuje skutki rabunkowej i racjonalnej gospodarki leśnej w wybranych regionach świata <p>omawia wpływ rybołówstwa i akwakultury na równowagę w środowisku</p>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none">wyjaśnia zależność poziomu produkcji rolnej od warunków przyrodniczych i pozaprzyrodniczych na wybranych przykładachporównuje obecny zasięg wybranych roślin uprawnych z obszarami ich pochodzeniaprzedstawia tendencje zmian w pogłowie zwierząt gospodarskich na świecieuzasadnia konieczność racjonalnego gospodarowania zasobami leśnymi na świecierozumie zasady zrównoważonej gospodarki leśnej i ochrony przyrody <p>dostrzega związek między wykorzystaniem zasobów biologicznych mórz i wód śródlądowych a potrzebą zachowania równowagi w ekosystemach wodnych</p>
--	---	---	--	--

V. Przemysł

<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, czym jest <i>przemysł</i> • wymienia czynniki lokalizacji przemysłu • przedstawia działy przemysłu high-tech • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>industrializacja, dezindustrializacja, reindustrializacja</i> • podaje przykłady procesów dezindustrializacji na świecie • wymienia źródła energii na świecie w podziale na odnawialne i nieodnawialne • wymienia główne surowce energetyczne i przykłady ich wykorzystania • wymienia największych na świecie producentów surowców energetycznych • wyjaśnia, na czym polega <i>bilans energetyczny</i> • podaje największych producentów energii elektrycznej • wymienia rodzaje elektrowni wytwarzających energię ze źródeł odnawialnych i nieodnawialnych • wymienia pozytywne i negatywne skutki rozwoju energetyki jądrowej 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • przyporządkowuje rodzaj lokalizacji przemysłu do zakładów przemysłowych • podaje cechy przemysłu tradycyjnego i jego rozmieszczenie na świecie • wymienia cechy przemysłu high-tech i jego rozmieszczenie na świecie • wymienia cechy industrializacji, dezindustrializacji i reindustrializacji • podaje różnicę między industrializacją a reindustrializacją • omawia odnawialne źródła energii • opisuje nieodnawialne źródła energii • przedstawia strukturę produkcji energii na świecie • podaje zalety i wady elektrowni ciepłych i jądrowych • omawia zalety i wady wybranych elektrowni odnawialnych • wskazuje na mapie państwa posiadające elektrownie jądrowe • przedstawia wielkość produkcji energii elektrycznej wytwarzanej w elektrowniach jądrowych 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • analizuje przyrodnicze i pozapryrodnicze czynniki lokalizacji przemysłu na świecie • omawia stopień zależności lokalizacji przemysłu od bazy surowcowej i podaje przykłady tej zależności • porównuje cechy przemysłu tradycyjnego i przemysłu zaawansowanych technologii • omawia przyczyny i skutki dezindustrializacji • podaje przykłady przejawów reindustrializacji w Polsce i wybranych krajach Europy • przedstawia bilans energetyczny i jego zmiany na świecie • przedstawia zmiany w bilansie energetycznym Polski w XX w. i XXI w. • omawia gospodarcze znaczenie energii elektrycznej • opisuje zmiany w produkcji i w zużyciu energii elektrycznej na świecie • omawia rozwój energetyki jądrowej na świecie 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia wpływ czynników lokalizacji przemysłu na rozmieszczenie i rozwój wybranych działów przemysłu • omawia znaczenie przemysłu high-tech na świecie • omawia przyczyny i przebieg reindustrializacji • omawia przemiany przemysłu w Polsce w XX w. i XXI w. • omawia skutki rosnącego zapotrzebowania na energię • opisuje strukturę produkcji energii elektrycznej według rodzajów elektrowni na świecie, w wybranych krajach i w Polsce • omawia plany rozwoju energetyki jądrowej w Polsce 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • przedstawia przyczyny zmian roli czynników lokalizacji przemysłu • ocenia wpływ przemysłu zaawansowanych technologii na rozwój gospodarczy i jakość życia ludności • uzasadnia rolę procesów reindustrializacji na świecie, w Europie i w Polsce • przedstawia działania podejmowane na rzecz ograniczenia tempa wzrostu zużycia energii • analizuje wpływ struktury produkcji energii elektrycznej na bezpieczeństwo energetyczne państwa • uzasadnia potrzebę społecznej debaty nad decyzją dotyczącą rozwoju energetyki jądrowej w Polsce
---	--	---	---	---

VI. Usługi

<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • klasyfikuje usługi • omawia usługi podstawowe i wyspecjalizowane • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>transport, infrastruktura transportowa</i> • przedstawia podział transportu • wymienia elementy infrastruktury • wyjaśnia znaczenie terminu <i>łącność</i> • przedstawia podział łączności 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje zróżnicowanie sektora usług na świecie • omawia etapy rozwoju usług • porównuje strukturę zatrudnienia w usługach w Polsce ze strukturą zatrudnienia w wybranych krajach • omawia czynniki rozwoju transportu • wymienia zalety i wady różnych rodzajów transportu • przedstawia rozwój telefonii i jej zróżnicowanie na świecie 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • określa stopień zaspokojenia zapotrzebowania na usługi w państwach o różnym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego • przedstawia rozwój sektora usług w Polsce • charakteryzuje poszczególne rodzaje transportu i ich uwarunkowania • opisuje sieć transportu na świecie 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia znaczenie usług w gospodarce państw • wyjaśnia znaczenie poszczególnych rodzajów transportu w rozwoju społeczno-gospodarczym państw • przedstawia prawidłowości w zróżnicowaniu dostępu do internetu na świecie • opisuje rolę łączności w światowej gospodarce 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • formułuje wnioski na temat poziomu zaspokojenia zapotrzebowania na usługi w Polsce w porównaniu z innymi krajami • przedstawia uwarunkowania rozwoju różnych rodzajów transportu w wybranych państwach świata i w Polsce
---	---	---	---	---

<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, czym są gospodarka oparta na wiedzy, kapitał ludzki, społeczeństwo informacyjne • wymienia czynniki wpływające na rozwój gospodarki opartej na wiedzy • wymienia największe banki świata • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>handel międzynarodowy (zagraniczny), eksport, import, bilans handlowy państwa</i> • podaje przykłady państw o dodatnim i ujemnym saldzie handlu międzynarodowego • wymienia najważniejsze produkty wymiany międzynarodowej • podaje największych światowych importerów i eksporterów • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>turystyka, atrakcyjność turystyczna, walory turystyczne, infrastruktura turystyczna</i> • podaje państwa świata najliczniej odwiedzane przez turystów • wymienia państwa o największych wpływach z turystyki zagranicznej 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia cechy społeczeństwa informacyjnego • omawia zróżnicowanie dostępu do usług bankowych na świecie • przedstawia zróżnicowanie salda handlu międzynarodowego w wybranych państwach • podaje czynniki wpływające na strukturę towarową handlu zagranicznego państw • wymienia negatywne skutki rozwoju handlu międzynarodowego • wymienia rodzaje turystyki • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>walory turystyczne, infrastruktura turystyczna, dostępność turystyczna</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia czynniki rozwoju transportu w Polsce • omawia spadek znaczenia usług pocztowych i rozwój telekomunikacji komputerowej • podaje cechy gospodarki opartej na wiedzy • omawia rolę władz w gospodarce opartej na wiedzy • porównuje dostęp do internetu w gospodarstwach domowych w Polsce i wybranych krajach Unii Europejskiej • omawia zróżnicowanie usług edukacyjnych na świecie • opisuje kierunki międzynarodowej wymiany towarowej • przedstawia strukturę handlu zagranicznego Polski • charakteryzuje główne regiony turystyczne świata 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia rozwój innowacyjności i gospodarki opartej na wiedzy w Polsce • omawia znaczenie usług edukacyjnych w rozwoju społeczno-gospodarczym świata • omawia rosnącą rolę usług finansowych na świecie • omawia rolę giełdy w systemach finansowych i gospodarkach państw • omawia miejsce Polski w handlu międzynarodowym • opisuje zasady sprawiedliwego handlu i wyjaśnia, dlaczego należy ich przestrzegać • omawia przyrodnicze i pozaprzyrodnicze walory turystyczne wpływające na atrakcyjność turystyczną wybranych regionów świata 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia znaczenie łączności w rozwoju społeczno-gospodarczym świata i w życiu codziennym • omawia przejawy i skutki kształtowania się społeczeństwa informacyjnego • omawia znaczenie usług edukacyjnych i finansowych w rozwoju społeczno-gospodarczym świata • omawia znaczenie handlu w rozwoju społeczno-gospodarczym świata • omawia rozwój turystyki i jej wpływ na gospodarkę państw i na jakość życia mieszkańców regionów turystycznych
--	---	---	--	---

VII. Wpływ człowieka na środowisko

<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminu <i>antropopresja</i> • podaje przykłady zagrożeń dla środowiska przyrodniczego, wynikających z działalności człowieka • wymienia filary zrównoważonego rozwoju • podaje źródła zanieczyszczeń atmosfery spowodowane działalnością człowieka • wymienia typy smogu • wymienia gazy cieplarniane oraz główne źródła ich emisji 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia zasady i filary zrównoważonego rozwoju • podaje przyczyny występowania smogu • wymienia inne przykłady wpływu działalności człowieka na atmosferę (globalne ocieplenie, kwaśne opady, dziura ozonowa) • omawia zasoby wody na Ziemi i ich wykorzystanie • podaje przyczyny deficytu wody na świecie • przedstawia wpływ nadmiernego wypasu zwierząt na środowisko • wymienia zagrożenia związane z górnictwem 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • podaje przykłady nieracjonalnego gospodarowania zasobami środowiska przyrodniczego • opisuje smog typu londyńskiego i smog typu fotochemicznego • omawia pozytywne i negatywne skutki budowy tam na rzekach • przedstawia wpływ płodozmianu i monokultury rolnej na środowisko przyrodnicze • wyjaśnia wpływ działalności górniczej na litosferę i rzeźbę terenu • omawia wpływ kopalń na stosunki wodne 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia skutki wpływu człowieka na środowisko przyrodnicze • podaje skutki występowania smogu • przedstawia przyrodnicze i społeczno-gospodarcze skutki globalnego ocieplenia • omawia ingerencję człowieka w hydrosferę na przykładzie Wysokiej Tamy na Nilu i zaniku Jeziora Aralskiego • omawia wpływ chemizacji i mechanizacji rolnictwa na środowisko przyrodnicze 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • dostrzega konflikt interesów w relacji człowiek – środowisko przyrodnicze • przedstawia przykłady rozwiązań konfliktu interesów w relacji człowiek – środowisko • proponuje przykłady działań, które sprzyjają ochronie atmosfery • ocenia wpływ inwestycji hydrotechnicznych na środowisko przyrodnicze • prezentuje na dowolnym przykładzie wpływ działalności rolniczej na środowisko przyrodnicze • omawia sposoby ograniczenia wpływu górnictwa na środowisko przyrodnicze
--	--	---	--	--

<ul style="list-style-type: none"> • wymienia źródła zanieczyszczeń hydrosfery spowodowane działalnością człowieka • wymienia zagrożenia dla środowiska przyrodniczego jakie niesie działalność rolnicza • wymienia rodzaje górnictwa • wyjaśnia znaczenie terminu <i>rekultywacja</i> • wymienia kierunki rekultywacji terenów pogórnicznych • wymienia zanieczyszczenia emitowane przez środki transportu • wyjaśnia znaczenie terminu <i>pojemność turystyczna</i> • wyjaśnia znaczenie terminu <i>krajobraz kulturowy</i> • wymienia czynniki kształtujące krajobraz kulturowy • wyjaśnia, czym jest degradacja krajobrazu • wyjaśnia znaczenie terminu <i>rewitalizacja</i> • podaje przykłady rewitalizacji 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, na czym polega rekultywacja terenów pogórnicznych • przedstawia wpływ awarii tankowców na środowisko przyrodnicze • wymienia cechy krajobrazu kulturowego terenów wiejskich i miast • wymienia rodzaje rewitalizacji 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje zmiany krajobrazu wywołane działalnością transportową • wymienia pozytywne i negatywne skutki dynamicznego rozwoju turystyki • omawia degradację krajobrazu rolniczego i miejskiego • omawia przykłady negatywnych zjawisk na obszarach zdegradowanych • opisuje rodzaje rewitalizacji i podaje przykłady 	<ul style="list-style-type: none"> • prezentuje wpływ melioracji na środowisko przyrodnicze na przykładzie Polski i świata • opisuje powstawanie leja depresyjnego • omawia wpływ górnictwa na pozostałe elementy krajobrazu • wyjaśnia wpływ transportu na warunki życia ludności • omawia wpływ dynamicznego rozwoju turystyki na środowisko geograficzne • podaje przykłady zagrożeń krajobrazu kulturowego na świecie i w Polsce • omawia przykłady proekologicznych rozwiązań w działalności rolniczej, przemysłowej oraz usługowej • wyjaśnia, na czym polega postawa współodpowiedzialności za stan środowiska przyrodniczego 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia możliwości stosowania w turystyce zasad zrównoważonego rozwoju • podaje przykłady działań służących ochronie krajobrazów kulturowych na świecie, w Polsce i w najbliższej okolicy • przedstawia przykłady działań na rzecz środowiska
---	---	---	--	---

Klasa II- zakres rozszerzony.

Wymagania na poszczególne oceny				
na ocenę dopuszczającą	na ocenę dostateczną	na ocenę dobrą	na ocenę bardzo dobrą	na ocenę celującą
2	3	4	5	6
I. Zmiany na mapie politycznej				
<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>państwo, granica państwa, enklawa, eksklawa, terytorium zależne</i> • podaje różnice w powierzchni wybranych państw na świecie • wymienia największe i najmniejsze państwa świata i wskazuje je na mapie • podaje aktualną liczbę państw świata • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>kolonializm, dekolonizacja</i> • wyjaśnia różnicę między integracją a dezintegracją państw • wymienia państwa powstałe po 1989 roku i wskazuje je na mapie świata • podaje przykłady organizacji międzynarodowych • podaje przyczyny konfliktów zbrojnych na świecie • wyjaśnia znaczenie terminu <i>terroryzm</i> • wskazuje różnice między terroryzmem a konfliktem zbrojnym • wymienia podstawowe wskaźniki rozwoju gospodarczego i społecznego państw • wyjaśnia, czym jest PKB 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia różnice między enklawą a eksklawą • wskazuje na mapie granice oraz stolice wybranych państw • omawia specjalny status Antarktydy • wskazuje na mapie świata obszary kolonialne światowych mocarstw w połowie XX w. • wymienia państwa europejskie, które w połowie XX w. miały posiadłości kolonialne • wymienia płaszczyzny integracji państw lub obszarów • wymienia główne cele działalności wybranych organizacji międzynarodowych • wskazuje na mapie świata obszary ważniejszych konfliktów zbrojnych i miejsca zamachów terrorystycznych • wymienia cechy terroryzmu • wymienia czynniki wpływające na rozwój państw • omawia prawidłowości w zróżnicowaniu przestrzennym państw świata pod względem PKB <i>per capita</i> • wyjaśnia, czym są HDI i MPI • wymienia kraje o najwyższych i najniższych wartościach HDI oraz o najwyższych wartościach MPI 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia podział terytorialny mórz i oceanów • podaje przykłady enklaw, eksklaw i terytoriów zależnych na świecie oraz wskazuje je na mapie • omawia przyczyny rozpadu systemu kolonialnego • przedstawia wpływ kolonializmu i dekolonizacji na ludność byłych kolonii oraz jej kulturę i migracje • podaje przyczyny procesów dezintegracyjnych w krajach Europy Środkowo-Wschodniej pod koniec XX w. • opisuje działalność ONZ • omawia przyczyny współczesnych konfliktów zbrojnych w wybranych regionach świata • opisuje wybrane konflikty zbrojne • omawia przyczyny zwiększania się dysproporcji w rozwoju społeczno-gospodarczym państw • omawia strukturę PKB według trzech głównych sektorów gospodarki • wyjaśnia, czym jest wartość dodana brutto (WDB) 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje wpływ kolonializmu na współczesny podział polityczny świata • wskazuje na mapie obszary o niestabilnym statusie • przedstawia wpływ kolonializmu i dekolonizacji na dysproporcje w rozwoju państw powstałych po rozpadzie kolonii • omawia skutki kolonializmu i dekolonizacji • opisuje kształtowanie się mapy politycznej świata do 1989 roku • omawia wpływ przemian społeczno-ustrojowych po 1989 roku na podział polityczny świata • analizuje przyczyny i skutki integracji europejskiej • opisuje tendencje dezintegracyjne w Europie na przykładzie Katalonii • omawia skutki współczesnych konfliktów zbrojnych i terroryzmu • porównuje strukturę PKB państw znajdujących się na różnych poziomach rozwoju gospodarczego • omawia prawidłowości przestrzenne w zróżnicowaniu państw świata pod względem PKB, HDI i MPI 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje historię utworzenia Sudanu Południowego • omawia wpływ kolonializmu i dekolonizacji na współczesny podział polityczny świata oraz występowanie konfliktów zbrojnych • omawia znaczenie Unii Europejskiej w przemianach społeczno-gospodarczych państw członkowskich • opisuje działalność wybranej organizacji międzynarodowej • omawia wpływ konfliktów zbrojnych na społeczeństwo i gospodarkę państw • przedstawia wpływ mediów na społeczny odbiór przyczyn i skutków konfliktów na świecie na wybranych przykładach • omawia działania, które są podejmowane przez organizacje międzynarodowe i rządy państw w celu ograniczenia terroryzmu • opisuje ekonomiczne, demograficzne i społeczne cechy państw o różnym poziomie rozwoju gospodarczego

			<ul style="list-style-type: none"> • porównuje cechy krajów o różnym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego na wybranych przykładach 	
II. Ludność i osadnictwo				
<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • podaje aktualną liczbę ludności świata • wymienia najludniejsze państwa świata i wskazuje je na mapie • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>przyrost naturalny, współczynnik urodzeń, współczynnik zgonów, współczynnik przyrostu naturalnego</i> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>eksplozja demograficzna, regres demograficzny</i> • wymienia etapy rozwoju demograficznego ludności • wyjaśnia znaczenie terminu <i>współczynnik dzietności</i> • wymienia typy demograficzne społeczeństw • podaje przykłady państw, których społeczeństwa się starzeją • wymienia czynniki rozmieszczenia ludności na Ziemi • wymienia bariery osadnicze • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>ekumena, subekumena, anekumena, gęstość zaludnienia</i> • wymienia najgęściej zaludnione kraje na świecie • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>imigracja, emigracja, reemigracja, saldo migracji, współczynnik salda migracji</i> • dokonuje podziału migracji ze względu na zasięg • podaje główne kierunki współczesnych migracji na świecie 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia różnice w zaludnieniu regionów • oblicza współczynniki urodzeń, zgonów i przyrostu naturalnego • podaje przyczyny eksplozji demograficznej i regresu demograficznego • podaje przykłady państw, w których występuje eksplozja demograficzna lub regres demograficzny • omawia model przejścia demograficznego • porównuje piramidy wieku i płci sporządzone dla wybranych krajów świata • wymienia przyczyny starzenia się społeczeństw • omawia wybrane czynniki rozmieszczenia ludności na świecie • wskazuje obszary największej i najmniejszej koncentracji ludności na świecie • oblicza wskaźnik gęstości zaludnienia • oblicza współczynnik przyrostu rzeczywistego • podaje główne przyczyny migracji zagranicznych na świecie • wskazuje na mapie przykłady krajów o dodatnim i ujemnym saldzie migracji zagranicznych • wyjaśnia, czym jest uchodźstwo • opisuje rozmieszczenie odmian ludzkich na świecie • wyjaśnia różnice między narodem a grupą etniczną 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • analizuje dynamikę zmian liczby ludności świata • omawia zróżnicowanie przyrostu naturalnego na świecie • opisuje etapy rozwoju demograficznego na wybranych przykładach • omawia zróżnicowanie struktury wieku na świecie • charakteryzuje typy demograficzne społeczeństw na podstawie piramidy wieku i płci na wybranych przykładach • omawia czynniki kształtujące strukturę wieku • omawia przestrzenne zróżnicowanie współczynnika dzietności na świecie • przedstawia uwarunkowania rozmieszczenia ludności na świecie • opisuje bariery ograniczające osadnictwo i podaje ich przykłady • opisuje różnice w gęstości zaludnienia kontynentów • opisuje migracje wewnętrzne • omawia współczesne migracje zagraniczne i wymienia kraje, do których w ostatnich latach przybyło największej imigrantów • wyjaśnia przyczyny dodatniego lub ujemnego salda migracji w wybranych krajach świata • przedstawia rozmieszczenie państwa o dodatnim i ujemnym saldzie migracji 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia przyczyny zmian tempa wzrostu liczby ludności w skali globalnej i regionalnej • analizuje zróżnicowanie przestrzenne współczynnika przyrostu naturalnego w krajach wysoko i słabo rozwiniętych • omawia społeczno-kulturowe uwarunkowania zróżnicowania modelu rodziny • opisuje zróżnicowanie demograficzne społeczeństw • omawia zróżnicowanie współczynnika feminizacji i współczynnika maskulinizacji na świecie • omawia prawidłowości w rozmieszczeniu ludności na świecie • opisuje problemy uchodźców • omawia przyczyny i skutki migracji zagranicznych na świecie • przedstawia skutki zróżnicowania narodowościowego i etnicznego ludności na przykładzie wybranego państwa • przedstawia konsekwencje upowszechniania się wybranych języków na świecie • analizuje zróżnicowanie struktury wykształcenia ludności na świecie • omawia główne założenia wybranych religii • omawia konsekwencje zróżnicowania kulturowego ludności świata 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • przedstawia skutki zmian tempa wzrostu liczby ludności na świecie • ocenia skutki wysokiego i niskiego przyrostu naturalnego w krajach wysoko i słabo rozwiniętych • ocenia skutki eksplozji demograficznej i regresu demograficznego • analizuje i ocenia zróżnicowanie mieszkańców różnych regionów świata pod względem dzietności • omawia konsekwencje starzenia się społeczeństw oraz zróżnicowanie przestrzenne tego zjawiska • przedstawia społeczno-ekonomiczne i ekologiczne skutki nadmiernej koncentracji ludności • analizuje skutki migracji w krajach emigracyjnych i w krajach imigracyjnych na przykładzie migracji Ukraińców do Polski w ostatnich latach • analizuje problemy państw o różnej zawartości socjoetnicznej • dostrzega związek między wykształceniem ludności a poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego kraju • opisuje wpływ wybranych religii na życie człowieka i gospodarkę • podaje przykłady wpływu religii na społeczeństwo i gospodarkę w Polsce • omawia wkład kręgów kulturowych w dziedzictwo kulturowe ludzkości

<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje na mapie przykładowe kraje emigracyjne i kraje imigracyjne • wymienia państwa, które w ostatnim czasie przyjęły najwięcej uchodźców • wymienia odmiany ludzkie • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>rasizm, mniejszość narodowa, mniejszość etniczna</i> • wymienia mniejszości narodowe w Polsce • wymienia przykłady języków urzędowych i języków sztucznych • podaje nazwy najbardziej rozpowszechnionych języków świata • wyjaśnia, czym jest wskaźnik <i>analfabetyzmu</i> • wyjaśnia znaczenie terminu <i>religia</i> • wymienia wybrane religie świata • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>kultura, krąg kulturowy</i> • wymienia główne kręgi kulturowe na świecie • wyjaśnia znaczenie terminu <i>przestrzeń</i> • wymienia rodzaje jednostek osadniczych • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>wieś, miasto</i> • wyjaśnia znaczenie terminu <i>urbanizacja</i> • wymienia płaszczyzny urbanizacji • wyjaśnia, czym jest <i>metropolia</i> • wymienia funkcje miast • wymienia najludniejsze zespoły miejskie świata • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>megamiasto, megalopolis</i> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>obszar wiejski, wieś</i> • wymienia nowe funkcje obszarów wiejskich 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia przykłady krajów jednolitych oraz zróżnicowanych pod względem narodowościowym i etnicznym • wymienia przykłady rodzin językowych • omawia zróżnicowanie językowe ludności świata • wyjaśnia, czym jest wskaźnik <i>skolaryzacji</i> • przedstawia strukturę religijną ludności świata • wymienia trzy wielkie religie uniwersalne • podaje przykłady krajów jednolitych oraz zróżnicowanych pod względem religijnym • opisuje wybrane kręgi kulturowe na świecie • omawia geograficzne znaczenie <i>pojęcia przestrzeni</i> • wyjaśnia, jak zmienia się <i>postrzeganie przestrzeni wraz z wiekiem</i> • wymienia kryteria podziału jednostek osadniczych na wieś i miasta • wymienia czynniki lokalizacji jednostek osadniczych i rozwoju sieci osadniczej • wyjaśnia, czym jest wskaźnik <i>urbanizacji</i>, oraz przedstawia jego zróżnicowanie na świecie i w Polsce • podaje przykłady miast o różnych funkcjach • wskazuje na mapie najludniejsze zespoły miejskie świata • wymienia formy <i>zespółów miejskich</i> • podaje przykłady <i>megamiast oraz megalopolis</i> i wskazuje je na mapie • omawia udział ludności wiejskiej w całkowitej liczbie ludności danego kraju 	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje różnice między uchodźstwem a migracjami ekonomicznymi • omawia różnice między mniejszością narodową a mniejszością etniczną • opisuje strukturę narodowościową i etniczną ludności Polski • przedstawia podział <i>indoeuropejskiej rodziny językowej</i> • omawia przyczyny <i>upowszechniania się wybranych języków na świecie</i> • omawia wartości wskaźnika <i>analfabetyzmu i wskaźnika skolaryzacji w wybranych krajach</i> • opisuje zróżnicowanie religijne ludności świata • omawia strukturę wyznaniową w wybranych państwach i w Polsce • opisuje zróżnicowanie kulturowe ludności świata • przedstawia wartości wyznawane przez społeczności należące do poszczególnych kręgów kulturowych • omawia różnice w <i>pojmowaniu przestrzeni przez społeczności znajdujące się na innym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego i żyjące w odmiennych warunkach przyrodniczych</i> • omawia czynniki kształtujące sieć wiejską i sieć miejską • omawia fazy <i>urbanizacji i ich przebieg w różnych rejonach świata</i> • omawia i rozpoznaje <i>formy zespółów miejskich na świecie</i> • wyjaśnia zależność między udziałem ludności wiejskiej w całkowitej liczbie mieszkańców a poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego kraju • opisuje nowe funkcje obszarów wiejskich 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia różnice w <i>postrzeganiu przestrzeni w różnych kręgach kulturowych</i> • opisuje przemiany w osadnictwie wiejskim w różnych regionach świata • <i>charakteryzuje procesy metropolizacji w wybranych regionach świata</i> • <i>charakteryzuje typy fizjonomiczne miast i podaje ich przykłady</i> • omawia przyczyny wyludniania się obszarów wiejskich na przykładzie Europy • wyjaśnia przyczyny <i>depopulacji niektórych wsi w Polsce</i> • wyjaśnia przyczyny <i>zacierania się granic między miastem a wsią</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia na przykładach przyczyny różnic w <i>postrzeganiu przestrzeni przez społeczności należące do różnych kręgów kulturowych</i> • analizuje na podstawie map cyfrowych zróżnicowanie sieci osadniczej na świecie • wyjaśnia różnice między procesami <i>urbanizacji</i> zachodzącymi w państwach o niskim i wysokim poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego • analizuje przyczyny i skutki <i>urbanizacji</i> w wybranych regionach świata • <i>wiąże typy fizjonomiczne miast z kręgami cywilizacyjnymi oraz poziomem rozwoju gospodarczego państw</i> • proponuje działania, które mogą <i>zapobiec wyludnianiu się wsi</i>
--	--	---	--	--

	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje udział obszarów wiejskich w powierzchni kraju • przedstawia czynniki rozwoju obszarów wiejskich na świecie 			
III. Sektory gospodarki				
<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • przedstawia podział gospodarki na sektory • przedstawia sekcje Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD) • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>globalizacja, indeks globalizacji</i> 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje poszczególne sektory gospodarki i ich funkcje • przedstawia zmiany znaczenia sektorów gospodarki wraz z rozwojem cywilizacyjnym • omawia wzrost udziału usług w strukturze zatrudnienia wraz z rozwojem społeczno-gospodarczym kraju • wskazuje na mapie kraje o najwyższym i najniższym indeksie globalizacji na świecie • wymienia płaszczyzny globalizacji 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia strukturę zatrudnienia i strukturę WDB według sektorów gospodarki oraz zmiany tych struktur w czasie w wybranych krajach świata • opisuje zmiany struktury zatrudnienia i struktury WDB według sektorów gospodarki w Polsce • podaje przyczyny zmian znaczenia sektorów gospodarki • wymienia przykłady działalności znajdujących się na pograniczu sektorów gospodarki • przedstawia przejawy globalizacji na płaszczyznach: gospodarczej, społecznej i politycznej 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, jak zmieniają się struktura zatrudnienia i struktura WDB według sektorów gospodarki wraz z rozwojem społeczno-gospodarczym kraju • klasyfikuje działalność gospodarczą według PKD • omawia pozytywne i negatywne skutki globalizacji na przykładzie Polski 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • dostrzega zacieranie się różnic między sektorem przemysłowym a sektorem usługowym • przedstawia wpływ globalizacji i rozwoju technologii na zmiany w zatrudnieniu oraz przemiany wewnątrzsektorowe
IV. Rolnictwo				
<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia przyrodnicze i pozaprzyrodnicze czynniki rozwoju rolnictwa • wymienia formy użytkowania ziemi • podaje rodzaje terenów tworzących strukturę użytków rolnych • wymienia kryteria podziału rolnictwa • wymienia typy rolnictwa • wskazuje na mapie główne regiony rolnicze na świecie • wymienia główne cechy rolnictwa uprzemysłowionego i rolnictwa ekologicznego • wyjaśnia znaczenie terminu <i>GMO</i> 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • określa udział użytków rolnych w powierzchni kraju w wybranych państwach • opisuje zróżnicowanie struktury użytków rolnych w wybranych krajach • omawia strukturę użytkowania ziemi i strukturę użytków rolnych w Polsce • wyjaśnia, na czym polega intensywność produkcji rolnej • wskazuje główne różnice między rolnictwem ekstensywnym a rolnictwem intensywnym • omawia czynniki rozwoju rolnictwa uprzemysłowionego 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje przyrodnicze i pozaprzyrodnicze czynniki rozwoju rolnictwa • porównuje strukturę użytków rolnych w Polsce ze strukturą użytków rolnych w wybranych krajach • omawia typy rolnictwa na świecie • analizuje różnice między rolnictwem intensywnym a rolnictwem ekstensywnym • wykazuje różnice między rolnictwem uprzemysłowionym a rolnictwem ekologicznym oraz przedstawia ich wady i zalety 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia wpływ czynników przyrodniczych i czynników pozaprzyrodniczych na rozwój rolnictwa na świecie • porównuje strukturę użytkowania ziemi w Polsce ze strukturą użytkowania ziemi w wybranych krajach • omawia przyczyny dużego udziału gruntów ornych w strukturze użytkowania ziemi wybranych państw • omawia czynniki sprzyjające dużej wydajności rolnictwa w Europie Zachodniej 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia zmiany w strukturze użytkowania ziemi wybranych państw • charakteryzuje główne regiony rolnicze świata • omawia dylematy związane z wykorzystywaniem roślin modyfikowanych genetycznie • omawia czynniki, które wpływają na zróżnicowanie wysokości plonów zbóż w wybranych krajach • analizuje przestrzenne zróżnicowanie chowu poszczególnych zwierząt gospodarskich i wyjaśnia jego przyczyny

<ul style="list-style-type: none"> wymienia państwa, w których uprawia się rośliny modyfikowane genetycznie wymienia główne rośliny uprawne wymienia głównych producentów ryżu, pszenicy i ziemniaków na świecie wyjaśnia różnicę między chowem a hodowlą zwierząt wymienia typy chowu zwierząt wymienia państwa o największym поголовiu wybranych zwierząt gospodarskich wymienia główne typy lasów wyjaśnia znaczenie terminów: <i>lesistość, wskaźnik lesistości</i> wymienia funkcje lasów wyjaśnia znaczenie terminów: <i>rybactwo, rybołówstwo, akwakultura, marikultura</i> wymienia najczęściej poławiane gatunki organizmów wodnych wyjaśnia, czym jest <i>przełowienie</i> 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia zasady rolnictwa ekologicznego dokonuje podziału roślin uprawnych ze względu na cechy biologiczne podaje przykłady zastosowania wybranych roślin uprawnych omawia różnice między chowem intensywnym a chowem ekstensywnym przedstawia podział zwierząt gospodarskich i kierunki ich chowu wyjaśnia różnice między leśnictwem a gospodarką leśną charakteryzuje główne typy lasów przedstawia rozmieszczenie lasów na Ziemi omawia zmiany lesistości w Polsce opisuje funkcje lasów omawia rozmieszczenie najważniejszych łowisk na świecie podaje przyczyny przełowienia wskazuje nadmiernie eksploatowane łowiska na mapie 	<ul style="list-style-type: none"> omawia areal upraw GMO opisuje rozmieszczenie i wielkość produkcji ważniejszych upraw na świecie wymienia czołowych producentów wybranych roślin uprawnych charakteryzuje rozmieszczenie i wielkość поголовia wybranych zwierząt gospodarskich na świecie przedstawia sposoby gospodarowania zasobami leśnymi omawia udział oceanów w światowych połowach przedstawia wielkość połowów i produkcji akwakulturowej na świecie 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje rolnictwo pierwotne, rolnictwo tradycyjne i rolnictwo rynkowe dokonuje analizy udziału rolnictwa ekologicznego w Polsce na tle innych krajów Unii Europejskiej przedstawia skutki rozwoju rolnictwa uprzemysłowionego i rolnictwa ekologicznego charakteryzuje warunki uprawy roślin: zbożowych, strączkowych, bulwiastych i korzeniowych oraz przemysłowych, a także warzyw i owoców oraz używek omawia czynniki wpływające na zróżnicowanie gatunkowe chowu zwierząt gospodarskich na świecie ocenia przestrzenne zróżnicowanie wskaźnika lesistości na świecie i w Polsce wykazuje skutki rabunkowej gospodarki leśnej w wybranych regionach świata omawia wzrost udziału akwakultury w rybactwie 	<ul style="list-style-type: none"> uzasadnia konieczność racjonalnego gospodarowania zasobami leśnymi na świecie rozumie zasady zrównoważonej gospodarki leśnej i ochrony przyrody dostrzega związek między wielkością połowów i produkcji akwakulturowej a równowagą ekosystemów wodnych podaje sposoby zapobiegania wyczerpywaniu się zasobów wód morskich i śródlądowych
--	---	--	--	---

V. Przemysł

<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> dokonuje podziału czynników lokalizacji przemysłu wymienia najważniejsze przyrodnicze, techniczno-ekonomiczne i społeczno-polityczne czynniki lokalizacji przemysłu wymienia działy przemysłu tradycyjnego i przemysłu zaawansowanych technologii (high-tech) podaje czynniki lokalizacji przemysłu tradycyjnego i przemysłu high-tech wyjaśnia znaczenie terminów: <i>industrializacja, dezindustrializacja, reindustrializacja</i> 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia różnice między przymusową a związaną lokalizacją przemysłu omawia przyrodnicze czynniki lokalizacji przemysłu podaje cechy przemysłu tradycyjnego i przemysłu zaawansowanych technologii porównuje czynniki lokalizacji przemysłu tradycyjnego z czynnikami przemysłu zaawansowanych technologii wskazuje różnice między dezindustrializacją a reindustrializacją przemysłu podaje przyczyny dezindustrializacji 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> omawia techniczno-ekonomiczne czynniki lokalizacji przemysłu wymienia korzyści i niekorzyści aglomeracji omawia proces deaglomeracji przemysłu opisuje społeczno-polityczne czynniki lokalizacji przemysłu wymienia behawioralne czynniki lokalizacji przemysłu porównuje cechy przemysłu tradycyjnego z cechami przemysłu zaawansowanych technologii 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> omawia wpływ czynników lokalizacji przemysłu na rozwój wybranych działów przemysłu i rozmieszczenie zakładów przemysłowych opisuje zmiany znaczenia czynników lokalizacji przemysłu tradycyjnego i przemysłu zaawansowanych technologii w procesie rozwoju cywilizacyjnego omawia znaczenie przemysłu zaawansowanych technologii podaje skutki dezindustrializacji w wybranych państwach świata 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> przedstawia przyczyny zmian roli czynników lokalizacji przemysłu w czasie ocenia trafność lokalizacji wybranego zakładu przemysłowego w Polsce ocenia wpływ przemysłu zaawansowanych technologii na rozwój gospodarczy państw i jakość życia ludzi omawia rolę reindustrializacji w gospodarce prezentuje zmiany struktury przestrzennej przemysłu tradycyjnego i przemysłu zaawansowanych technologii na świecie z uwzględnieniem Polski
--	--	--	--	---

<ul style="list-style-type: none"> • podaje przykłady dezindustrializacji i reindustrializacji na świecie i w Polsce • wymienia czynniki koncentracji przemysłu • wymienia formy koncentracji przemysłu tradycyjnego • wyjaśnia znaczenie terminu <i>budownictwo</i> • wymienia czynniki rozwoju budownictwa • podaje nazwy odnawialnych i nieodnawialnych źródeł energii • wymienia główne surowce energetyczne • wymienia największych producentów surowców energetycznych na świecie • wymienia głównych producentów i konsumentów energii elektrycznej na świecie • wymienia typy elektrowni • wymienia kraje wytwarzające najwięcej energii jądrowej 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia różnice między ośrodkiem przemysłowym a okręgiem przemysłowym • omawia etapy rozwoju okręgu przemysłowego • wymienia formy koncentracji przemysłu high-tech • przedstawia prawidłowości przestrzenne udziału budownictwa w strukturze zatrudnienia na świecie • omawia źródła energii na świecie w podziale na odnawialne i nieodnawialne • przedstawia rozmieszczenie surowców energetycznych na świecie • wymienia odnawialne źródła energii • przedstawia bilans energetyczny i jego zmiany na przestrzeni wieków • omawia gospodarcze znaczenie energii elektrycznej • porównuje wielkość produkcji energii elektrycznej przypadającej na jedną osobę w wybranych krajach • opisuje udział energii jądrowej w całkowitej produkcji energii elektrycznej na świecie 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje rozmieszczenie przemysłu tradycyjnego oraz przemysłu high-tech na świecie • omawia przebieg dezindustrializacji w wybranych państwach świata • opisuje gospodarcze znaczenie reindustrializacji • podaje rodzaje i przykłady okręgów przemysłowych na świecie • omawia rozmieszczenie ważniejszych okręgów przemysłowych na świecie • omawia czynniki warunkujące powstanie technopolii • przedstawia rolę budownictwa w gospodarce • charakteryzuje energetykę opartą na nieodnawialnych źródłach energii • charakteryzuje energetykę opartą na odnawialnych źródłach energii • określa udział poszczególnych źródeł energii w bilansie energetycznym świata • omawia bilans energetyczny Polski • dostrzega prawidłowości w zmianach udziału nieodnawialnych i odnawialnych źródeł energii w bilansie energetycznym świata • przedstawia strukturę produkcji energii według typów elektrowni w wybranych krajach • porównuje strukturę produkcji energii elektrycznej w Polsce ze strukturą produkcji energii elektrycznej w wybranych krajach Europy i świata • omawia zmiany w strukturze zużycia energii elektrycznej w wybranych krajach • omawia rozwój energetyki jądrowej na świecie • omawia znaczenie energetyki jądrowej na świecie 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia przebieg industrializacji, dezindustrializacji i reindustrializacji w Polsce • omawia rozmieszczenie ośrodków i okręgów przemysłowych w Polsce • charakteryzuje wybrany okręg przemysłowy w Polsce • charakteryzuje wybrane technopolie na świecie i wskazuje je na mapie • wyjaśnia, czym są klastry, i omawia ich rolę w budowie gospodarki opartej na wiedzy • przedstawia różne oblicza budownictwa na świecie i w Polsce • opisuje skutki wzrostu zapotrzebowania na energię • omawia prawidłowości w zakresie zmian udziału źródeł odnawialnych źródeł w strukturze zużycia energii • przedstawia zalety i wady wybranych typów elektrowni • omawia pozytywne i negatywne skutki rozwoju energetyki jądrowej • omawia plany rozwoju energetyki jądrowej w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • prezentuje argumenty przemawiające za potrzebą zharmonizowania stylu budownictwa z krajobrazem przyrodniczym i krajobrazem kulturowym • omawia działania podejmowane na rzecz ograniczenia tempa wzrostu zużycia energii • opisuje nietypowe źródła energii na przykładzie Szwecji • przedstawia związek między strukturą produkcji energii elektrycznej a bezpieczeństwem energetycznym kraju • uzasadnia potrzebę społecznej debaty dotyczącej rozwoju energetyki jądrowej w Polsce
--	--	---	---	---

VI. Usługi

<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • klasyfikuje usługi według różnych systemów • charakteryzuje usługi podstawowe i usługi wyspecjalizowane • wymienia rodzaje transportu i kryteria jego podziału • podaje czynniki rozwoju transportu • wyjaśnia znaczenie terminu <i>łączność</i> • przedstawia podział łączności • wymienia przejawy kształtowania się społeczeństwa informacyjnego • wyjaśnia, czym jest <i>kapitał ludzki</i> • przedstawia wydatki państwa na edukację w wybranych krajach • wymienia państwa przeznaczające największe nakłady na działalność badawczo-rozwojową • wymienia największe banki świata • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>handel zagraniczny, eksport, import, reeksport, bilans handlowy</i> • wymienia przedmioty handlu międzynarodowego • wyjaśnia znaczenie terminu <i>turystyka</i> • wymienia rodzaje turystyki • wymienia kraje, z których przyjeżdża do Polski najwięcej turystów • podaje czynniki wpływające na atrakcyjność turystyczną • wymienia regiony najczęściej odwiedzane przez turystów • wskazuje na mapie główne regiony turystyczne Europy 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia zróżnicowanie sektora usługowego na świecie • omawia czynniki rozwoju transportu w Polsce • wymienia elementy infrastruktury transportowej • wskazuje miejsce łączności w PKD • omawia rozwój łączności • wymienia czynniki wpływające na innowacyjność i rozwój gospodarki opartej na wiedzy • wymienia główne centra finansowe na świecie • podaje czynniki wpływające na rozwój handlu międzynarodowego • wyjaśnia, na czym polega międzynarodowy przepływ kapitału między państwami • omawia kierunki międzynarodowej wymiany towarowej • wymienia głównych partnerów handlowych Polski • opisuje rodzaje turystyki • omawia rozwój ruchu turystycznego na świecie • charakteryzuje wybrany region turystyczny świata • omawia udział poszczególnych regionów świata w ogólnej liczbie przyjazdów turystycznych 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia znaczenie usług w gospodarce państw • porównuje zatrudnienie w sektorze usługowym w Polsce ze strukturą zatrudnienia w usługach w wybranych krajach świata • opisuje transport: samochodowy, kolejowy, morski, wodny śródlądowy, lotniczy i przesyłowy na świecie • przedstawia wady i zalety poszczególnych rodzajów transportu • omawia rozwój telefonii i zróżnicowanie jego poziomu na świecie • omawia kształtowanie się społeczeństwa informacyjnego • omawia cechy gospodarki opartej na wiedzy • wyjaśnia znaczenie kapitału ludzkiego w rozwoju gospodarczym • opisuje dostęp do usług edukacyjnych w wybranych krajach • omawia dostęp do usług bankowych w wybranych krajach • opisuje wpływ usług ubezpieczeniowych na życie człowieka • omawia cele Światowej Organizacji Handlu (WTO) • omawia na podstawie mapy zróżnicowanie przestrzenne obrotów handlu zagranicznego • przedstawia strukturę towarową wymiany handlowej w wybranych krajach • omawia strukturę handlu zagranicznego Polski • prezentuje miejsce Polski w handlu międzynarodowym 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia zmiany znaczenia usług w zależności od fazy rozwoju cywilizacyjnego kraju • analizuje zróżnicowanie gęstości sieci dróg i sieci linii kolejowych na świecie • charakteryzuje uwarunkowania rozwoju transportu: samochodowego, kolejowego, morskiego, wodnego śródlądowego, lotniczego i przesyłowego na świecie • przedstawia zróżnicowanie udziału poszczególnych rodzajów transportu w strukturze przewozów w wybranych krajach • przedstawia rozwój telekomunikacji komputerowej i zróżnicowanie jego poziomu na świecie • przedstawia prawidłowości w zakresie zróżnicowania dostępu do internetu na świecie • omawia rolę telekomunikacji komputerowej w kształtowaniu społeczeństwa informacyjnego • omawia pozytywne i negatywne skutki kształtowania się społeczeństwa informacyjnego • wyjaśnia, na czym polega wsparcie udzielane młodym, innowacyjnym przedsiębiorstwom – start-upom – przez inkubatory przedsiębiorczości i akceleratorzy biznesu • przedstawia prawidłowości przestrzenne w zakresie dostępu do usług edukacyjnych i finansowych na świecie • wykazuje związek między nakładami na prace badawczo-rozwojowe a poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego państwa 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • określa stopień zaspokojenia zapotrzebowania na usługi w państwach o różnym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego • omawia znaczenie transportu i łączności w rozwoju społeczno-gospodarczym świata i w życiu codziennym • omawia zmiany roli poszczególnych rodzajów transportu wraz z rozwojem społeczno-gospodarczym kraju • przedstawia zróżnicowanie poziomu innowacyjności gospodarek państw UE na podstawie Europejskiego Rankingu Innowacyjności • omawia rolę giełd w światowym systemie finansowym i gospodarce państw • opisuje znaczenie handlu międzynarodowego dla rozwoju społeczno-gospodarczego świata • omawia zasady sprawiedliwego handlu i wyjaśnia, dlaczego należy ich przestrzegać • wyjaśnia, jaki wpływ wywiera turystyka na gospodarkę i społeczeństwo krajów wysoko i słabo rozwiniętych • omawia znaczenie usług turystycznych dla rozwoju społeczno-gospodarczego świata
--	--	---	--	---

		<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia główne założenia działalności Światowej Organizacji Sprawiedliwego Handlu (WFTO) • przedstawia przyczyny szybkiego rozwoju turystyki na świecie • omawia czynniki wpływające na atrakcyjność turystyczną • opisuje atrakcyjność turystyczną wybranych regionów turystycznych świata • przedstawia ograniczenia w rozwoju turystyki 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia rolę usług w handlu międzynarodowym • analizuje handel międzynarodowy w ujęciu globalnym: podaje wartość światowych obrotów handlu międzynarodowego, opisuje strukturę towarową, wymienia najważniejszych eksporterów i importerów • opisuje skutki rozwoju turystyki na świecie • omawia usługi turystyczne w Polsce • podaje przykłady skutków rozwoju turystyki w swoim regionie • przedstawia najważniejsze miejsca pielgrzymkowe na świecie i w Polsce oraz omawia znaczenie miejsc świętych dla wyznawców poszczególnych religii 	
--	--	--	--	--

VII. Wpływ człowieka na środowisko

<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>środowisko przyrodnicze, środowisko geograficzne, antropopresja</i> • podaje przykłady konfliktów ekologicznych • wymienia źródła zanieczyszczeń atmosfery spowodowane działalnością człowieka • podaje głównych producentów gazów cieplarnianych w Europie • wymienia rodzaje smogu • wymienia źródła zanieczyszczeń hydrosfery spowodowane działalnością człowieka • wyjaśnia znaczenie pojęcia <i>agrotechnika</i> 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • dostrzega konflikt interesów w relacjach człowiek – środowisko przyrodnicze • wyjaśnia, na czym polega zrównoważony rozwój • omawia cele zrównoważonego rozwoju • wymienia najważniejsze zjawiska związane z zanieczyszczeniem atmosfery • wyróżnia podstawowe rodzaje zanieczyszczeń atmosfery • wymienia antropogeniczne źródła zanieczyszczeń atmosfery • podaje przyczyny występowania smogu • podaje przykłady najbardziej zanieczyszczonych ośrodków miejskich w Polsce 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia przyczyny nasilania się konfliktu w relacji człowiek – środowisko przyrodnicze • opisuje zasady zrównoważonego rozwoju • wyjaśnia, w jaki sposób powstaje nadmierny efekt cieplarniany i omawia jego wpływ na globalne ocieplenie • opisuje mechanizm powstawania dziury ozonowej • wyjaśnia powstawanie smogu • omawia emisję dwutlenku węgla na świecie oraz tlenków siarki i azotu UE • wyjaśnia, w jaki sposób działalność gospodarcza człowieka narusza stosunki wodne 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • podaje przykłady racjonalnego gospodarowania zasobami środowiska przyrodniczego • wymienia międzynarodowe dokumenty dotyczące zrównoważonego rozwoju • porównuje smog fotochemiczny ze smogiem siarkowym • przedstawia sposoby zapobiegania smogowi • omawia przyrodnicze skutki budowy zapór wodnych • opisuje proces zanikania jeziora Czad • omawia wpływ nadmiernego wypasu zwierząt na środowisko przyrodnicze • wymienia etapy pustoszczenia • przedstawia pozytywne i negatywne skutki melioracji 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje konflikty ekologiczne w swojej okolicy, wymienia przyczyny nasilania się tego procesu • podaje propozycje sposobów rozwiązania konfliktów w relacji człowiek – środowisko • omawia wpływ zanieczyszczeń powietrza na ludzki organizm • ocenia wpływ wielkich inwestycji hydrotechnicznych (tamy Trzech Przełomów na Jangcy, Wysokiej Tamy na Nilu, zapory Gilgel Gibe III na rzece Omo) na środowisko przyrodnicze • przedstawia działania człowieka mające na celu zapobieganie zanieczyszczeniu wód oraz zmniejszanie stopnia ich zanieczyszczenia
---	--	--	--	--

<ul style="list-style-type: none"> • wymienia zagrożenia dla środowiska przyrodniczego spowodowane rolnictwem • wymienia systemy gospodarowania ziemią uprawną • wymienia rodzaje kopalń i podaje nazwy wydobywanych w nich surowców • wyjaśnia znaczenie terminu <i>rekultywacja</i> • podaje przykłady negatywnego wpływu transportu i turystyki na środowisko przyrodnicze • podaje definicję pojęcia <i>krajobraz kulturowy</i> • wymienia formy ochrony krajobrazu • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>rekultywacja krajobrazu, renaturalizacja krajobrazu, rewitalizacja krajobrazu</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia wykorzystywanie wody przez człowieka • wymienia wielkie inwestycje hydrotechniczne i wskazuje je na mapie • opisuje wpływ płodozmianu i monokultury rolnej na środowisko przyrodnicze • wyjaśnia, na czym polegają chemizacja i mechanizacja rolnictwa • omawia metody wydobywania surowców w kopalniach otworowych, głębinowych i odkrywkowych • podaje przykłady rekultywacji obszarów pogórnich w Polsce • wymienia elementy środowiska geograficznego, które podlegają negatywnemu wpływowi transportu • podaje główne zagrożenia dynamicznego rozwoju turystyki dla środowiska przyrodniczego • wymienia elementy krajobrazu kulturowego miejskiego i krajobrazu kulturowego wiejskiego • podaje przykłady rekultywacji, renaturalizacji i rewitalizacji obszarów zdegradowanych w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia wpływ chemizacji i mechanizacji rolnictwa na środowisko przyrodnicze • wyjaśnia, na czym polega melioracja • wymienia negatywne skutki działalności górniczej w poszczególnych rodzajach kopalń • wyjaśnia, jak powstaje lej depresyjny • opisuje, na czym polega rekultywacja terenów pogórnich • omawia wpływ transportu na zanieczyszczenie powietrza, wód i gleby, a także na przekształcenie krajobrazu oraz florę i faunę • opisuje wpływ działalności turystycznej na środowisko geograficzne • omawia proces degradacji krajobrazu miejskiego • opisuje działania człowieka prowadzące do degradacji krajobrazu wiejskiego • omawia rodzaje i cele działań rewitalizacyjnych 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia wpływ działalności górniczej na środowisko przyrodnicze • opisuje kierunki rekultywacji terenów pogórnich i podaje ich przykłady • analizuje wpływ transportu na człowieka • omawia zasady zrównoważonej turystyki • wymienia czynniki zagrażające krajobrazom kulturowym na świecie i w Polsce • określa rolę planowania przestrzennego w kształtowaniu i ochronie krajobrazu kulturowego • wymienia przykłady proekologicznych rozwiązań w działalności rolniczej, przemysłowej oraz usługowej na wybranych obszarach • wyjaśnia, na czym polega postawa współodpowiedzialności za stan środowiska przyrodniczego 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje na przykładach ze świata i z Polski wpływ działalności rolniczej na środowisko przyrodnicze • analizuje wpływ wybranej kopalni na środowisko przyrodnicze • podaje przykłady negatywnych skutków rozwoju turystyki we własnym regionie • przedstawia przykłady realizacji zasad zrównoważonej turystyki • prezentuje działania służące ochronie krajobrazu kulturowego • omawia przykład rekultywacji, renaturalizacji lub rewitalizacji krajobrazu w swojej okolicy
---	--	--	---	---

KLASA III - zakres podstawowy

Wymagania na poszczególne oceny				
konieczne (ocena dopuszczająca)	podstawowe (ocena dostateczna)	rozszerzające (ocena dobra)	dopełniające (ocena bardzo dobra)	wykraczające (ocena celująca)
2	3	4	5	6
I. Zróżnicowanie środowiska przyrodniczego Polski				
<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • podaje wartość powierzchni Polski oraz długość granic • wymienia i wskazuje na mapie państwa graniczące z Polską • wskazuje współrzędne geograficzne najdalej wysuniętych punktów • wymienia obszary morskie wchodzące w skład terytorium Polski • wymienia na podstawie mapy tematycznej jednostki tektoniczne Europy • podaje przykłady państw europejskich, które leżą w obrębie różnych struktur geologicznych • przedstawia podział dziejów Ziemi na ery i okresy • przedstawia podział surowców mineralnych • wymienia nazwy surowców mineralnych i ich występowanie w regionie, w którym mieszka • wymienia cechy ukształtowania powierzchni Polski • określa, w którym pasie rzeźby terenu jest położony region zamieszkania • wymienia czynniki wpływające na klimat Polski • wymienia termiczne pory roku 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • prezentuje na podstawie mapy ogólnogeograficznej charakterystyczne cechy położenia fizycznogeograficznego Polski • przedstawia podział Polski na regiony fizycznogeograficzne i wskazuje te regiony na mapie • prezentuje na podstawie mapy geologicznej przebieg strefy T–T na obszarze Europy • podaje przykłady ważnych wydarzeń geologicznych charakterystycznych dla każdej ery • wskazuje na mapie rozmieszczenie głównych zasobów surowców mineralnych w Polsce • wymienia nazwy surowców mineralnych występujących w regionie, w którym mieszka • odczytuje informacje z krzywej hipsograficznej Polski • wymienia na podstawie mapy zlodowacenia w Polsce i ich zasięgi • omawia na podstawie map klimatycznych i klimatogramów cechy klimatu Polski • wymienia masy powietrza kształtujące warunki pogodowe w Polsce 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • przedstawia charakterystyczne cechy położenia fizycznogeograficznego, matematycznego i geopolitycznego Polski • wymienia i wskazuje na mapie jednostki tektoniczne występujące na obszarze Polski oraz regionu, w którym mieszka • omawia na podstawie tabeli stratygraficznej najważniejsze wydarzenia z przeszłości geologicznej obszaru Polski • omawia znaczenie gospodarcze głównych zasobów surowców mineralnych Polski • przedstawia cechy rzeźby terenu Polski i jej pasowy układ • opisuje na podstawie infografiki formy rzeźby polodowcowej • omawia zróżnicowanie przestrzenne temperatury powietrza, opadów atmosferycznych i okresu wegetacyjnego w Polsce • porównuje na podstawie mapy klimatycznej zimowe i letnie temperatury powietrza w Polsce • przedstawia przyczyny niedoboru wody w wybranych regionach Polski • opisuje asymetrię dorzeczy Wisły i Odry oraz wyjaśnia jej przyczynę 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje na podstawie mapy ogólnogeograficznej cechy charakterystyczne terytorium oraz granic Polski • omawia na podstawie tabeli i mapy tematycznej główne cechy budowy platformy wschodnioeuropejskiej • omawia na podstawie map geologicznych i różnych źródeł informacji ważniejsze wydarzenia geologiczne we własnym regionie • wyjaśnia przyczyny zróżnicowania rozmieszczenia surowców mineralnych w Polsce • omawia wpływ budowy geologicznej na ukształtowanie powierzchni Polski • charakteryzuje poszczególne pasy ukształtowania powierzchni Polski • wykazuje wpływ czynników klimatotwórczych na klimat w Polsce • ocenia gospodarcze konsekwencje długości trwania okresu 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ocenia konsekwencje położenia fizycznogeograficznego, matematycznego i geopolitycznego Polski • charakteryzuje na podstawie informacji z różnych źródeł dowolny makroregion w Polsce • opisuje na podstawie mapy tektoniczno-geologicznej Europy budowę geologiczną Polski na tle europejskich jednostek geologicznych • omawia skutki orogenezy hercyńskiej w Europie • wyjaśnia geologiczne uwarunkowania tworzenia się i występowania surowców energetycznych • identyfikuje związki pomiędzy budową geologiczną Polski i własnego regionu a głównymi cechami ukształtowania powierzchni • porównuje ukształtowanie powierzchni w pasie nizin i pasie pojezierzy oraz wyjaśnia przyczyny tych różnic • przedstawia charakterystykę klimatologiczną wybranego regionu

<ul style="list-style-type: none"> • podaje na podstawie mapy tematycznej długość okresu wegetacyjnego i jego zróżnicowanie w Polsce • wskazuje na mapie wybrane rzeki Polski i podaje ich nazwy • podaje na podstawie mapy główne cechy sieci rzecznej w Polsce • wymienia największe i najgłębsze jeziora w Polsce i wskazuje je na mapie • wymienia na podstawie mapy największe sztuczne zbiorniki wodne w Polsce • wyjaśnia znaczenie terminu <i>jeziorność</i> • określa położenie Morza Bałtyckiego • charakteryzuje linię brzegową Morza Bałtyckiego • wskazuje na mapie główne zatoki, wyspy i cieśniny Morza Bałtyckiego 	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje obszary nadwyżek i niedoborów wody w Polsce • wymienia główne cechy sieci rzecznej w Polsce • wymienia zalety śródlądowego transportu wodnego • omawia na podstawie map tematycznych rozmieszczenie jezior w Polsce • wskazuje na mapie ogólnogeograficznej przykłady poszczególnych typów jezior • omawia czynniki wpływające na temperaturę wód powierzchniowych Morza Bałtyckiego • wskazuje najbardziej i najmniej zasolone rejony Morza Bałtyckiego 	<ul style="list-style-type: none"> • porównuje na podstawie fotografii i planów jeziora morenowe i rynnowe oraz podaje ich przykłady • opisuje funkcje sztucznych zbiorników wodnych • podaje przyczyny różnego zasolenia wód powierzchniowych Morza Bałtyckiego • opisuje florę i faunę Morza Bałtyckiego • omawia formy ochrony Morza Bałtyckiego 	<p>wegetacyjnego w różnych regionach Polski</p> <ul style="list-style-type: none"> • podaje skutki niedoboru wody w wybranych regionach kraju • omawia główne typy genetyczne jezior • omawia znaczenie przyrodnicze, społeczne i gospodarcze (w tym turystyczne) jezior i sztucznych zbiorników w Polsce • ocenia stan środowiska przyrodniczego Bałtyku 	<ul style="list-style-type: none"> • dokonuje na podstawie informacji z różnych źródeł analizy zasobów wodnych w swoim regionie • przedstawia perspektywy rozwoju żeglugi śródlądowej w Polsce • wyjaśnia, dlaczego północna część Polski ma większą jeziorność niż reszta kraju • omawia działania, które przyczyniają się do poprawy środowiska przyrodniczego wód Bałtyku
---	---	--	---	--

II. Ludność i urbanizacja w Polsce

<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • podaje aktualną liczbę ludności w Polsce • wskazuje na mapie województwa i ich stolice • wymienia województwa o wysokim i niskim współczynniku przyrostu naturalnego • podaje cechy piramidy wieku i płci ludności Polski • podaje aktualną wartość wskaźnika gęstości zaludnienia w Polsce • wymienia na podstawie mapy gęstości zaludnienia regiony silnie i słabo zaludnione • wymienia obszary o dodatnim i ujemnym współczynniku salda migracji wewnętrznych w Polsce • wymienia największe skupiska Polonii na świecie • posługuje się terminami: <i>aktywny zawodowo, bierny zawodowo, bezrobotny, stopa bezrobocia</i> 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • podaje przyczyny wyludnienia się określonych regionów Polski • wymienia poszczególne szczeble podziału administracyjnego Polski • oblicza współczynnik przyrostu naturalnego • porównuje na podstawie wykresu średnią długość życia Polek i Polaków • podaje przyczyny zróżnicowania rozmieszczenia ludności w Polsce • omawia zróżnicowanie przestrzenne współczynnika salda migracji wewnętrznych w Polsce • podaje najważniejsze cechy migracji wewnętrznych w Polsce • wymienia czynniki wpływające na aktywność zawodową ludności • podaje różnice między miastem a wsią • prezentuje na podstawie mapy tematycznej przestrzenne zróżnicowanie wskaźnika urbanizacji w Polsce 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia na podstawie wykresu zmiany liczby ludności Polski • analizuje zmiany liczby ludności w miastach i na wsiach • omawia na podstawie mapy cechy podziału administracyjnego Polski • analizuje na podstawie wykresu zmiany współczynnika przyrostu naturalnego ludności w Polsce • podaje przyczyny starzenia się polskiego społeczeństwa • wymienia główne bariery osadnicze na obszarze Polski • omawia przyczyny migracji wewnętrznych w Polsce • wyjaśnia zmiany kierunków migracji wewnętrznych w Polsce • podaje główne kierunki współczesnych emigracji Polaków • oblicza współczynnik przyrostu rzeczywistego 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia przyczyny zmian liczby ludności Polski w latach 1946–2019 • omawia na podstawie mapy zmiany liczby ludności w poszczególnych województwach • przedstawia konsekwencje zmian liczby ludności Polski • przedstawia zróżnicowanie współczynnika przyrostu naturalnego według województw • omawia przyczyny małej liczby urodzeń w Polsce • omawia główne cechy struktury demograficznej Polski według płci i wieku • omawia na podstawie map tematycznych wpływ czynników przyrodniczych 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia przyczyny zmian liczby ludności w swoim województwie w XXI w. • prognozuje skutki współczesnych przemian demograficznych w Polsce dla rozwoju społeczno-gospodarczego kraju • wyjaśnia zmiany kształtu piramidy wieku i płci ludności Polski • omawia skutki nierównomiernego rozmieszczenia ludności w Polsce • opisuje przykłady wpływu ruchów migracyjnych na rozmieszczenie ludności w Polsce • wykazuje zależność struktury zatrudnienia od poziomu rozwoju gospodarczego poszczególnych regionów w naszym kraju • omawia sytuację na rynku pracy we własnej miejscowości (gminie, powiecie) • określa wpływ przemian społeczno-gospodarczych na procesy
--	---	--	--	---

<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminu <i>współczynnik aktywności zawodowej</i> • wymienia ekonomiczne grupy wiekowe ludności • wymienia podstawowe jednostki osadnicze • posługuje się terminem <i>wskaźnik urbanizacji</i> • podaje nazwy największych miast Polski • podaje przykłady aglomeracji monocentrycznych i policentrycznych w Polsce • wymienia województwa wysoko i nisko zurbanizowane 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia główne funkcje miasta i podaje ich przykłady • charakteryzuje osadnictwo wiejskie w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje na podstawie danych statystycznych strukturę zatrudnienia w Polsce • porównuje strukturę zatrudnienia we własnym województwie ze strukturą zatrudnienia w Polsce • określa przyczyny bezrobocia w Polsce • omawia najważniejsze cechy sieci osadniczej Polski • przedstawia czynniki rozwoju miast • opisuje współczesne funkcje wsi 	<ul style="list-style-type: none"> • i pozaprzyrodniczych na rozmieszczenie ludności w Polsce • przedstawia pozytywne i negatywne skutki migracji zagranicznych Polaków • analizuje przyrost rzeczywisty ludności Polski w przedziale czasowym • porównuje na podstawie wykresu współczynnik aktywności zawodowej Polski z wartościami dla wybranych krajów • wyjaśnia przyczyny zmian struktury zatrudnienia ludności Polski • omawia zróżnicowanie przestrzenne stopy bezrobocia w Polsce • analizuje wskaźnik urbanizacji w Polsce i podaje przyczyny jego zróżnicowania • charakteryzuje czynniki wpływające na współczesne przemiany polskich miast • omawia przyczyny zmian w osadnictwie wiejskim w Polsce 	<p>urbanizacyjne i osadnictwo wiejskie w Polsce</p>
---	--	---	--	---

III. Gospodarka Polski

<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia na podstawie mapy obszary o najkorzystniejszych warunkach dla rozwoju rolnictwa w Polsce • wyjaśnia znaczenie terminu <i>rolnictwo ekologiczne</i> • wymienia mocne i słabe strony rolnictwa ekologicznego • podaje liczbę gospodarstw ekologicznych w poszczególnych województwach • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>system wolnorynkowy, prywatyzacja</i> • wyjaśnia znaczenie terminu <i>innowacyjna gospodarka</i> 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • przedstawia regionalne zróżnicowanie przyrodniczych warunków rozwoju rolnictwa w Polsce • prezentuje na podstawie wykresu strukturę wielkościową gospodarstw rolnych w Polsce • omawia cechy systemu rolnictwa ekologicznego w Polsce • porównuje na podstawie wykresu liczbę gospodarstw ekologicznych oraz powierzchnię ekologicznych użytków rolnych w Polsce 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia przyrodnicze i pozaprzyrodnicze czynniki rozwoju rolnictwa w Polsce • analizuje udział i miejsce Polski w produkcji wybranych artykułów rolnych w Unii Europejskiej • przedstawia przyczyny rozwoju rolnictwa ekologicznego • przedstawia i rozpoznaje oznakowanie żywności ekologicznej • podaje przyczyny przemian strukturalnych w przemyśle Polski po 1989 r. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ocenia przyrodnicze warunki rozwoju rolnictwa we własnym regionie • charakteryzuje wybrane regiony rolnicze w Polsce • wskazuje cele certyfikacji i nadzoru żywności produkowanej w ramach systemu rolnictwa ekologicznego w Polsce • charakteryzuje skutki przemian strukturalnych w przemyśle Polski po 1989 r. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • analizuje wpływ czynników przyrodniczych i pozaprzyrodniczych na możliwości przemian strukturalnych w rolnictwie Polski • przedstawia pozytywne i negatywne skutki rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce • ocenia wpływ przystąpienia Polski do Unii Europejskiej na rozwój przemysłu w naszym kraju • przedstawia hipotezy dotyczące perspektyw rozwoju przemysłu zaawansowanych technologii w Polsce
--	---	--	--	--

<ul style="list-style-type: none"> wymienia główne działy i wyroby przemysłu zaawansowanych technologii w Polsce wymienia najważniejsze rodzaje transportu w Polsce wyjaśnia znaczenie terminów: <i>węzeł transportowy, terminal transportowy</i> wymienia główne węzły i terminale transportowe w Polsce wymienia najważniejsze porty handlowe, pasażerskie i rybackie w Polsce wymienia towary przeładowywane w polskich portach handlowych wymienia walory przyrodnicze i kulturowe Polski wyjaśnia znaczenie terminu <i>infrastruktura turystyczna</i> 	<ul style="list-style-type: none"> omawia cechy polskiego przemysłu przed 1989 r. podaje cechy przemysłu zaawansowanych technologii w Polsce omawia zróżnicowanie przestrzenne gęstości dróg według województw w Polsce wskazuje na mapie Polski główne drogi wodne – rzeki, kanały wymienia warunki rozwoju transportu wodnego przedstawia cechy polskiej gospodarki morskiej wymienia polskie obiekty znajdujące się na <i>Liście światowego dziedzictwa UNESCO</i> wymienia główne rodzaje zabytków kultury materialnej i niematerialnej 	<ul style="list-style-type: none"> omawia zmiany zatrudnienia w przemyśle według sektorów własności w Polsce przedstawia rozmieszczenie ośrodków przemysłu zaawansowanych technologii w Polsce podaje przyczyny zmian w polskim transporcie omawia zróżnicowanie sieci kolejowej w Polsce charakteryzuje transport lotniczy w Polsce porównuje na podstawie mapy ruch pasażerski w polskich portach lotniczych omawia współczesne znaczenie morskich portów pasażerskich w Polsce omawia strukturę przeładunków w głównych portach handlowych Polski przedstawia czynniki warunkujące rozwój turystyki w Polsce prezentuje na podstawie mapy zagospodarowanie turystyczne w różnych regionach Polski 	<ul style="list-style-type: none"> omawia na podstawie informacji z różnych źródeł wartość nakładów na działalność badawczo-rozwojową oraz ich dynamikę w Polsce uzasadnia potrzebę rozwijania nowoczesnych działów przemysłu przedstawia przyczyny nierównomiernego rozwoju sieci kolejowej w Polsce omawia rolę transportu w krajowej gospodarce określa rolę transportu przesyłowego dla gospodarki Polski charakteryzuje przemysł stoczniowy w Polsce przedstawia stan rybactwa i przetwórstwa rybnego w Polsce omawia znaczenie infrastruktury turystycznej i dostępności komunikacyjnej dla rozwoju turystyki omawia rolę turystyki w krajowej gospodarce ocenia walory przyrodnicze i kulturowe dla rozwoju turystyki wybranego regionu w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> omawia znaczenie głównych węzłów i terminali transportowych w gospodarce kraju opisuje specjalizacje polskich portów morskich określa perspektywę rozwoju gospodarki morskiej w Polsce określa znaczenie lotnictwa w komunikacji krajowej i międzynarodowej wykorzystuje mapę i odbiornik GPS do opisanie atrakcji turystycznych na wybranej trasie
--	---	--	---	---

IV. Stan środowiska i jego ochrona w Polsce

<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia źródła zanieczyszczeń powietrza w Polsce podaje przyczyny powstawania smogu wymienia miasta w Unii Europejskiej najbardziej zanieczyszczone pyłami wymienia rodzaje odpadów stanowiące zagrożenie dla środowiska wyjaśnia główne motywy ochrony przyrody w Polsce 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> przedstawia wielkość emisji ważniejszych zanieczyszczeń powietrza w Polsce podaje przyczyny zanieczyszczenia wód powierzchniowych i podziemnych wskazuje na mapie przykłady parków narodowych, krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu w Polsce 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje na wybranych przykładach zanieczyszczenie powietrza atmosferycznego w Polsce przedstawia konsekwencje emisji zanieczyszczeń powietrza wymienia przyczyny degradacji gleb opisuje walory wybranych parków narodowych wymienia proekologiczne działania na rzecz ochrony środowiska przyrodniczego 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia sposoby ograniczenia zanieczyszczenia atmosfery analizuje produkcję odpadów przemysłowych i komunalnych w Polsce według województw wyjaśnia różnice w sposobie ochrony przyrody w parkach narodowych i rezerwach przyrody 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> wykorzystuje aplikację GIS do analizy stanu zanieczyszczenia powietrza w swoim regionie uzasadnia konieczność podejmowania globalnych działań na rzecz ochrony atmosfery uzasadnia konieczność własnych działań na rzecz ochrony środowiska przyrodniczego
--	--	---	--	--

<ul style="list-style-type: none"> wymienia formy ochrony przyrody w Polsce podaje na podstawie danych statystycznych liczbę obiektów będących poszczególnymi formami ochrony przyrody 			<ul style="list-style-type: none"> wymienia przykłady współpracy międzynarodowej na rzecz ochrony przyrody 	
--	--	--	---	--

Klasa III - zakres rozszerzony

Wymagania na poszczególne oceny				
na ocenę dopuszczającą	na ocenę dostateczną	na ocenę dobrą	na ocenę bardzo dobrą	na ocenę celującą
2	3	4	5	6
I. Zróżnicowanie środowiska przyrodniczego Polski				
<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> podaje powierzchnię Polski oraz długość jej granic lądowych i morskich wymienia państwa graniczące z Polską i wskazuje je na mapie wyjaśnia znaczenie terminów: <i>wyłączna strefa ekonomiczna, wody terytorialne, morskie wody wewnętrzne</i> wskazuje na mapie geometryczny środek Polski wyjaśnia znaczenie terminu <i>region fizycznogeograficzny</i> wymienia na podstawie mapy geologicznej trzy wielkie struktury geologiczne, w których granicach leży terytorium Polski przedstawia podział dziejów Ziemi na ery i okresy przedstawia podział surowców mineralnych ze względu na zastosowanie podaje nazwy i wysokości kulminacji w poszczególnych pasach rzeźby terenu wymienia pasy rzeźby terenu w Polsce i wskazuje ich zasięg na mapie 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia na podstawie mapy najdalej wysunięte punkty w Polsce oraz podaje ich współrzędne geograficzne opisuje przebieg granic Polski na podstawie mapy ogólnogeograficznej podaje nazwy megaregionów i prowincji Polski i wskazuje je na mapie wymienia jednostki tektoniczne występujące na obszarze Polski podaje przykłady najważniejszych wydarzeń geologicznych w poszczególnych erach i okresach wskazuje na mapie rozmieszczenie głównych surowców mineralnych Polski podaje cechy ukształtowania powierzchni Polski odczytuje informacje z krzywej hipsograficznej Polski omawia zasięgi zlodowaceń na obszarze Polski na podstawie mapy omawia cechy klimatu Polski na podstawie map klimatycznych i klimatogramów wyjaśnia różnice między astronomicznymi, kalendarzowymi i klimatycznymi porami roku 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> przedstawia charakterystyczne cechy położenia fizycznogeograficznego, matematyczno-geograficznego i geopolitycznego Polski podaje nazwy podprowincji Polski i wskazuje je na mapie opisuje jednostki tektoniczne występujące na obszarze Polski omawia najważniejsze wydarzenia z przeszłości geologicznej Polski na podstawie tabeli stratygraficznej omawia znaczenie gospodarcze głównych surowców mineralnych Polski (węgla kamiennego, węgla brunatnego, rud miedzi i soli kamiennej) wymienia czynniki wpływające na ukształtowanie powierzchni Polski omawia rozmieszczenie form polodowcowych na obszarze Polski na podstawie mapy podaje różnice między krajobrazem młodoglacjalnym a krajobrazem staroglacjalnym 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> ocenia konsekwencje położenia fizycznogeograficznego, matematyczno-geograficznego i geopolitycznego Polski przedstawia charakterystyczne cechy makroregionu, w którym mieszka wymienia i opisuje jednostki tektoniczne występujące na obszarze regionu, w którym mieszka przedstawia przebieg strefy T-T na obszarze Polski na podstawie mapy geologicznej omawia znaczenie gospodarcze surowców mineralnych Polski wyjaśnia przyczyny zróżnicowania rozmieszczenia surowców mineralnych w Polsce charakteryzuje pasy rzeźby terenu opisuje procesy egzogeniczne i endogeniczne mające wpływ na ukształtowanie powierzchni regionu, w którym mieszka 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> analizuje zmiany terytorium oraz granic państwa polskiego na przestrzeni dziejów przedstawia kryteria regionalizacji fizycznogeograficznej przedstawia budowę geologiczną Polski na tle struktur geologicznych Europy uzasadnia stwierdzenia, że Polska odznacza się skomplikowaną budową geologiczną wyjaśnia uwarunkowania tworzenia się i występowania złóż surowców mineralnych omawia występowanie głównych surowców mineralnych w regionie, w którym mieszka, i wyjaśnia, jak powstały ich złoża identyfikuje związki między budową geologiczną Polski i regionu, w którym mieszka, a głównymi cechami ukształtowania powierzchni

<ul style="list-style-type: none"> wymienia formy polodowcowe występujące na obszarze Polski wymienia klimatyczne pory roku wymienia czynniki wpływające na klimat Polski podaje średnie wartości temperatury powietrza, średnie roczne sumy opadów atmosferycznych i długość okresu wegetacyjnego oraz określa częstotliwość kierunków wiatru i liczbę dni z silnym wiatrem w Polsce na podstawie map tematycznych wyjaśnia, czym jest bilans wodny wymienia główne cechy sieci rzecznej w Polsce na podstawie mapy wskazuje na mapie zlewiska i dorzecza głównych rzek Polski wyjaśnia znaczenie terminu <i>jeziorność</i> wymienia najmniejsze i największe jeziora w Polsce i wskazuje je na mapie wymienia największe sztuczne zbiorniki w Polsce i wskazuje je na mapie opisuje położenie Morza Bałtyckiego podaje nazwy państw położonych nad Morzem Bałtyckim wymienia wyspy Morza Bałtyckiego i podaje ich przynależność państwową wymienia typy wybrzeży Morza Bałtyckiego odczytuje z mapy średnie wartości zasolenia oraz temperatury powierzchniowej warstwy wody w Bałtyku 	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje obszary nadwyżek i niedoborów wody w Polsce przedstawia zróżnicowanie gęstości sieci rzecznej w Polsce na podstawie map tematycznych opisuje rozmieszczenie jezior w Polsce porównuje powierzchnię i głębokość głównych jezior Polski na podstawie danych statystycznych przedstawia cechy Morza Bałtyckiego na podstawie mapy tematycznej omawia zróżnicowanie zasolenia i temperatury powierzchniowej warstwy wody w Bałtyku opisuje florę i faunę Bałtyku 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia wpływ mas powietrza na pogodę w Polsce omawia zróżnicowanie przestrzenne temperatury powietrza, opadów atmosferycznych, okresu wegetacyjnego i wiatrów w Polsce charakteryzuje zasoby wodne Polski analizuje bilans wodny Polski w roku hydrologicznym opisuje przyczyny niedoborów wody w Polsce podaje przyczyny powstawania powodzi w Polsce charakteryzuje główne typy genetyczne jezior Polski na wybranych przykładach przedstawia typy sztucznych zbiorników wodnych i podaje ich przykłady omawia genezę Morza Bałtyckiego na podstawie map tematycznych omawia czynniki wpływające na temperaturę wód powierzchniowych Morza Bałtyckiego na podstawie mapy podaje przyczyny zróżnicowania zasolenia wód Morza Bałtyckiego na podstawie mapy 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia, czym jest klimat peryglacjalny wykazuje wpływ poszczególnych czynników klimatycznych na klimat Polski omawia cechy klimatu wybranego regionu Polski przedstawia przyczyny i skutki niedoboru wody w wybranych regionach Polski wymienia rodzaje powodzi występujących w Polsce podaje przyczyny zróżnicowania gęstości sieci rzecznej w Polsce omawia znaczenie jezior w Polsce omawia funkcje sztucznych zbiorników w Polsce charakteryzuje linię brzegową i typy wybrzeży Morza Bałtyckiego omawia formy ochrony Morza Bałtyckiego 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje ukształtowanie powierzchni Polski z ukształtowaniem innych europejskich krajów omawia procesy, które zachodziły na obszarach występowania klimatu peryglacjalnego i wyjaśnia ich wpływ na obecne ukształtowanie powierzchni Polski analizuje zróżnicowanie klimatyczne Polski ocenia gospodarcze konsekwencje długości trwania okresu wegetacyjnego w różnych regionach Polski analizuje zasoby wodne w regionie, w którym mieszka, na podstawie różnych źródeł informacji wykazuje na przykładach zależność sieci rzecznej od budowy geologicznej i rzeźby terenu podaje przyczyny nierównomiernego rozmieszczenia jezior w Polsce wyjaśnia przyczyny dużej koncentracji sztucznych zbiorników w południowej części Polski przedstawia i ocenia stan środowiska przyrodniczego wód Bałtyku proponuje działania ograniczające ilość zanieczyszczeń przedostających się do Bałtyku
---	---	--	---	--

II. Związki między elementami środowiska przyrodniczego

<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> opisuje położenie i obszar Tatr wskazuje na mapie przebieg granicy między Tatrami Wysokimi a Tatrami Zachodnimi wymienia piętra klimatyczno-roślinne w Tatrach wymienia góry średnie i góry niskie w Polsce opisuje położenie gór średnich i niskich wyjaśnia znaczenie terminu <i>flisz karpacki</i> wymienia główne rzeki Sudetów na podstawie mapy 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia czynniki wpływające na krajobraz Tatr przedstawia podział Tatr wymienia formy rzeźby wysokogórskiej charakteryzuje wody powierzchniowe Tatr opisuje świat zwierząt w Tatrach opisuje florę i faunę Bieszczad wymienia pasma górskie Sudetów opisuje klimat i roślinność Sudetów omawia warunki klimatyczne występujące w Górach Świętokrzyskich 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia formy polodowcowe i formy krasowe występujące w Tatrach wymienia cechy klimatu Tatr charakteryzuje działalność gospodarczą w Tatrach opisuje korzyści i zagrożenia związane z rozwojem turystyki w Tatrach omawia piętrowość roślinną w Bieszczadach omawia cechy środowiska przyrodniczego Sudetów 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> omawia budowę geologiczną Tatr na podstawie schematu omawia wpływ procesów zewnętrznych na rzeźbę Tatr porównuje środowisko przyrodnicze Tatr Wysokich ze środowiskiem przyrodniczym Tatr Zachodnich omawia budowę geologiczną Sudetów jako przykładu gór zrębowych 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> omawia rozmieszczenie lodowców w Tatrach w plejstocenie na podstawie dostępnych źródeł informacji przedstawia czynniki decydujące o zmianach szaty roślinnej wraz ze wzrostem wysokości nad poziomem morza porównuje granice pięter klimatyczno-roślinnych w Sudetach i Tatrach przedstawia różnice między cechami środowiska przyrodniczego Sudetów, Gór Świętokrzyskich i Bieszczad
---	--	---	--	--

<ul style="list-style-type: none"> • omawia położenie Gór Świętokrzyskich • wyjaśnia znaczenie terminu <i>gołoborza</i> • opisuje położenie i obszar pasa wyżyn • wyróżnia główne jednostki w pasie wyżyn i wskazuje je na mapie • opisuje położenie i obszar nizin • wymienia główne rzeki i sztuczne zbiorniki wodne pasa nizin • wymienia nazwy parków narodowych pasa nizin • wskazuje na mapie duże aglomeracje w pasie nizin • opisuje położenie i obszar pasa pojezierzy • wymienia regiony wchodzące w skład pojezierzy • wymienia największe kompleksy leśne pojezierzy i podaje nazwy krain, na których obszarze się one znajdują • wymienia największe jeziora pasa pojezierzy ii wskazuje je na mapie • opisuje położenie, obszar i granice pasa pobraży • wyróżnia krainy wchodzące w skład pasa pobraży • wymienia nadmorskie miejscowości i podaje ich funkcje 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje rzeźbę krasową na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej na podstawie infografiki • wymienia główne surowce mineralne występujące na wyżynach • podaje cechy krajobrazu starogłacialnego • charakteryzuje wody powierzchniowe w pasie nizin • omawia warunki klimatyczne występujące w pasie nizin • wymienia najważniejsze elementy środowiska przyrodniczego parków narodowych pasa nizin • podaje cechy krajobrazu młodogłacialnego na obszarze pojezierzy • opisuje warunki klimatyczne występujące na pojezierzach • opisuje cechy krajobrazu pasa pobraży • wymienia czynniki rzeźbotwórcze wpływające na rzeźbę poszczególnych regionów pasa pobraży • charakteryzuje wody powierzchniowe w pasie pobraży 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia skały dominujące w budowie geologicznej poszczególnych pasm sudeckich • charakteryzuje poszczególne pasma Sudetów • charakteryzuje krajobraz gór niskich • omawia cechy środowiska przyrodniczego Gór Świętokrzyskich • charakteryzuje cechy środowiska przyrodniczego pasa wyżyn • opisuje zlodowacenia na obszarze pasa nizin • przedstawia rzeźbę pasa nizin • charakteryzuje gleby równin starogłacialnych na podstawie profili glebowych • omawia wpływ zlodowacenia na obszarze pojezierzy • omawia wpływ lądolodu na rzeźbę pojezierzy • charakteryzuje użytkowanie terenu na pojezierzach • przedstawia czynniki wpływające na rzeźbę pasa pobraży • charakteryzuje środowisko przyrodnicze poszczególnych regionów pasa pobraży • charakteryzuje typy wybrzeży Morza Bałtyckiego • omawia wpływ Morza Bałtyckiego na klimat pobraży • opisuje działalność gospodarczą w pasie pobraży 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia budowę geologiczną Gór Świętokrzyskich • charakteryzuje dzieje geologiczne pasa wyżyn • opisuje zróżnicowanie środowiska przyrodniczego pasa wyżyn • przedstawia warunki powstawania węgla kamiennego • wyjaśnia wpływ lądolodu na środowisko nizin • omawia proces powstawania pradolin i ich przebieg na obszarze pasa nizin na podstawie mapy • wyjaśnia genezę pól wydumowych występujących w pasie nizin • porównuje warunki klimatyczne Niziny Śląskiej z warunkami klimatycznymi Niziny Północnopodlaskiej • omawia wpływ budowy geologicznej na występowanie surowców mineralnych i wód głębinowych w pasie nizin • omawia wpływ budowy geologicznej pojezierzy na gleby i roślinność • omawia zależności między poszczególnymi elementami środowiska przyrodniczego w pasie pojezierzy • opisuje etapy powstawania delty Wisły na obszarze Żuław Wiślanych • omawia procesy powstawania mierzei i klifu na podstawie schematu • charakteryzuje środowisko przyrodnicze Żuław Wiślanych 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje wpływ skał węglanowych i lessowych na inne elementy środowiska przyrodniczego • opisuje czynniki przyrodnicze, które wpłynęły na gospodarowanie w pasie wyżyn • wyjaśnia związek między budową geologiczną nizin a zagospodarowaniem tego obszaru • przedstawia zależność między budową geologiczną pojezierzy a ich zagospodarowaniem • porównuje krajobraz młodogłacialny z krajobrazem starogłacialnym (uwzględnia między innymi wysokości bezwzględne, formy terenu i wody powierzchniowe) • omawia podobieństwa i różnice między środowiskiem przyrodniczym pojezierzy a środowiskiem przyrodniczym pobraży
<h3>III. Krajobrazy Polski</h3>				
<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminu <i>krajobraz</i> • wymienia czynniki kształtujące wybrane typy krajobrazów • wymienia cechy krajobrazu przyrodniczego • podaje przykłady krajobrazu przyrodniczego • wyjaśnia znaczenie terminu <i>krajobraz kulturowy</i> • podaje przykłady krajobrazu kulturowego • wymienia cechy krajobrazu mozaikowego 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia elementy krajobrazu • wymienia główne funkcje krajobrazów • wymienia typy krajobrazów przyrodniczych i podaje ich przykłady • opisuje krajobraz leśny zbliżony do pierwotnego na przykładzie Puszczy Białowieskiej • wymienia cechy krajobrazu górskiego ponad granicą lasu, torfowisk wysokich i muraw na przykładzie Karkonoszy 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • przedstawia podział krajobrazów ze względu na stopień przekształcenia środowiska • opisuje wybrane funkcje krajobrazów • porównuje krajobraz przyrodniczy z krajobrazem kulturowym • charakteryzuje krajobrazy przyrodniczo-kulturowe • charakteryzuje krajobrazy jeziorne i bagiennotąkowe i podaje obszary ich występowania 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje krajobrazy wyróżnione ze względu na rzeźbę terenu • charakteryzuje czynniki zagrażające krajobrazom • przedstawia główne cechy wybranych krajobrazów przyrodniczych • wymienia czynniki wpływające na zachowanie krajobrazów zbliżonych do pierwotnych 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia rolę krajobrazu w życiu człowieka • opisuje krajobraz dominujący w regionie, w którym mieszka, wymienia jego funkcje oraz ocenia stopień jego przekształcenia w wyniku antropopresji • rozpoznaje na podstawie materiałów źródłowych, np. map, fotografii i obrazów satelitarnych, wybrane krajobrazy przyrodnicze i kulturowe

<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, czym zajmuje się krajoznawstwo 	<ul style="list-style-type: none"> • podaje główne cechy krajobrazu turni na przykładzie Tatr • podaje cechy krajobrazu kulturowego • podaje cechy krajobrazu wiejskiego na przykładzie Roztocza • podaje cechy krajobrazu małomiasteczkowego na przykładzie Tykocina • wymienia elementy krajobrazu komunikacyjnego na podstawie fotografii • wymienia organizacje krajoznawcze w Polsce • wymienia główne metody ochrony krajobrazu 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje cechy krajobrazu podmiejskiego i rezydencjalnego na przykładzie podwarszawskich miejscowości • opisuje cechy krajobrazu przemysłowego na wybranym przykładzie • podaje główne działania promocyjne Polskiej Organizacji Turystycznej 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje krajobraz kulturowy wielkich miast Polski na przykładzie Warszawy • charakteryzuje krajobraz górniczy na przykładzie kopalni w Bełchatowie • określa rolę turystyki i krajoznawstwa w poznawaniu zróżnicowania i piękna krajobrazów przyrodniczych i kulturowych Polski • wyjaśnia, na czym polega ochrona krajobrazów, i podaje przykłady działań podejmowanych w jej ramach 	<ul style="list-style-type: none"> • prezentuje przykłady działań służących zachowaniu walorów krajobrazów przyrodniczych i kulturowych oraz zapobieganiu ich degradacji • przedstawia sposoby promocji walorów krajobrazowych
--	--	--	---	--

IV. Ludność i urbanizacja w Polsce

<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • podaje aktualną liczbę ludności w Polsce • wymienia województwa w Polsce i wskazuje je na mapie • wyjaśnia znaczenie terminu <i>depopulacja</i> • wymienia obszary w Polsce o dodatnim i ujemnym współczynniku przyrostu naturalnego na podstawie mapy • wyjaśnia znaczenie terminu <i>współczynnik dzietności</i> • wymienia obszary o najwyższym wskaźniku starości demograficznej • wyjaśnia znaczenie terminu <i>współczynnik feminizacji</i> • podaje cechy piramidy wieku i płci ludności Polski • podaje wartość wskaźnika gęstości zaludnienia w Polsce • wymienia regiony silnie i słabo zaludnione na podstawie mapy gęstości zaludnienia • wymienia obszary o dodatnim i ujemnym saldzie migracji wewnętrznych w Polsce • wymienia państwa, w których żyje najliczniejsza Polonia, i wskazuje je na mapie • wyjaśnia znaczenie terminów <i>mniejszość narodowa</i> i <i>mniejszość etniczna</i> • wymienia mniejszości narodowe i mniejszości etniczne w Polsce • wyjaśnia znaczenie terminu <i>region etnograficzny</i> 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • analizuje zmiany liczby ludności w Polsce w danym przedziale czasowym • oblicza wskaźnik dynamiki zmian liczby ludności • przedstawia trójstopniowy podział administracyjny Polski • oblicza współczynnik przyrostu naturalnego na wybranym przykładzie • przedstawia przestrzenne zróżnicowanie wskaźnika starości demograficznej na podstawie mapy • przedstawia regionalne zróżnicowanie współczynnika feminizacji na podstawie mapy • oblicza współczynnik feminizacji • podaje przyczyny zróżnicowania rozmieszczenia ludności w Polsce • oblicza wskaźnik gęstości zaludnienia • podaje przyczyny migracji wewnętrznych w Polsce • omawia współczynnik salda migracji wewnętrznych w Polsce na podstawie mapy • wymienia państwa, do których migrują Polacy w XXI w. • oblicza współczynnik przyrostu rzeczywistego • podaje główne kierunki i wielkość współczesnych emigracji Polaków • przedstawia współczesną strukturę narodowościowo-etniczną w Polsce na podstawie danych statystycznych 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia zmiany liczby ludności Polski po II wojnie światowej • omawia skutki depopulacji • analizuje współczynnik przyrostu naturalnego w Polsce w wybranych latach na podstawie wykresu • omawia współczynnik dzietności w Polsce w latach 1960–2019 na podstawie wykresu • podaje przyczyny zmian przyrostu naturalnego w Polsce w ostatnich trzech dekadach • podaje przyczyny starzenia się polskiego społeczeństwa • omawia wpływ czynników przyrodniczych na rozmieszczenie ludności w Polsce na podstawie map tematycznych • omawia zróżnicowanie przestrzenne salda migracji wewnętrznych w Polsce • omawia przyczyny migracji zagranicznych w Polsce w ujęciu historycznym • omawia wielkość migracji zagranicznych na pobyt stały w Polsce na podstawie wykresu • przedstawia przestrzenne zróżnicowanie mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce • charakteryzuje wybrane grupy etnograficzne w Polsce • przedstawia współczesną strukturę narodowościowo-etniczną w Polsce • charakteryzuje mierniki poziomu aktywności zawodowej ludności Polski • omawia formy zatrudnienia w Polsce 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • analizuje regionalne zróżnicowanie dynamiki zmian liczby ludności na podstawie danych statystycznych • przedstawia zmiany przyrostu naturalnego w Polsce w drugiej połowie XX w. i na początku XXI w. na podstawie wykresu • charakteryzuje zachowania prokreacyjne Polaków i przestrzenne zróżnicowanie tych zachowań • wykazuje związek zachowań prokreacyjnych Polaków z uwarunkowaniami społeczno-kulturowymi • wyjaśnia zmiany kształtu piramidy wieku i płci ludności Polski oraz porównuje ją z piramidami wieku i płci ludności innych państw • wykazuje wpływ czynników społeczno-ekonomicznych i historyczno-politycznych na rozmieszczenie ludności w Polsce na podstawie dostępnych źródeł informacji • omawia skutki nierównomiernego rozmieszczenia ludności w Polsce • przedstawia główne motywy migracji Polaków na początku XXI w. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • prognozuje wpływ współczesnych przemian demograficznych w Polsce na rozwój społeczno-gospodarczego kraju • przedstawia działania rządu w zakresie polityki prorodzinnej i ich wpływ na zachowania prokreacyjne Polaków • analizuje zmiany przyrostu naturalnego i przyrostu rzeczywistego ludności Polski na podstawie dostępnych źródeł informacji • przedstawia działania przeciwdziałające wyludnianiu się niektórych obszarów Polski podejmowane na szczeblu rządowym i samorządowym • przedstawia sytuację migracyjną w regionie, w którym mieszka, na podstawie dostępnych źródeł informacji • przedstawia przyczyny niewielkiego zróżnicowania narodowo-etnicznego ludności Polski • wyjaśnia wpływ starzenia się polskiego społeczeństwa na rynek pracy • opisuje działania państwa na rzecz ograniczania ubóstwa • ocenia regionalne zróżnicowanie pomocy społecznej w Polsce na podstawie mapy • analizuje wyniki wyborów w regionie, w którym mieszka, na podstawie danych PKW
---	---	---	--	--

<ul style="list-style-type: none"> wymienia regiony etnograficzne na podstawie mapy wymienia ekonomiczne grupy wiekowe ludności wyjaśnia znaczenie terminu aktywność ekonomiczna omawia strukturę ludności Polski według aktywności ekonomicznej w 2019 r. na podstawie danych statystycznych wymienia sektory gospodarki wyjaśnia znaczenie terminów <i>подаż pracy</i> i <i>popyt na pracę</i> wymienia wskaźniki dotyczące oceny poziomu życia ludności wyjaśnia znaczenie terminu <i>ubóstwo</i> wymienia wskaźniki ubóstwa wymienia organy władzy publicznej wybierane w demokratycznych wyborach w Polsce wymienia główne opcje polityczne w Polsce wymienia województwa o wysokim i o niskim wskaźniku urbanizacji wymienia miasta według grup wielkościowych na podstawie wykresu wymienia najludniejsze miasta Polski i wskazuje na mapie wymienia cechy wiejskiej sieci osadniczej wymienia wybrane typy genetyczne kształtów wsi 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia zróżnicowanie etnograficzne ludności Polski na podstawie materiałów źródłowych wymienia mierniki poziomu aktywności zawodowej ludności Polski podaje przyczyny zmian w strukturze zatrudnienia ludności Polski wymienia czynniki wpływające na poziom życia wyjaśnia różnice między referendumi ogólnokrajowymi a referendumi lokalnymi omawia wskaźnik urbanizacji w Polsce i jego regionalne zróżnicowanie na podstawie danych statystycznych i mapy tematycznej omawia funkcje polskich miast i podaje ich przykłady podaje przykłady aglomeracji miejskich podaje różnice między aglomeracją monocentryczną a aglomeracją policentryczną wyjaśnia znaczenie terminu <i>inteligentne miasta</i> i podaje przykłady inteligentnych miast wyjaśnia, na czym polega gettoizacja przestrzeni miejskiej podaje wady i zalety życia na wsi 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia rozkład wysokości wynagrodzeń brutto w Polsce na podstawie wykresu i mapy tematycznej analizuje zróżnicowanie bezrobocia w Polsce na podstawie mapy omawia zróżnicowanie regionalne wskaźników dotyczących poziomu życia w Polsce na podstawie map tematycznych porównuje subiektywny wskaźnik poziomu zadowolenia z życia w miastach i na wsi na podstawie danych statystycznych analizuje frekwencję wyborczą w Polsce na podstawie wykresu przedstawia preferencje wyborcze Polaków na podstawie wykresu wyjaśnia uwarunkowania współczesnych procesów urbanizacyjnych w Polsce przedstawia przestrzenne zróżnicowanie procesów urbanizacyjnych w Polsce na podstawie danych statystycznych opisuje czynniki warunkujące jakość życia w polskich miastach charakteryzuje <i>genius loci</i> miasta podaje przyczyny zróżnicowania poczucia więzi z miastem omawia czynniki sprzyjające zmianie miejsca zamieszkania i utrudniające tę zmianę charakteryzuje wybrane typy genetyczne kształtów wsi w Polsce omawia cechy strefy podmiejskiej wskazuje negatywne skutki rozwoju strefy podmiejskiej 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje przyrost rzeczywisty ludności Polski i jego składowe na podstawie wykresu wyjaśnia przyczyny zróżnicowania etnograficznego ludności Polski porównuje wartości współczynnika aktywności zawodowej i stopy bezrobocia w Polsce z wartościami tych wskaźników w wybranych krajach UE analizuje zmiany struktury zatrudnienia w Polsce na podstawie danych statystycznych wyjaśnia na przykładach przyczyny i skutki bezrobocia w Polsce porównuje poziom życia ludności w Polsce z poziomem życia w innych krajach na podstawie dostępnych źródeł informacji analizuje przestrzenne zróżnicowanie frekwencji wyborczej w Polsce na podstawie map wymienia przyczyny przestrzennego zróżnicowania preferencji wyborczych Polaków analizuje przestrzenne zróżnicowanie wyników wyborów parlamentarnych w 2019 r. na podstawie map opisuje na przykładach układy urbanistyczne miast powstałych w różnych okresach historycznych przedstawia działania związane z rewitalizacją podupadłych dzielnic miast przedstawia zróżnicowanie wiejskiej sieci osadniczej w Polsce na podstawie mapy omawia przyczyny zmian w osadnictwie wiejskim w Polsce przedstawia demograficzne i społeczne przemiany na obszarach wiejskich omawia funkcjonalne i przestrzenne przemiany na obszarach wiejskich 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje frekwencję i wyniki ostatnich wyborów do Sejmu RP w regionie, w którym mieszka, z wynikami w całej Polsce wyjaśnia wpływ przemian społecznych i gospodarczych na przebieg urbanizacji w Polsce po II wojnie światowej omawia przyczyny i konsekwencje gettoizacji przestrzeni miejskiej wykazuje zależność między zmianami w osadnictwie wiejskim a przemianami społeczno-gospodarczymi zachodzącymi w Polsce
V. Gospodarka Polski				
Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:

<ul style="list-style-type: none"> wymienia przyrodnicze warunki rozwoju rolnictwa wymienia pozapryrodnicze czynniki rozwoju rolnictwa wyjaśnia znaczenie terminu <i>rolnictwo ekologiczne</i> podaje liczbę ekologicznych gospodarstw w Polsce wymienia cechy żywności ekologicznej wyjaśnia, na czym polegała transformacja gospodarcza po 1989 r. wyjaśnia, na czym polegała restrukturyzacja przemysłu wymienia najważniejsze działy przemysłu high-tech w Polsce wymienia rodzaje transportu funkcjonujące w Polsce wymienia główne porty lotnicze w Polsce wymienia główne węzły i terminale transportowe w Polsce i wskazuje je na mapie wymienia rodzaje działalności gospodarczej zaliczane do gospodarki morskiej wskazuje na mapie główne porty handlowe i pasażerskie na polskim wybrzeżu wskazuje na mapie główne porty rybackie na polskim wybrzeżu przedstawia walory przyrodnicze sprzyjające rozwojowi turystyki w Polsce wymienia główne obszary turystyczne Polski 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia obszary w Polsce o najkorzystniejszych warunkach rozwoju rolnictwa podaje cechy rolnictwa ekologicznego opisuje zmiany liczby gospodarstw ekologicznych w Polsce podaje przyczyny nierównomiernego rozmieszczenia zakładów przemysłowych w Polsce określa miejsce Polski w światowej produkcji przemysłowej na podstawie danych statystycznych wymienia czynniki decydujące o lokalizacji zakładów przemysłu zaawansowanych technologii w Polsce opisuje zróżnicowanie gęstości dróg kołowych według województw oraz przebieg autostrad i dróg ekspresowych w Polsce opisuje zróżnicowanie gęstości sieci kolejowej w Polsce wymienia grupy ładunkowe, w których przeładunku specjalizują się poszczególne porty morskie przedstawia walory kulturowe sprzyjające rozwojowi turystyki w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> omawia rolę rolnictwa w polskiej gospodarce przedstawia przyrodnicze warunki rozwoju rolnictwa w Polsce na podstawie danych statystycznych przedstawia pozapryrodnicze czynniki rozwoju rolnictwa w Polsce na podstawie danych statystycznych przedstawia rozwój rolnictwa ekologicznego w Polsce po przystąpieniu naszego kraju do UE omawia przestrzenne rozmieszczenie gospodarstw ekologicznych w Polsce omawia strukturę ekologicznych użytków rolnych przedstawia i rozpoznaje oznakowanie żywności ekologicznej opisuje cechy socjalistycznej gospodarki podaje przyczyny przemian strukturalnych w przemyśle Polski po 1989 r. przedstawia uwarunkowania rozwoju przemysłu high-tech w Polsce charakteryzuje czynniki decydujące o lokalizacji przemysłu zaawansowanych technologii w Polsce przedstawia rozmieszczenie ośrodków przemysłu zaawansowanych technologii w Polsce omawia znaczenie działalności badawczo-rozwojowej w rozwoju przemysłu high-tech podaje przyczyny zmian w polskim transporcie w ostatnich trzech dekadach opisuje rozwój transportu samochodowego w Polsce przedstawia lokalizację sieci tramwajowych oraz systemu metra w Polsce omawia czynniki wpływające na rozwój transportu śródlądowego w Polsce charakteryzuje transport lotniczy w Polsce omawia transport przesyłowy w Polsce przedstawia obroty ładunkowe w polskich portach morskich na podstawie danych statystycznych 	<ul style="list-style-type: none"> omawia regionalne zróżnicowanie przyrodniczych warunków rozwoju rolnictwa na podstawie mapy omawia regionalne zróżnicowanie pozapryrodniczych czynników rozwoju rolnictwa na podstawie mapy przedstawia pozytywne i negatywne skutki rozwoju rolnictwa ekologicznego wskazuje cele certyfikacji i nadzoru żywności produkowanej w ramach systemu rolnictwa ekologicznego w Polsce przedstawia rozwój i strukturę polskiego przemysłu do II wojny światowej przedstawia charakter przemian strukturalnych w polskim przemyśle po 1989 r. wyjaśnia skutki przemian strukturalnych w polskim przemyśle po 1989 r. porównuje wydatki na działalność badawczo-rozwojową w Polsce z wydatkami na tę działalność w innych krajach UE omawia działalność parku technologicznego na przykładzie Pomorskiego Parku Naukowo-Technologicznego Gdynia omawia zmiany w polskim transporcie w XX i XXI w. podaje przyczyny nierównomiernej gęstości sieci kolejowej na podstawie mapy ocenia poziom rozwoju transportu kolejowego w Polsce porównuje transport kolejowy i samochodowy w Polsce z transportem kolejowym i samochodowym w Unii Europejskiej 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje wpływ warunków przyrodniczych i czynników pozapryrodniczych na możliwości przemian strukturalnych w rolnictwie Polski omawia znaczenie rolnictwa ekologicznego w dobie zmian klimatu uzasadnia potrzebę kontrolowania gospodarstw produkujących żywność ekologiczną przedstawia perspektywy rozwoju przemysłu w Polsce ocenia wpływ przystąpienia Polski do UE na rozwój przemysłu w naszym kraju przedstawia hipotezę dotyczące perspektyw rozwoju przemysłu zaawansowanych technologii w Polsce przedstawia perspektywy rozwoju żeglugi śródlądowej w Polsce określa znaczenie węzłów i terminali transportowych dla gospodarki kraju ocenia szanse i zagrożenia rozwoju polskiej żeglugi promowej na Bałtyku ocenia możliwości rozwoju przemysłu stocznioowego w Polsce przedstawia stan i perspektywy rozwoju polskiego rybołówstwa dyskutuje na temat możliwości rozwoju gospodarki morskiej Polski na podstawie materiałów źródłowych prezentuje wartość obiektów stanowiących dziedzictwo kulturowe Polski na przykładzie wybranego regionu lub szlaku turystycznego
---	--	--	--	---

		<ul style="list-style-type: none"> • ocenia walory przyrodnicze warunkujące rozwój turystyki w Polsce • przedstawia polskie obiekty znajdujące się na <i>Liście UNESCO</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia transport przesyłowy w Polsce • omawia stan polskiej floty handlowej na podstawie danych statystycznych • przedstawia przemiany zachodzące w przemyśle stoczniowym w Polsce • ocenia walory kulturowe warunkujące rozwój turystyki w Polsce • analizuje stan infrastruktury turystycznej w Polsce • projektuje trasę wycieczki uwzględniając atrakcje turystyczne w wybranej miejscowości lub w wybranym regionie z wykorzystaniem mapy i odbiornika GPS 	
--	--	--	--	--

VI. Stan środowiska i jego ochrona w Polsce

<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia rodzaje zanieczyszczeń powietrza • wyjaśnia, na czym polega eutrofizacja wód • wyjaśnia znaczenie terminu <i>degradacja gleb</i> • wyjaśnia, dlaczego należy chronić środowisko przyrodnicze • wymienia formy ochrony przyrody w Polsce na podstawie mapy • wymienia parki narodowe w Polsce • wymienia przykłady gatunków roślin i zwierząt objętych ochroną 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • podaje przyczyny zanieczyszczenia powietrza w Polsce • podaje przyczyny zanieczyszczenia wód • wymienia przyczyny degradacji gleb • wymienia parki narodowe w Polsce • wymienia elementy środowiska podlegające ochronie w poszczególnych parkach narodowych w Polsce • wymienia rodzaje obszarów chronionych w Polsce • wymienia indywidualne formy ochrony przyrody w Polsce 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia stan środowiska przyrodniczego w Polsce i jego zmiany w XX i XXI w. • wskazuje różnice w składzie ścieków przemysłowych i ścieków komunalnych • wymienia rodzaje odpadów stanowiących zagrożenie dla środowiska • omawia wybrane zanieczyszczenia powietrza w Polsce według źródeł ich emisji • opisuje działania podejmowane na rzecz rekultywacji gleb w Polsce • prezentuje przykłady działań na rzecz ochrony przyrody podejmowanych w Polsce • przedstawia przestrzenne rozmieszczenie form ochrony przyrody w Polsce • opisuje walory środowiskowe poszczególnych parków narodowych w Polsce 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia zmiany stanu środowiska w Polsce w XX i XXI w. • podaje przyczyny zmniejszania się emisji zanieczyszczeń powietrza w Polsce • analizuje wielkość produkcji odpadów przemysłowych i komunalnych w Polsce • prezentuje zadania instytucji powołanych do oceny stanu środowiska • wyjaśnia, na czym polegają restytucja gatunków i reintrodukcja • przedstawia międzynarodowe formy ochrony przyrody 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zdobywa informacje dotyczące szkód w środowisku i zanieczyszczeń powierzchni ziemi w regionie, w którym mieszka • dokonuje analizy stanu środowiska w Polsce i w regionie, w którym mieszka, oraz przedstawia wnioski z tej analizy na podstawie danych statystycznych i aplikacji GIS • uzasadnia potrzebę ochrony środowiska przyrodniczego Polski • podaje przykłady działań na rzecz ochrony środowiska, które mogą być podejmowane przez każdego człowieka • znajduje w internecie informacje dotyczące form ochrony przyrody w Polsce
--	--	--	---	---

VII. Badania i obserwacje terenowe

<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • znajduje informacje przydatne podczas analizy na oficjalnych stronach internetowych firm, przedsiębiorstw i urzędów • przygotowuje kwestionariusz ankiety • wykonuje proste obliczenia • sporządza dokumentację fotograficzną 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • dokonuje wyboru przedmiotu badań • dokonuje wyboru obszaru badań • odczytuje informacje z opracowań kartograficznych i map internetowych • zbiera informacje z wykorzystaniem map, danych statystycznych lub obserwacji w terenie • opracowuje wyniki ankiety 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • przeprowadza wywiad z przedstawicielem przedsiębiorstwa, placówki usługowej lub lokalnego urzędu • selekcjonuje i dokumentuje wyniki prowadzonych obserwacji • identyfikuje problemy występujące na wybranym obszarze 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyciąga wnioski z przeprowadzonych obserwacji i badań • porównuje dane statystyczne dotyczące różnych obszarów zaczerpnięte z publikacji GUS 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • prezentuje wyniki badań w postaci posteru, portfolio i opracowań kartograficznych • przedstawia wyniki badań w pracy pisemnej lub tabeli porównawczej • formułuje wnioski i proponuje działania, które należy podjąć, aby zrealizować wskazane cele • przedstawia wyniki analizy SWOT dla wybranej miejscowości
--	---	---	---	--

Klasa IV - zakres rozszerzony

Wymagania na poszczególne oceny				
na ocenę dopuszczającą	na ocenę dostateczną	na ocenę dobrą	na ocenę bardzo dobrą	na ocenę celującą
2	3	4	5	6
I. Strefowość środowiska przyrodniczego na Ziemi				
<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, czym są strefowość i astrefowość • podaje przykłady strefowych zjawisk przyrodniczych na Ziemi • wyróżnia strefy klimatyczne i wskazuje ich zasięg na podstawie mapy • wymienia rodzaje wietrzeń • wymienia czynniki astrefowe • wymienia strefy klimatyczno-roślinno-glebowe na podstawie mapy • przedstawia główne prawidłowości dotyczące rozmieszczenia zwierząt na Ziemi 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje strefy oświetlenia Ziemi na podstawie schematu • analizuje rozkład średniej rocznej temperatury powietrza na Ziemi na podstawie mapy • podaje czynniki wpływające na długość okresu wegetacyjnego • omawia rozmieszczenie gleb na Ziemi na podstawie mapy • przedstawia zasoby biomasy na Ziemi z wykorzystaniem mapy • wymienia parametry klimatyczne wpływające na strefowość formacji roślinnych • wymienia główne cechy środowiska przyrodniczego stref klimatyczno-roślinno-glebowych: od równikowej do polarnych • omawia wybrane czynniki astrefowe 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia czynniki wpływające na globalną cyrkulację atmosfery • przedstawia zróżnicowanie rocznej sumy opadów atmosferycznych na Ziemi • porównuje długość okresu wegetacyjnego w poszczególnych typach klimatu • analizuje intensywność poszczególnych rodzajów wietrzeń w różnych szerokościach geograficznych • omawia czynniki kształtujące strefowość biomasy • omawia wpływ rozmieszczenia lądów i mórz na wielkość temperatury i opadów na Ziemi • analizuje wpływ prądów morskich na rozkład temperatury powietrza i opadów na Ziemi • omawia wpływ rzeźby terenu i wysokości nad poziomem morza na rozkład temperatury powietrza i opadów na Ziemi • charakteryzuje strefy klimatyczno-roślinno-glebowe na Ziemi • przedstawia warunki występowania astrefowych formacji roślinnych 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, z czego wynika i na czym polega strefowość zjawisk przyrodniczych • przedstawia zależność między szerokością geograficzną a rozkładem zachmurzenia i występowaniem opadów atmosferycznych na Ziemi • przedstawia zależność między rodzajem gleb a roślinnością strefową • przedstawia zależność między występowaniem zasobów biomasy a strefami klimatycznymi • przedstawia zależność między rodzajem skał a typami gleb i składem gatunkowym szaty roślinnej • przedstawia zależność między warunkami wodnymi a glebami i formacjami roślinnymi • omawia zależność między głównymi cechami klimatu a formacjami roślinnymi i właściwościami gleb na podstawie schematu • przedstawia główne cechy środowiska przyrodniczego stref klimatyczno-roślinno-glebowych: od równikowej do polarnych 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • identyfikuje prawidłowości dotyczące zróżnicowania środowiska przyrodniczego na Ziemi • przedstawia powiązania między poszczególnymi komponentami środowiska przyrodniczego • identyfikuje na przykładach współzależności między elementami środowiska przyrodniczego w strefach klimatyczno-roślinno-glebowych: od równikowej do polarnych • wyjaśnia, w jaki sposób astrefowe czynniki przyrodnicze modyfikują przebieg zjawisk strefowych na Ziemi
II. Problemy środowiskowe współczesnego świata				
<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, czym jest geozagrożenie • wymienia przykłady geozagrożeń 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • przedstawia podział geozagrożeń ze względu na przyczynę 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • przedstawia główne powiązania geozagrożeń ze sferami Ziemi na podstawie schematu 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia rolę ISOK w ograniczeniu zagrożenia powodziowego 	<p>Uczeń:</p>

<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>katastrofa naturalna, klęska żywiołowa</i> • wyjaśnia, na czym polega teledetekcja geozagrożeń • wyjaśnia, czym są geozagrożenia meteorologiczne i geozagrożenia klimatyczne • podaje przykłady zagrożeń meteorologicznych i klimatycznych • wymienia przyczyny współczesnego globalnego ocieplenia • wskazuje na mapach obszary współcześnie złodzone • wymienia zagrożenia geologiczne • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>wulkanizm, trzęsienie ziemi</i> • wyjaśnia, czym jest lej krasowy • wyjaśnia, czym są erozja i dewastacja gleb • wymienia przyczyny erozji gleb • wyjaśnia, czym jest pustynnienie • wymienia obszary nadmiaru i niedoboru zasobów wodnych na Ziemi • wyjaśnia, czym jest ślad wodny • wyjaśnia, czym są bioróżnorodność i georóżnorodność 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia różne sposoby ostrzegania przed klęskami żywiołowymi w różnych krajach • przedstawia trasy cyklonów tropikalnych • wskazuje obszary występowania trąb powietrznych na mapie • wymienia inne geozagrożenia meteorologiczne • wskazuje na mapie regiony najbardziej narażone na powodzie • wymienia czynniki naturalne wpływające na zmiany klimatu na Ziemi • omawia antropogeniczne źródła gazów cieplarnianych na świecie na podstawie wykresu • przedstawia zmiany zasięgu pokrywy leśnej na świecie na podstawie mapy • wymienia globalne skutki zmian klimatu • podaje przyczyny powstawania trzęsień ziemi • podaje przyczyny wulkanizmu • wskazuje na mapie obszary sejsmiczne i regiony, w których występuje najwięcej wulkanów • przedstawia naturalne i antropogeniczne przyczyny erozji gleb • podaje przyczyny pustynnienia • omawia zasoby wodne na Ziemi na podstawie infografiki • podaje przyczyny zmniejszania się bioróżnorodności • wymienia przestrzenne formy ochrony georóżnorodności 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje znaczenie CEMS dla krajów zagrożonych kataklizmami • charakteryzuje zagrożenia meteorologiczne: sztormy, cyklony tropikalne i trąby powietrzne z wykorzystaniem map i infografik • wymienia obszary występowania zagrożeń meteorologicznych na podstawie mapy • wyjaśnia, w jaki sposób powstają trąby powietrzne • podaje przyczyny powstawania powodzi • omawia zmiany klimatyczne przed rewolucją przemysłową na podstawie wykresu • omawia przyczyny współczesnego globalnego ocieplenia • omawia wpływ zmian klimatu na gospodarkę człowieka • przedstawia wpływ ruchu płyt litosfery na występowania trzęsień ziemi • charakteryzuje skutki trzęsień ziemi • wyjaśnia, na czym polega system ostrzegania przed tsunami • przedstawia genezę lejów krasowych na podstawie infografiki • wymienia obszary o największej degradacji gleb na podstawie mapy • wskazuje na mapie pustynie i obszary zagrożone pustynnieniem • przedstawia zmiany odnawialnych zasobów wody w wybranych krajach na podstawie wykresu • przedstawia odnawialne zasoby wody i jej wykorzystanie na świecie na podstawie map i wykresów • omawia stan bioróżnorodności na Ziemi • wymienia miary georóżnorodności 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia powstawanie sztormów • omawia skutki cyklonów tropikalnych i trąb powietrznych • wyjaśnia skutki powodzi • wyjaśnia wpływ deforestacji na zwiększenie zagrożenia powodzią lub splywem błotnym • omawia główne czynniki naturalne wpływające na zmiany klimatu na Ziemi • przedstawia wpływ wylesiania na zmiany klimatu • omawia skutki zmian klimatu dla obszarów okołobiegunowych i wysokogórskich • przedstawia sposoby przeciwdziałania zmianom klimatycznym • omawia częstotliwość, siłę i skutki trzęsień ziemi • omawia genezę tsunami i skutki, które ono wywołuje • przedstawia skutki powstawania lejów krasowych • przedstawia konsekwencje erozji i degradacji gleb na świecie • prezentuje skutki pustynnienia na wybranych przykładach • omawia cechy środowiska przyrodniczego i sposób zagospodarowania wybranych obszarów objętych pustynnieniem • przedstawia obszary o deficycie zasobów wodnych wynikającym z dużego zapotrzebowania na wodę • podaje przykłady katastrof ekologicznych na świecie wywołanych niewłaściwym gospodarowaniem zasobami wodnymi • omawia znaczenie bioróżnorodności dla środowiska przyrodniczego 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia narzędzia umożliwiające skuteczne prognozowanie zasięgu katastrof • proponuje działania ograniczające skutki zagrożeń meteorologicznych • omawia wpływ dodatnich sprzężeń zwrotnych na tempo globalnego ocieplenia na podstawie wykresu • ocenia wpływ zmian klimatycznych na zasięg pokrywy lodowej • omawia przykłady działań ograniczających skutki zagrożeń geologicznych • proponuje sposoby zapobiegania intensywnej erozji gleb i pustynnieniu • ocenia skalę zagrożenia niedoborem wody w przyszłości • prezentuje działania wspomagające racjonalne gospodarowanie wodą • przedstawia działania na rzecz ochrony różnorodności biologicznej • opisuje czynniki wpływające na bioróżnorodność i georóżnorodność swojego regionu • wykorzystuje zdjęcia satelitarne i lotnicze do lokalizowania oraz wskazywania zasięgu katastrof przyrodniczych
<p>III. Uwarunkowania przyrodnicze gospodarczej działalności człowieka</p>				
<p>Uczeń:</p>	<p>Uczeń:</p>	<p>Uczeń:</p>	<p>Uczeń:</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Uczeń: • wykazuje związek między kierunkiem produkcji rolnej a

<ul style="list-style-type: none"> wymienia warunki przyrodnicze decydujące o rozwoju rolnictwa wyjaśnia znaczenie terminu <i>żywność gleby</i> wymienia najżyźniejsze gleby na świecie na podstawie mapy tematycznej omawia podział surowców mineralnych podaje przykłady przyrodniczych ograniczeń działalności gospodarczej 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia obszary o korzystnych i niekorzystnych warunkach klimatyczno-glebowych do rozwoju rolnictwa na podstawie mapy tematycznej omawia przyrodnicze warunki rozwoju rolnictwa w Polsce omawia rozmieszczenie upraw i chowu zwierząt w Polsce na podstawie mapy tematycznej przedstawia rozmieszczenie wybranych surowców energetycznych na świecie na podstawie mapy tematycznej podaje rozmieszczenie rud miedzi, złota i diamentów na świecie na podstawie mapy tematycznej wymienia największych producentów rud miedzi, złota i diamentów na świecie przedstawia obszary występowania przyrodniczych ograniczeń działalności gospodarczej omawia ideę zrównoważonego rozwoju 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje wpływ klimatu na zróżnicowanie chowu zwierząt na świecie charakteryzuje wpływ warunków glebowych na strukturę upraw na świecie przedstawia wpływ warunków wodnych na strukturę upraw i chowu zwierząt na świecie omawia wpływ surowców mineralnych na rozwój przemysłu omawia znaczenie wybranych surowców energetycznych podaje przykłady krajów, w których strukturze eksportu duży udział mają surowce mineralne wskazuje sposoby przełamania ograniczeń przyrodniczych przez człowieka na przykładzie infografiki dotyczącej Norylska oraz schematu dotyczącego pozyskiwania ropy naftowej 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje związek między warunkami klimatycznymi a rodzajem uprawianych roślin na przykładzie wybranego regionu świata przedstawia zależność między wysokością nad poziomem morza a obszarami upraw i chowu zwierząt na podstawie mapy tematycznej wykazuje zależność między żyznością gleb a ich przydatnością dla rolnictwa na podstawie mapy tematycznej przedstawia zmiany znaczenia wybranych surowców mineralnych przedstawia związek między występowaniem złóż surowców i ich eksploatacją a rozwojem gospodarczym na przykładzie wybranych krajów dostrzega zależność między rozwojem społeczno-gospodarczym państw a zrównoważonym rozwojem 	<p>klimatem, ukształtowaniem powierzchni, żyznością gleb i warunkami wodnymi</p> <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia związek między występowaniem surowców mineralnych a kierunkiem rozwoju przemysłu i strukturą towarową handlu zagranicznego prezentuje przykłady pokonywania przyrodniczych ograniczeń działalności gospodarczej i ocenia ich zgodność z zasadami zrównoważonego rozwoju przedstawia zmiany znaczenia czynników przyrodniczych dla rozwoju społeczno-gospodarczego regionów w przeszłości i w XXI w.
---	---	---	--	---

IV. Problemy polityczne współczesnego świata

<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia państwa powstałe w XXI w. i wskazuje je na mapie politycznej świata wymienia państwa należące do UE i wskazuje je na mapie politycznej świata wyjaśnia znaczenie terminu <i>terroryzm</i> wymienia wybrane cechy cywilizacji zachodniej i cywilizacji islamu 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> wskazuje na mapie politycznej świata kontynent, na którym w XX w. powstało lub odzyskało niepodległość najwięcej państw wymienia pozytywne skutki przemian ustrojowych, które nastąpiły w Polsce po 1989 r. wymienia główne założenia funkcjonowania Unii Europejskiej przedstawia zróżnicowanie zamożności regionów UE wyrażone wartością PKB <i>per capita</i> wg parytetu siły nabywczej w odniesieniu do średniej wartości tego wskaźnika dla UE na podstawie mapy omawia polityczne, ekonomiczne, socjologiczno-psychologiczne i społeczno-kulturowe przyczyny terroryzmu porównuje wybrane cechy cywilizacji zachodniej i cywilizacji islamu 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> omawia zmiany na mapie politycznej świata w XXI w. na podstawie mapy charakteryzuje przemiany ustrojowe i gospodarcze w Europie i krajach byłego ZSRR po 1989 r. określa wpływ przemian ustrojowych i gospodarczych na społeczeństwo przedstawia problemy związane z rozbieżnymi poglądami na dalszą integrację oraz problemy prawne z interpretacją zapisów <i>Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej</i> przedstawia główne problemy gospodarcze i społeczne UE omawia społeczno-kulturowe, ekonomiczne i polityczne skutki ataków terrorystycznych wymienia główne typy relacji między cywilizacjami 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje nowe państwa powstałe w XXI w.: Timor Wschodni, Czarnogórę i Sudan Południowy omawia problemy polityczne i społeczno-ekonomiczne państw utworzonych w XXI w. przedstawia przebieg przemian ustrojowych i gospodarczych w Europie i krajach byłego ZSRR po 1989 r. omawia wpływ transformacji systemowej na gospodarkę wybranych państw prezentuje problemy związane z rozbieżnymi interesami państw członkowskich analizuje problemy związane z bezpieczeństwem energetycznym i polityką ekologiczną w Unii Europejskiej omawia skalę terroryzmu w XXI w. oraz główne metody działania terrorystów wymienia główne ugrupowania terrorystyczne na świecie podaje przykłady ataków terrorystycznych w Europie i na świecie 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> przedstawia najnowsze zmiany na mapie politycznej świata oraz charakteryzuje główne problemy państw utworzonych w XXI w. przedstawia i ocenia skutki przemian ustrojowych i gospodarczych w Europie i krajach byłego ZSRR po 1989 r. dyskutuje na temat głównych problemów funkcjonowania Unii Europejskiej proponuje działania, które mogłyby rozwiązać główne problemy funkcjonowania Unii Europejskiej dyskutuje na temat przyczyn i skutków brexitu wyjaśnia, dlaczego terroryzm jest wielkim wyzwaniem dla współczesnego świata przedstawia działania mające na celu zwalczanie terroryzmu podejmowane w UE
--	---	--	---	--

			<ul style="list-style-type: none"> wymienia czynniki kształtujące relacje między cywilizacją zachodnią a cywilizacją islamu na podstawie schematu 	<ul style="list-style-type: none"> omawia pokojowe współistnienie cywilizacji zachodniej i cywilizacji islamu na przykładzie Libanu
V. Problemy społeczne współczesnego świata				
<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminów: <i>eksplozja demograficzna, implozja demograficzna, migracje, uchodźstwo, bezrobocie, handel ludźmi, praca dzieci, wolność religijna, nietolerancja, ksenofobia, rasizm</i> klasyfikuje migracje wg wybranych kryteriów wyjaśnia, czym jest współczynnik (stopa) bezrobocia wymienia formy nietolerancji 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> omawia zmiany liczby ludności świata w XX i XXI w. na podstawie wykresu i mapy przedstawia obszary występowania eksplozji demograficznej i implozji demograficznej na podstawie mapy wymienia czynniki wpływające na decyzję o migracji w podziale na czynniki przyciągające i czynniki wypychające określa wielkość bezrobocia za pomocą współczynnika (stopy) bezrobocia wymienia przyczyny bezrobocia w krajach wysoko rozwiniętych i słabo rozwiniętych gospodarczo omawia zmiany stopy bezrobocia młodych w krajach UE na podstawie wykresu przedstawia główne kierunki handlu ludźmi na świecie na podstawie mapy wymienia organizacje przeciwdziałające handlowi ludźmi i niewolnictwu podaje przyczyny podejmowania pracy przez dzieci przedstawia liczbę i strukturę pracujących dzieci wg wieku w poszczególnych regionach świata na podstawie wykresu podaje współczesne przykłady prześladowań na tle religijnym wymienia przykłady państw, w których dochodzi do naruszenia wolności religijnej, na podstawie mapy omawia wybrane formy nietolerancji (np. ksenofobię, rasizm, dyskryminację ze względu na status społeczny czy płeć) 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> podaje główne przyczyny eksplozji demograficznej i implozji demograficznej określa przyczyny starzenia się społeczeństw przedstawia problemy związane z migracjami dobrowolnymi i przymusowymi w skali globalnej i krajowej omawia problemy związane z uchodźstwem w skali globalnej i krajowej wskazuje współczesne kierunki przemieszczania się uchodźców na podstawie danych statystycznych omawia zróżnicowanie przestrzenne stopy bezrobocia na świecie na podstawie mapy omawia problem bezrobocia wśród młodych ludzi przedstawia różnice między stopą bezrobocia ogółem a stopą bezrobocia młodych w wybranych państwach charakteryzuje przejawy współczesnego niewolnictwa przedstawia skalę handlu ludźmi na świecie, jego główne cele oraz sposoby wykorzystywania pracy dzieci w poszczególnych regionach świata omawia przykłady nietolerancji na świecie 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> omawia skutki eksplozji demograficznej i implozji demograficznej wymienia kraje o największym udziale ludności w wieku 65 lat i więcej w społeczeństwie proponuje działania ograniczające skutki starzenia się społeczeństw charakteryzuje przebieg ważniejszych historycznych i współczesnych fal migracji na świecie omawia pozytywne skutki migracji przedstawia pozytywne i negatywne skutki bezrobocia dla społeczeństwa i gospodarki podaje przyczyny podejmowania pracy przez dzieci (przykłady uwarunkowań społecznych, kulturowych i gospodarczych) omawia przykłady ludobójstwa na tle religijnym na przełomie XX i XXI w. na podstawie tabeli przedstawia skutki dyskryminacji rasowej, ksenofobii i innych form nietolerancji przedstawia przykłady wpływu wykluczania grup ludności na życie społeczne i gospodarcze państw omawia przykłady sposobów przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i innym formom nietolerancji na świecie 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> omawia wpływ procesów starzenia się społeczeństw na życie społeczne i gospodarkę, ze szczególnym uwzględnieniem Europy podaje przykłady działań podejmowanych w związku z problemem uchodźstwa przez społeczność międzynarodową proponuje działania, które mogłaby podjąć społeczność międzynarodowa w celu zmniejszenia liczby uchodźców na świecie wykazuje związek między poziomem rozwoju gospodarczego państwa a odnotowywaną w nim stopą bezrobocia przedstawia problem handlu ludźmi, niewolnictwa i wykorzystywania pracy dzieci na świecie jako przestępczy problem globalny wyjaśnia negatywny wpływ handlu ludźmi, niewolnictwa i przymusowej pracy dzieci na rozwój społeczny i gospodarczy państw proponuje działania przeciwdziałające wykorzystywaniu pracy dzieci uzasadnia potrzebę przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i innym formom nietolerancji na świecie
VI. Zróżnicowanie jakości życia ludności na świecie				

<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminu <i>jakość życia</i> • wymienia rodzaje oceny jakości życia • wyjaśnia, czym jest właściwe odżywianie się • wymienia czynniki wpływające na sposób odżywiania się • wyjaśnia, czym jest głód • wymienia rodzaje głodu • wskazuje na mapie świata regiony o dużym udziale głodujących • podaje nazwę agendy ONZ powołanej w celu niesienia pomocy żywnościowej na świecie • wymienia rodzaje zagrożeń życia ludzi • wymienia rodzaje chorób • wymienia zagrożenia życia ludzi • wymienia największe zagrożenia w życiu codziennym • wyjaśnia, czym jest poczucie bezpieczeństwa • wyjaśnia znaczenie terminu <i>edukacja</i> • wymienia poziomy, na których jest realizowana edukacja • wyjaśnia znaczenie terminu <i>analfabetyzm</i> • wyjaśnia, czym jest wskaźnik analfabetyzmu 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia syntetyczne wskaźniki obiektywnej oceny jakości życia • analizuje zróżnicowanie wartości HDI na świecie na podstawie mapy tematycznej i danych statystycznych • przedstawia zróżnicowanie wartości wielokryterialnego wskaźnika ubóstwa (MPI) w wybranych krajach • omawia przestrzenne zróżnicowanie stopnia zaspokojenia norm żywieniowych na podstawie mapy tematycznej • analizuje zróżnicowanie wartości energetycznej dostępnej żywności na świecie na podstawie mapy tematycznej • podaje różnice między głodem rzeczywistym a głodem utajonym • wymienia czynniki wpływające na stan zdrowia ludności na podstawie wykresu • wymienia czynniki wywołujące choroby niezakaźne • analizuje zróżnicowanie dostępu do usług zdrowotnych na świecie na podstawie mapy tematycznej • wymienia czynniki wpływające na poczucie bezpieczeństwa • analizuje przebieg edukacji formalnej na trzech poziomach na podstawie schematu • analizuje zmiany wskaźnika analfabetyzmu w poszczególnych częściach świata na podstawie wykresu 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • analizuje schemat przedstawiający hierarchię potrzeb ludzkich • wyjaśnia różnice między subiektywną a obiektywną oceną jakości życia • podaje przyczyny zróżnicowania obiektywnej oceny jakości życia na świecie • przedstawia zmiany subiektywnej oceny jakości życia w wybranych krajach • opisuje czynniki wpływające na stopień zaspokojenia norm żywieniowych • omawia przyrodnicze, ekonomiczne i społeczno-polityczne przyczyny głodu • podaje przyczyny klęsk głodu • charakteryzuje wybrane choroby, zakaźne i pasożytnicze oraz niezakaźne • omawia prawidłowości dotyczące zachorowań na choroby zakaźne i pasożytnicze oraz niezakaźne na świecie • opisuje zróżnicowanie przestrzenne zachorowalności na wybrane choroby na podstawie map tematycznych • analizuje na podstawie mapy tematycznej zmiany poczucia bezpieczeństwa mieszkańców wybranych regionów świata • analizuje liczbę zgonów w wyniku wypadków drogowych w różnych regionach świata na podstawie danych statystycznych i mapy tematycznej • przedstawia zagrożenie przestępczością w różnych regionach świata • opisuje zagrożenia związane ze zmianami klimatycznymi oraz z klęskami żywiołowymi • opisuje ogólny system edukacji na świecie • charakteryzuje mierniki uczestnictwa w edukacji formalnej na świecie • omawia zróżnicowanie zaspokojenia potrzeb edukacyjnych na świecie na podstawie danych statystycznych i mapy tematycznej 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, w jaki sposób formułuje się obiektywną i subiektywną ocenę jakości życia • przedstawia konsekwencje zróżnicowania jakości życia na świecie • charakteryzuje na przykładach kraje o wysokiej i niskiej jakości życia • porównuje strukturę spożycia produktów żywnościowych w krajach o różnym poziomie rozwoju gospodarczego • omawia problem głodu wśród dzieci • omawia skutki głodu rzeczywistego i głodu utajonego • omawia sposoby rozprzestrzeniania się chorób zakaźnych i pasożytniczych • przedstawia skutki występowania chorób • omawia czynniki wpływające na stan zdrowia społeczeństw i jakość usług medycznych na świecie • proponuje działania na rzecz zapobiegania chorobom i ich zwalczania • analizuje poczucie bezpieczeństwa i postrzeganie różnych zagrożeń na podstawie wyników badań ankietowych • analizuje na podstawie wyników badań ankietowych poczucie bezpieczeństwa uczniów w szkole • określa przyczyny zróżnicowania zaspokojenia potrzeb edukacyjnych na świecie 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • formułuje hipotezy dotyczące przyczyn zróżnicowania jakości życia na świecie • proponuje działania, które mogłyby ograniczyć głód i niedożywienie na świecie • przedstawia przyczyny zagrożenia życia w wybranych regionach świata, w tym związane z rozprzestrzenianiem się chorób, niskim poziomem ochrony zdrowia i degradacją środowiska • wykazuje zależność między poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego a występowaniem poszczególnych rodzajów zagrożeń życia na podstawie danych statystycznych • dokonuje oceny poczucia bezpieczeństwa mieszkańców wybranych regionów świata na podstawie samodzielnie opracowanych kryteriów • dyskutuje na temat skutków zróżnicowania poziomu zaspokojenia potrzeb edukacyjnych w wybranych regionach świata
--	--	--	--	--

VII. Problemy gospodarcze współczesnego świata

<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminu <i>produkt krajowy brutto</i> • wyjaśnia, na czym polega międzynarodowa pomoc rozwojowa • wyjaśnia, czym jest oficjalna pomoc rozwojowa • wymienia kraje udzielające pomocy rozwojowej innym państwom • wymienia przykłady organizacji niosących pomoc rozwojową najbiedniejszym krajom • wyjaśnia, czym są korporacje międzynarodowe • wymienia przykłady korporacji międzynarodowych i podaje nazwy państw, z których się wywodzą 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia czynniki wpływające na poziom rozwoju gospodarczego państw • omawia zróżnicowanie wartości PKB <i>per capita</i> na świecie na podstawie mapy tematycznej • wymienia rodzaje pomocy rozwojowej udzielanej państwom • wymienia państwa, które otrzymały środki w ramach oficjalnej pomocy rozwojowej na podstawie mapy tematycznej i danych statystycznych • przedstawia rozmieszczenie największych firm świata na podstawie mapy tematycznej • wymienia główne branże, w których działają największe korporacje międzynarodowe 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia na wybranych przykładach państwa o najwyższej i najniższej wartości PKB <i>per capita</i> • podaje przyczyny dysproporcji w rozwoju gospodarczym państw i regionów świata • omawia przestrzenne zróżnicowanie zadłużenia państw świata na podstawie mapy tematycznej • omawia działania (inne niż podejmowane w ramach pomocy rozwojowej) mające na celu zmniejszenie dysproporcji w rozwoju gospodarczym państw • podaje główne cele rozrastania się korporacji • omawia rozwój korporacji na przykładzie The Walt Disney Company 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje problemy społeczno-gospodarcze najbiedniejszych i najbogatszych państw świata • przedstawia skutki dysproporcji w rozwoju gospodarczym państw i regionów świata • przedstawia ewolucję pomocy rozwojowej korporacji międzynarodowych • przedstawia wpływ polityki na rozwój korporacji międzynarodowych • omawia pozytywne i negatywne skutki gospodarczej działalności korporacji międzynarodowych 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • przedstawia problem zadłużenia krajów i obywateli na przykładach państw wysoko i słabo rozwiniętych • podaje przykłady działań mających na celu zmniejszenie dysproporcji w rozwoju gospodarczym państw i regionów świata oraz dokonuje ich krytycznej oceny • ocenia wpływ korporacji transnarodowych na społeczeństwo, politykę, gospodarkę i środowisko przyrodnicze państw oraz regionów świata • przedstawia wpływ konsumpcjonizmu, pracoholizmu i presji gospodarczej związanej z maksymalizacją zysku na zdrowie i życie człowieka • omawia wpływ wybranej korporacji międzynarodowej na społeczeństwo, gospodarkę i środowisko przyrodnicze państw
--	---	--	--	--